

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS * DECEMBER * GRUDZIEŃ 1996 * Č. 12 (463) CENA 85 GR. (8500 zł)

**PRÍJEMNÉ
A POKOJNÉ
PREŽITIE
VIANOČNÝCH
SVIATKOV
ŽELÁ
REDAKCIA
ŽIVOTA
A
ÚSTREDNÝ
VÝBOR
SPOLKU
SLOVÁKOV
V POŁSKU**

V Kacvíne bola nedávno otvorená nová škola. Na snímke: sprievod mládeže z kostola k novej škole. O jej otvorení pišeme na str. 16. Foto: J. Pivovarčík

NA OBÁLKE: jasličky z novobel'ského kostola a vianočne vyzdobený oltár v Čiernej Hore - Záhore. Foto: J.Pivovarčík

V ČÍSLE:

Ako sme začínali	2
Z dejín Jurgova	4
Zomrel Vladimír Mináč	5
Verše malých krajanov	5
Pokračujem v tradícii	6
Kto falšuje pravdu?	7
Falštínska slávnosť	8
Zemiaky - chlieb chudobných	9
Učebnicový príklad jednostrannosti	10-11
Pavol Országh-Hviezdoslav	12
Poľskí knázi na Slovensku	13
Lapšanské reálne	14
Mačiaci priateľ	15
Nová škola v Kacvíne	16
Odhadenie pamätnej tabule	17
Poviedky na voľnú chvíľu	18-19
Citatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa...	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POESKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR

31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 34-11-27, 32-66-04
fax: 33-09-41

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny:
JÁN ŠPERNOGA

Zespól:

Peter Kollárik, Jozef Pivovarčík

Społeczne kolegium doradcze:

Augustín Andrášák, Žofia Bogačíková,
František Harkabuz, Žofia Chalupková,
Bronislav Knapčík, Lídia Mšalová,
Anton Pivovarčík

Skład:
Redakcja Život

Łamanie i druk:

Drukarnia TSP
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:

do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto: BDK w Lublinie
II/O Kraków 333401-2017-132

Prenumeratę czasopisma można zacząć
w każdej chwili

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 1 zł
półrocze - 6 zł
rocznie - 12 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstu.

VIANOCE, VIANOCE...

Sviatky pokoja a mieru ľudí na celom svete už znova klopú na dvere našich príbytkov. Začínajú sa horúčkovité prípravy, ktoré sú v tomto období také typické. Zháňame darčeky od výmyslu sveta, len aby sme svojim blízkym spravili ozajstný „štédry večer.“ Mnohí šetria po celý rok, aby ich darčeky boli hodnotné, aby sa dostali každému. Nie je však asi ani tak dôležitá hodnota vecí, ktorými sa obdarúvame, ako spôsob, akým sa vtedy k sebe chováme. Vedten najskromnejší, symbolický darček, odozvaný však z úprimného srdca, vie spraviť oveľa väčšiu radosť, ako drahá, exkluzívna vec. Na Vianoce sa samozrejme najviac tešia najmä tí najmenší - deti. Ich rozžiarene oči zatienia aj ten najkrajšie rozsvietený vianočný stromček. Autičko či stavebnica pre chlapcov, bábika pre dievčatká, a pre tých starších zase pekná rozprávková knižka, budú asú tými najmilšími darčekmi, z ktorých sa budú dlho tešiť. A k tomu všetkému neopakovateľná atmosféra okolo pekne a bohatu prestretého štodorečného stola, v izbe, kde má svoje miesto ozdobený stromček, a pod ním, v pestrofarebných papierikoch zabalené škatulky s veľkým tajomstvom. To je čas, na ktorý sa nevedia dočkať...

Z histórie Vianoc

Pôvodne to boli sviatky zimného slnivratu. 25. december bol oslavovaný ako deň zrodu Slnka. V 4. stor. ho cirkev ustanovala za výročný deň narodenia Ježiša Krista. Podľa starorímskeho vzoru, kedy oslavy významných udalostí trvali niekoľko dní, začínali sa v predvečer prvého sviatku vianočného (vigília) a Vianoce trvali od 24. do 27. decembra. Pripomeňme, že v staroveku bol 25. december súčasne aj dňom Nového roku. Na formovaní vianočných tradícii európskych národov sa podielali tzv. solárne slávnosti, obrady zamerané na zabezpečenie všeestrannej hospodárskej prosperity v ďalšom roku a kresťanské obrady a legendy. Dodnes sú súčasťou vianočných zvykov najmä na dedinách koledy, chodenie v maskách, s Betlehedom, s hviezdou (Traja králi) a podobne. V predvianočnom období sa ľudia bránili pred nadprirodzenými, zlymi silami v tzv. strídie dni (na Katarínu, Ondreja, Luciu, Tomáša, Štédry deň) o.i. znakmi, ktoré kreslili na hospodárskych budovách i domoch, piesňami, hlukom (práskaním bičom na krížnych cestách), umývaním sa v čerstvej vode, nosením zvyškov jedla zo štodorečného stola hospodárskym zvieratám a podobne.

Vianočné zvyky na Orave

Pripomeňme si niektoré z ľudových zvykov v tomto vianočnom období, ako nám ich o.i. vyrozprávali A. Kulaviaková a L. Ven-

grinová z Dolnej Zubrice, ktoré si zapomínali na to, ako to bolo cez Vianoce v minulosti. Možno sa niečo z týchto obyčajov zachovalo až dodnes.

Na Luciu sa ráno, za brieždenia, zvykli odtrhnúť halúzky čerešne či višne. Tieto sa potom postavili v izbe do hlineného kréha s čerstvou vodou, a keď do Štredého večera zakvitli, malo to znamenať rýchly príchod jari. Keď sa však rozvinuli až na Nový rok, jar mala prísť sice neskôr, ale sľubovala bohatú úrodu.

Pretože je Štédry deň dňom prísneho pôstu, tento zvyk sa dôsledne dodržoval a dodržuje aj dnes. Mäso jest' bolo vylúčené, takže na zahnanie hladu pred štredrou večerou niektoré gazdinky pripravovali napr. kyslú bielu polievku so zemiakmi, zvykol sa tiež jest' uvarený bôb, chlieb a podobne.

Ozdobovanie stromčeka, to bola obvykle úloha detí, na ktoré dohliadala mama. Ozdoby na ňom však bývali v minulosti veľmi skromné. Boli to zabalené kocky cukru, rozvešané jabĺčka, pozlátka, a voskové sviečky, rozsvecované počas večere.

Medved' a jedlička

Ani v tom najchudobnejšom dome nesmel na Vianoce chýbať stromček. Potom, ako ho gazda priniesol z hory, rozprával deťom prírodu, ktorá sa mu vraj stala pri hľadaní toho najkrajšieho stromčeka. A deti počúvali s otvorenými ústami toto: Idem vám pod tú našu Babiu Horu pre vianočnú jedličku. Snehu je až po pás, za opaskom sa mi kníše sekera. Hľadám a vyberám ten najkrajší, ale žiadny taký nenachádzam. Už som si mysel, že sa vrátim s prázdnymi rukami, keď vtom začujem sušanie, praskot konárikov, a vidím veľkú huňatú potvoru. Prežehnal som sa, keďže som nevedel, či je to mátoha, či nejaký zablúdený pocestný, ale vidím, že sa ku mne blíži ozrutný medved'. Už som si mysel, že odbila moja posledná hodinka. Maco ma zbadal, zamrmhal, a vtom rečie ľudským hlasom: - Kto si človeče, a prečo ma budíš zo zimného spánku a rušíš pokoj v hore?! Čo tu hľadáš o takomto čase? Celý roztrasený, ani neviem ako, som vyzkotal, že hľadám na Vianoce tú najkrajšiu jedličku, ktorú chcem priniesť domov pre radosť svojich detí, aby si pod ňou mohli nájsť pekné darčeky. Medved' čosi mrmlal pre seba, pokyvoval svojou huňatou hlavou, až nakoniec rečie: - Viem človeče, o jednej krásnej jedličke, ktorá by sa tebe a tvojim deťom iste páčila. Rastie však d'aleko. Tam sa ty veru nedostaneš. Ale vieš čo? Ja ti ju prinesiem, ale mám jednu podmienku; že uhádneš koľko mám rokov. Ináč t'a zožeriem! Podlomili sa mi kolená, keď som počul tieto slová, ale medved' sa už našťastie vzdáľoval. Chcel som sa rozbehnúť, čo by

mi nohy stačili a zachrániť si aspoň holý život, ale nemohol som sa pohnúť z miesta. Stál som tam ako prikovaný. Nech som ťobil, čo som chcel, nevedel som sa pohnúť ani o krok. Neviem, ako dlho som tam tak stál, a premýšľal čo mám robiť, keď som znova začul fučanie a praskot vetvičiek. To sa vrácal medved' a vliekol krásnu jedličku. Čo teraz, myslím si. Vtedy sa mi aj nohy akoby zázrakom uvoľnili, ale na útek už bolo neskoro! Skryl som sa teda aspoň za najbližší strom, a úporne som rozmyšľal, čo spravím. V tejto najväčšej núdzi mä zrazu napadla spásonosná myšlienka. Zakukal som, ako to robia kukučky.

Medved' sa zastavil, položil jedličku a hovorí si: - Prežil som už 15 rokov, ale ešte som v zime kukučku kukat' nepočul! To mi stačilo. Vyskočil som spoza stromu a milému macovi hovorí: - Dožil si sa 15 rokov. Splnil som tvoju podmienku. Či mi stromček teraz už dáš a pustíš ma domov? Veď na mňa doma iste vsetci netrpezivo čakajú. Medved' sa začudoval, že som hľadal správne, pokrútil hlavou, odložil stromček, a už ho ani nebol. Natešený som schytil svoj drahocenný poklad - krásnu jedličku, a hoci bolo snehu vyše kolien, fujazdil som ozlomkrky až domov.

Pamäťajte milé deti, pri ozdobovaní tejto jedličky, ako sa k nám dostala, a komu za ňu vďačíme. Veď príroda sa o svoje poklady, a sú to aj stromy, strahuje, a len tak ľahko ich hocikomu nedá.

Deti dopočúvali, tie menšie už skoro ani nedýchali, ale na tých starších lapajoch bolo vidieť, že nie všetkému veria. Hoci sa potajomky usmievali, nepovedali nič. Veď aj oni sa tešili z krásneho stromčeka, aký iste nemal páru v celej Babej Hore.

Páčila sa táto rozprávka aj vám? Že ani vy všetkému, čo sa vtedy stalo neveríte? Nevadí! Veď podobné rozprávky a príbehy, a najmä tie, ktoré sme počúvali vtedy, keď sme aj my boli deťmi, vyzprávané za dlhých zimných večerov v tomto čarovnom vianočnom období sú tu nato, aby tešili aj dnes. Patria k Vianociam presne tak, ako ozdobený vysvetnený stromček, darčeky pod ním, či milé ľudské slovo, ktoré pribaľujeme.

Vitajte teda Vianice, sviatky pokoja a radosť, rozžierených detských očí, štodorečného kapra a kapustnice, i darčekov, ktoré prinášajú radosť. Pripomíname si tiež pekné zvyky oravského ľudu a tradície, ktoré sa spájajú s týmto obdobím podnes. Nezabúdajme vytvárať sviatočnú pohodu, nech ona vládne za oknami domov, rozsvietených pestrofarebnými žiarovkami na vianočnom stromčku, pod ktorým nachádzame to, čím si robíme veľkú radosť.

PETER KOLLÁRIK

AKO SME ZAČÍNALI...

ALOJZ SKOČÍK
z Veľkej Lipnice

Myšlienky na založenie krajanskej organizácie začali klíčiť v našich krajanoch už v prvých mesiacoch po skončení II. svetovej vojny. Do organizovania našej činnosti sa medzi prvými zapojili aj bývalí účastníci SNP z našej obce, o.i. Andrej Kucek a ja. K hlavným organizátorom však u nás patrili Andrej Cisárik, neskorší prvý predseda OV na Orave, Ján Stercula, Anton Šprka, Lukáš Karnafel spolu so synom Jozefom, Eugen Bandik a ďalší.

Bolo to však pre nás ľažké a problematiké obdobie. Vedeli sme už, že Orava a Spiš znova pripadnú Poľsku. Nechceli sme sa však s tým zmieriť, veď mnohí z nás bojovali za slobodné Slovensko aj v povstani, či na Dušku. Začali sme sa preto stretávať a rozmýšľať o tom, čo robiť ďalej. Stretnutia sa konali najčastejšie v škole u Skočíkov, ale aj v domoch krajanov. Museli však byť organizované v tajnosti, veď milícia mala oči v sade. Niektorí naši krajania, medzi nimi A. Cisárik, si „vyskúšali“ aj pobyt na policajnej stanici v Lipnici, ktorá sa vtedy nachádzala v dome oproti dnešnému farskému úradu. Krajania však išli za svojím cieľom, t.j. založiť Spolok, ktorý by bol akousi „strehou“ našej ďalšej činnosti. Pamäťom sa aj na mnohé stretnutia u Paniaka v Jablonke, i na to, že sa v Jablonke organizovali aj manifestácie, za účasti krajanov z viacerých oravských obcí.

Delegácie krajanov z Oravy, medzi ktorými boli aj Andrej Cisárik, Ján Kovalík z Dolnej Zubríc a Alojz Šperlák z Jablonky niekoľkokrát navštívili v Katoviciach vtedajšieho československého konzula, Dr. Mateja Andráša, ktorý im poskytol nevyhnutné rady a pomoc pri vzniku našej krajanskej organizácie. Ján Skočík z Veľkej Lipnice nám nosil zo Slovenska kalendáre, ktoré ľudia radi čítali. Dúfali, že sa situácia predsa len nejako zmení, že sa vrátíme ku Slovensku. Ako sa však neskôr ukázalo, nebolo to možné. My sme vybojovali aspoň to, že v roku 1947 vznikol Spolok Čechov a Slovákov na Orave. Krajania sa potom o oficiálne zaregistrovanie Spolku obrátili na Okresný úrad v Novom Targu a v roku 1948 sme mali schválené aj stanovy. Začali sa vydávať prvé legitimácie pre členov Spolku. Na našich dedinách sa postupne zakladali miestne skupiny Spolku, vznikali krajanské klubovne, folklórne, divadelné a hudobné súbory, no a slovenské školy. V Jablonke bolo v roku 1951 založené aj slovenské

lýceum. Rozbehla sa teda všeobecná kultúrno-výchovná činnosť, do ktorej sa mnohí s oduševnením zapájali. V Pravarovke bola v roku 1948 založená slávna kapela Vengrinovcov, ktorá hrávala desiatky rokov po celej Orave i na Slovensku. Za predsedu našej MS bol zvolený Anton Šprka. Po osamostatnení MS v Pravarovke (v roku 1968), sme pokračovali v krajanskej práci už ako dve miestne skupiny, t.j. v Pravarovke a Murovanici.

Je až neuveriteľné, že hoci odvtedy uplynulo päť desaťročí, krajanská práca nadálej pokračuje. Dnes však mnohé MS majú problém najmä so zapájaním mládeže do našej činnosti. Možno je to spôsobené o.i. tým, že napr. vo Veľkej Lipnici sa udržuje vyučovanie slovenčiny len na jednej ZŠ (zo štyroch), ktoré sú v obci. Bola by tu potrebná aj aktívnejšia činnosť výborov MS. Nevyhnutnú je najmä pomoc všetkých krajanov, ktorým záleží na tom, aby naša organizácia pretrvala minimálne ďalších 50 rokov. Prajeme všetkým, aby sa to podarilo.

**FRANTIŠEK
MILON**
z Čiernej Hory

Ako sme začínali? Ľažko, preťažko... Akoby aj nie, ked' sa nám osudy tak poplieňali. Žili sme si oddávna ako Pán Boh prikázał na tom našom Spiši a pokojne sme si obrábali naše horské políčka. Aj ked' sme sa v škole museli učiť po maďarsky, modlili sme sa v kostole a chválili Boha po slovensky. Až tu zrazu po prvej svetovej vojne, ked' na troskách Rakúsko-Uhorska vznikli nové štáty, ocitli sme sa v neočakávanej situácii - pred voľbou, kde budeme žiť, či v novovzniknutom Česko-Slovensku, alebo Poľsku. Mali sme o tom rozhodnúť sami, v plebiscite, a boli by sme aj rozhodli, lenže nám to nedovolili. Plebiscit sa neuskutočnil a nás násilne pripojili k Poľsku. A tak, nerátajúc obdobie Slovenského štátu, ked' sme sa na šest rokov vrátili do starej vlasti, žijeme už vyše 70 rokov v Poľsku. Sú to prakticky tri generácie. Napriek tomu sme si zachovali slovenské národné povedomie, aj ked' musím priznať, že nás z roka na rok ubúda.

Aj ked' nová moc zavádzala svoje poriadky dosť rýchlo, napr. školstvo, niektoré otázky postupovali pomalšie. Tak napr. mladých brancov začali odvádzať na vojenčinu až po deviatich rokoch. V medzivojniovom období sa nám nepodarilo vytvoriť krajanskú organizáciu. Nedovoľovala to vte-

dajšia politika štátu voči národnostným menšinám v Poľsku.

Hovorí sa, že dejiny sa rady opakujú. Tak to bolo aj po 2. svetovej vojne, po ktorej nás opäť odpojili od Slovenska. Nepomohli protesty, ani činnosť Oslobodzovacieho výboru pre Spiš a Oravu so sídlom v Spišskej Staréj Vsi, ktorý medziiným pomáhal krajanom, čo ušli na Slovensko v obave pred prenasledovaním. Vtedy sa na Slovensko presídlielo niekoľko tisíc Slovákov zo Spiša a Oravy. Tí čo ostali, rozhodli sa zorganizovať Spolok, ktorý by bránil záujmy krajanov. Spočiatku sme sa s tým museli skrývať, ale ked' úrady vyjadrili súhlas, Spolok Čechov a Slovákov na Spiši sa stal skutočnosťou. Nikoho nebolo treba nútiť, aby sa prihlásil za člena Spolku, ved' Slovákov bolo vtedy u nás okolo 95%. Pamäťom sa, že prvé schôdze sa najčastejšie konali „u Valicka“, čiže Sebastiána Milana, prvého predsedu našej miestnej skupiny, založenej už v roku 1946. Dlhý čas boli v nej aj krajania z Čiernej Hory od Jurgova. Až v roku 1975 sme rozdelili na dve miestne skupiny a tento stav trvá dodnes.

JÁN BRINČKA
z Fridmana

Presný dátum, kedy vznikla fridmanská miestna skupina si už nepamätam, ale zdá sa mi, že to bol apríl 1947. Ako mnohí vedia, ľudia sa obávali prenasledovania bandou Ogňa, preto nie všetci krajania, najmä spočiatku, prejavovali svoju aktivitu verejne. Našli sa však odvážlivci, ktorí sa nebáli vystupovať v obrane národnostných práv. Spomieniem trebárs prvého predsedu MS Vojtechu Žolondka, tajomníka Jakuba Bednára, pokladníka Pavla Prelicha, ale aj Vojtechu Dvorského, Valentu Tazika, Jána Pavlika alebo Andreja Organiščáka. Mnohí už nežijú.

Neuveriteľné, ako ten čas letí. Uplynulo už 50 rokov, ked' sme dostali od vtedajších úradov povolenie na založenie našej organizácie. Pamäťom sa, ako vtedy Okresný úrad v Novom Targu predvolával jednotlivých aktivistov zo Spiša a Oravy. Každá obec, ktorá sa usilovala o založenie MS, musela túto cestu postúpiť. Utkvelo mi to v pamäti preto, že vtedajším splnomocnencom pre spoločenské otázky v okrese bol K. Cisár. Stretli sme sa s ním niekoľkokrát. Ked' sme urobili obecnú schôdzku, za členov zakladanej MS sa nám prihlásilo až 98% obyvateľov obce. Bolo to skutočne veľa. Len silná organizácia sa mohla udržať a mohla presadzovať svoje požiadavky. Na okrese to vedeli a preto nás museli brať do úvahy.

V roku 1948 bola u nás obnovená slovenská škola. Jej riaditeľom sa stal A. Pitek. Prišli k nám slovenskí učitelia - Ivan Cikraj-Kováč a Margita Ižová, ktorí vyvýjali kultúrnu činnosť. Spomeniem trebárs naše ochoťnícke divadlo, ktoré vtedy bolo veľmi aktívne. Žiaľ, neskôr bola slovenská škola zrušená a v jej vtedajšej budove sa dnes nachádza...výčap piva.

V roku 1957 sa v Krakove konal prvý zlúčovací zjazd Spolku, ktorý sa odvtedy stal celoštátnou organizáciou. Tohto zjazdu sa zúčastnili až šiesti delegáti z Fridmana, medzi ktorými som bol aj ja, Š. Richtárik, A. Organičák, J. Bednár, F. Prelich. Popri aktívnej krajanskej činnosti sa naši členovia zapájali i do práce miestnych samospráv. Tak napr. v roku 1954 som sa stal - spolu s dnes už nebohým J. Jurkovským - poslancom Obecného národného výboru (GRN) vo Fridmane a neskôr, po jeho premiestnení do Harklowej, aj jeho tajomníkom. Obidva sme boli zvolení ako kandidáti slovenského spolku.

CECÍLIA SONČEKOVÁ z Jablonky

Centrom krajanskej aktivity po skončení II. svetovej vojny sa stala Jablonka. K najvýznamnejším organizátorom Spolku patrili u nás Alojz Šperlák, neskôr tajomník OV na Orave, Ignáč Kašprák, Anton Baliga z Matonô, Eugen a Ján Paniakovci, môj manžel Anton Sonček, jeho brat Eugen a ďalší.

Pamäťam sa, že pri sčítovaní krajanov, ktoré sa robilo hned' po skončení vojny, sa k sloven-

skej národnosti prihlásilo vyše 95 % občanov Jablonky. Krajanská činnosť sa zaktivizovala najmä potom, keď sme sa dozvedeli, že nás znova pripojia k Poľsku. Krajania si však museli dávať veľký pozor na to, čo, kde a pred kym hovoria, keďže bezpečnostné orgány boli v strehu a každú proslovenskú aktivitu sa snažili zmariť už v zárodku. Mnohí pocitili chlad pívničných murov v bývalej krčme u Ignáca Gajniaka, kde boli viacerí krajania zatvorení, vyšetrovaní a bití. Niektorých potom odviedli do Czarného Dunajca alebo Nového Targu na ďalšie vyšetrovanie. Viem, že zavretí a vypočúvaní boli o.i. Eugen Ďubek, nás vtedajší sused Alojz Dvorčák, Ignáč Kašprák a ďalší, na ktorých mená si už žiaľ, nepamätam.

Krajania sa však neprešakli ani takého zaobchádzania. Viedla ich totiž nádej na zmenu situácie, v ktorej sa Orava a Spiš po vojne znova ocitli, t.j. že boli odtrhnuté od Slovenska. Pre mnohých to bol veľmi tăžký úder osudu, s ktorý sa nijako nemohli zmieriť. Organizovali preto prvé stretnutia, povzbudzovali sa na duchu a hľadali spôsoby na to, ako založiť krajanskú organizáciu - Spolok, ktorý by obhajoval našu záujmy a umožňoval ďalej rozvíjať slovenské tradície. Pamäťam sa na mnohé stretnutia, na ktoré chodil manžel spolu s A. Šperlákom, a ktorých sa často zúčastňovali aj krajania z okolitých obcí, najmä Andrej Cisárik z Veľkej Lipnice, Ján Kovalík z Dolnej Zubrince, Albín Chovanec z Podsrnia a iní. Hoci sa všetko muselo organizovať potajomky, a často, ako som už spomína, im hrozilo aj zatkutie, vydržali a dočkali sa naplnenia ich sna - vzniku Spolku Čechov a Slovákov, ktorý sa stal v roku 1947 skutočnosťou. V Jablonke sa vytvoril OV. V tom istom roku bola v Jablonke založená aj prvá slovenská škola na Orave. Prvý súbor, pod vedením učiteľa zo Slovenska Alexandra Kniežackého bol založený v roku 1949. Po

obciach vznikali aj slovenské klubovne. V Jablonke bola prvá klubovňa založená v roku 1952 v dome Alojza Grelu pri pošte. Vydaivali sa legitimácie členom Spolku a podobne.

Hoci Spolok fungoval oficiálne už niekoľko rokov, predsa prišlo v roku 1952 nešťastie aj na našu rodinu. Manžela vtedy, nevedno prečo, zatvorili, a vyše 11 mesiacov strávil vo väzení, nedobrovoľne odlúčený od svojej rodiny. Zrejme jeho neprajníci nezabudli na jeho slovenské presvedčenie a prácu pre vznik Spolku. Ale našťastie prežil aj túto ranu osudu, a aj po návrate sa ďalej aktívne zapájal do krajanskej činnosti, až do svojej smrti v roku 1973. Tešil sa z každého úspechu nášho hnutia. Bol verným čitateľom Života a zaujímal sa o všetky problémy, ktoré trápili krajanov. Jeho vzťah a láska ku Slovensku ho neopustili ani v posledných dňoch života. Hoci od jeho smrti uplynulo už vyše dvadsať rokov a od vzniku Spolku už skoro 50 rokov, je dobre, že sa na takých, ako on, nezabúda ani v dnešnej dobe. Ved' ich myšlienky žijú aj dnes v ďalších generáciách, ktoré sa ich snažia udržať a rozvíjať. Sme radi, že už niekoľko rokov máme v Jablonke slovenské omše, že naša mládež má možnosť učiť sa slovenčinu nielen v ZŠ, ale aj v miestnom lýceu, a že nám robia radosť aj krajanské súbory vystupujúce v Jablonke i na Slovensku. Máme tiež možnosť, na rozdiel spred nedávnej minulosti, bez problémov navštievovať aj našu starú vlast - Slovensko. Prajeme si tiež, aby sa pri príležitosti bližiaceho sa 50. výročia založenia Spolku Slovákov v Poľsku aj nadálej rozvíjala naša krajanská činnosť a aby sa tiež prehľbovali a viacej zvýrazňovali vzťahy občanov spoza obvodov strán hranice, ktorá by nemala ľudí deliť, ale naopak, spájať ich...

Zaznamenali: PETER KOLLÁRIK
JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO Z ORAVY

27. novembra sa významného životného jubilea 75. rokov dožil vo Veľkej Lipnici krajan Alojz Skočík, odbojár, bývalý príslušník II. čsl. paradesantnej brigády, účastník SNP a bojov v karpatsko-duklianskej operácii. Pri príležitosti jeho sviatku mu srdečne blažoželáme a želáme najmä veľa zdravia a spokojnosti v ďalšom živote.

* * *

18. až 19. septembra t.r. sa v rekreačnej chate Orava vo Veľkej Lipnici-Murovanici uskutočnila konferencia na tému „Stratégia rozvoja gminy.“ Na stretnutí sa zúčastnili o.i. zástupcovia štyroch gmin, vtom Sękowa, Poronina, Kościeliska a samozrejme Veľkej Lipnice.

* * *

4. októbra t.r. boli v čističke odpadových vôd v Jablonke odovzdané do

užívania ďalšie dve zariadenia s výkonom 74,5 m³ očistených odpadov denne. Technická skúška zariadení sa konala tiež v novobudovanej čističke odpadových vôd v

Hornej Zubrici, ktorej výkon po dokončení má byť 100 m³ očistených odpadov denne.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Rekreačný dom Orava vo Veľkej Lipnici

Z DEJÍN JURGOVA

POKRAČOVANIE Z Č. 11/96

Spišskú ľudovú kultúru predstavuje folklórna, hudobno-vokálno-tanečná skupina, ktorá je súčasťou súboru Podhale. Súbor dlhé roky pôsobil pod patronátom novotarskej Cepelie. Jurgovská skupina nadvázuje na tradície súborov, ktoré existovali v medzivojnovom období a za Slovenského štátu. V obci je aj detská folklórna skupina, pôsobiaca v rámci súboru Małe Podhale. Oba súbory mali viackrát možnosť predstavovať kultúru tejto časti Spiša počas svojich cest do mnohých európskych krajín. Dlhé roky vystupoval v Poľsku a na Slovensku (Východná, Detva) miešaný súbor z Jurgova, Krempách a Novej Belej, ktorý pôsobil pri Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku.

Dlhodobú tradíciu, siahajúcu do prvej polovice 19. storočia, má jurgovský dychový orchester. Hudobné nástroje kúpil pre farár Jozef Dzurilla - pre dychovú jurgovskú hudbu na zveladenie služieb božích. Zdá sa, že dychovka pôsobí nepretržite, až na jednu dlhšiu prestávku, t.j. od opäťovného pripojenia Jurgova k Poľsku v roku 1945 do začiatku päťdesiatych rokov. Jeden z jej členov, Jakub Tybor, to prirovnal k situácii, ktorá bola už oveľa skôr opísaná v Starom zákone: *Povešali tráby na vríby, ved'akože chváliť Pána na cudzej zemi.*

V rokoch 1939-1945, ale aj niekoľko rokov po vojne, pôsobil v Jurgove ochotnícky divadelný súbor, ktorý hral v miestnej škole hry slovenských autorov.

Čitateľské záľuby obyvateľov obce uspokojovala v medzivojnovom období dosť veľká knižnica, ktorú viedol aj po druhej svetovej vojne Leon Szrocki. V tejto rozsiahlej knižnici bola nielen krásna literatúra, ale aj knihy o domácnosti, hygiene a uvedomelom materstve. Menšiu knižnicu mal aj miestny roľnícky krúžok. Náboženskou a krásnou literatúrou zo Slovenska zásoboval Jurgovčanov Spolok sv. Vojtecha. Slovenská literatúra dochádzala vtedy do 94 jurgovských rodín, keďže práve toľko členov mal v Jurgove tento trnavský spolok. Slovenskú knižnicu mala miestna odbočka Matice slovenskej, ktorá existovala po druhej svetovej vojne.

Po obnovení zahraničných odbočiek Matice, vznikol aj v Jurgove Miestny odbor Matice slovenskej, ktorý má 143 členov a vedie ho Mgr. Mária Gódasiková. Aj činnosť tohto odboru obohacuje kultúrny obraz Jurgova.

Roku 1992 vzniklo v usadlosti Šoltýsovcovi spišské múzeum, ktoré je odbočkou Tatranského múzea v Zakopanom.

12. Jurgov v literatúre, umení a vedeckom výskume

Prvé vedecké správy o Jurgove, ktoré napísal profesor krakovského gymnázia Bronisław Gustawicz, boli uverejnené v III. zväzku Zemepisného slovníka Poľského kráľovstva a iných slovanských krajín, vydanom vo Varšave roku 1882. B. Gustawicz v slovníku pod heslom *Jurgov v. Jurgó* napísal, že je to slovenská dedina.

O stavitelstvo a ornamentiku Jurgovčanov sa zaujímali S. Barabasz a J. Stoklosa, čo dokazujú aj ich práce uverejnené v rokoch 1908 a 1928. J. Stoklosa okrem toho uverejnili práce o ľudovom

Rodný dom kanonika J. Vojtasa v Jurgove. Foto: J. Šternogová

tkáctve v Jurgove (1920), o hráč mládencov v Jurgove (1907) a o piesňach jurgovských dievčat na Spiši (1908).

Vlastivedný mládežnícky tábor v Jurgove v lete 1935 sa skončil napísaním populárnej publikácie pod názvom *Prvý mužský vlastivedný tábor v Jurgove – Táborový denník*, ktorá vyšla v 7. a 8. čísle časopisu *Orli Lot* a bola rozširovaná aj v podobe separátu.

Pamiatková krčma v Jurgove inšpirovala Jerzyho Lieberta pre napísanie básne (v marci 1928) *Jurgovská krčma*. Po mnohých rokoch sa báseň s hudbou Leszka Długosza dostali do speváckeho repertoáru Ewy Demarczykovej a Ryszarda Filipského.

Jurgovské melódie si v medzivojnovom období naznamenával Bolesław Walewski-Wallek. Hned po vojne skladateľ a súčasne obdivovateľ Jurgova Jerzy Młodziejowski napísal klavírnu *Spišskú sonatinu, Piate sláčikové kvarteto a Spišské pastorály*. Tie posledné preslávili až v Amerike poznaný chlapčenský zbor Kurczewského. Ako sám skladateľ napísal, námety pre tieto skladby čerpal z jurgovských melódii, teda tamojšieho hudobného materiálu, ktorý vymodlikal od Jana Plucińskiego.

Za slovenských čias často navštievoval Jurgov, vtom aj rodný dom profesora Alojza Miškoviča, maliar Tatier Jaroslav Votruba (1889-1971), ktorý je pochovaný na javorinskom cintoríne. Viditeľným dôkazom jeho pobytu v Jurgove je dodnes zachovaný pekný ornament na dome Miškovičovcov, ktorý majster vlastnoručne urobil.

Niekol'ko básni venoval Jurgovu vynikajúci slovenský básnik Janko Silan, administrátor jurgovskej fary roku 1943. Na Veľkú noc v tom istom roku ho v Jurgove navštívil jeho priateľ, kňaz a básnik Mikuláš Šprinc. Jurgov, jeho obyvatelia a hučiaca Bialka urobili aj naňho veľký dojem. V básni *Odchádzam z Jurgova* napísal:

*Máš to tu krásne, Janko Silan,
dvojako si tuná kňaz:
Rozkazuješ Božím silám,
a všetkým tým čarným vílam,
ktoré tají laz.*

V r. 1943 navštívil J. Silana v Jurgove významný slovenský spisovateľ Karol Strmeň.

V šesťdesiatych rokoch prichádzali do Jurgova na prázdninovú prax študenti architektúry z Krakovskej polytechniky. Pracovali tu pod odborným dozorom prof. dr. ing. arch. J. Žychonia. Jedného z týchto táborov sa zúčastnil aj lyžiarsky majster Univerziády J. Woyna-Orlewicza a Leszek Leśniak z Nového Targu, môj spolužiak z gymnázia, neskôr asistent na Krakovskej polytechnike a vyhľadávaný architekt v Nemecku.

Od začiatku šesťdesiatych rokov začali výskum Jurgova vedeckí pracovníci a študenti Katedry etnografie Jagelovskej univerzity v Krakove. Študentské vedecké tábory v Jurgove viedol dr. Zbigniew Bialy. Z jurgovského výskumného materiálu vzniklo mnoho magisterských a niekoľko doktorských prác. Vedecké práce týkajúce sa Jurgova boli uverejnené v zborníku Jagelovskej univerzity *Etnografické práce*. Napr. štúdia K. Kaczanowského, v ktorej autor dokazuje, že v Jurgove žijú ľudia s charakteristickými črtami dinárskej rasy. Oveľa zriedkavejšie sa vedecký záujem končil monografickou knihou. Príkladom môže byť o.i. Czesław Robotycki (*Tradície a zvyky v dedinském prostredí. Etiologická štúdia obce Jurgov na Spiši*), ktorého kniha vyšla roku 1980.

Jedného leta sa v Jurgove stretli krakovskí etnografi so svojimi bratislavskými kolegami, ktorí tu pracovali pod vedením profesora Jána Podoláka.

Na jurgovské spoločensko-ekonomicke reálne nadvázuje na mnohých miestach fundamentálna práca Z. Hołubovej-Pacewiczovej *Pastierske osadníctvo a putovanie po Tatrách a Podtatrári*, ktorá vyšla v Krakove roku 1931.

Jalu Kurek venoval Jurgovu svoj trojdielny román *Jánošík*, vydaný po prvý raz v rokoch 1945-1948.

V lete 1977 maďarskí filmári nakrúcali v Jurgove (na pol'ane Pod Oklnem a v jej okolí) horské scény pre film *Osemdesiat husárov* (A nyolcvan huszár).

Do Jurgova sa vrátil Konstanty Stecki v peknej poviedke o Lysovi Jankovi ako horskom sprievodcovi, ktorá bola uverejnená v polovici osemdesiatych rokov. (KONIEC)

Prof. JOZEF ČONGVA

ZOMREL VLADIMÍR MINÁČ

25. októbra 1996 dovršil náhle pozemskú púť vynikajúci slovenský spisovateľ a dlhočinný predsedu Matice slovenskej, národný umelec VLADIMÍR MINÁČ.

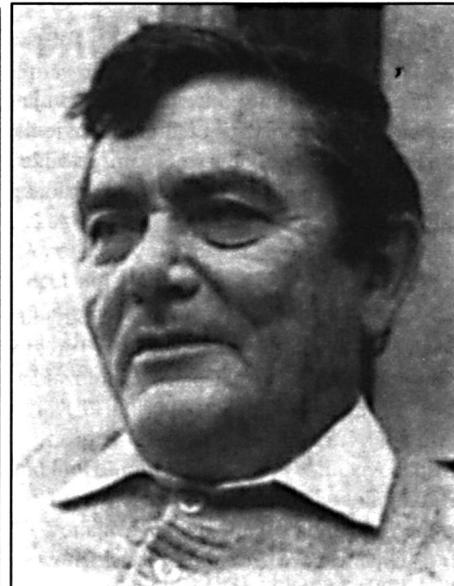
Narodil sa 10. augusta 1922 v stredoslovenskej obci Klenovec. Po vychodení Ľudovej školy v rodnej obci Hnúšti a gymnázia v Rimavskej Sobote a Tisovci, študoval v rokoch 1940-44 slovenčinu a nemčinu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Aktívne sa zúčastnil Slovenského národného povstania, odkiaľ bol odvlečený do koncentračného tábora v Mauthausene a Dachau. Po vojne pracoval vo viacerých redakciách, bol redaktorom denníka Bojovník, neskôr šéfredaktorom Kultúrneho života a Slovenských pohľadov. Od r. 1956 sa venoval literárnej a kultúrnopolitickej práci. Bol stranickým funkcionárom, poslancom Národného zhromaždenia i SNR, viacnásobným laureátom literárnych cien, poctený v r. 1975 titulom národného umelca.

Do literatúry vstúpil prízou Smrť chodí po horách (1948), v ktorej vari najpôsobivejšie stvárnili svoje povstalecké i vojnové zážitky. K tejto tematike sa viackrát vracal a dovršil ju v románoch trilógií Generácia (Dlhý čas čakania - 1958, Živí a mŕtví - 1959, Zvony zvonia na deň - 1961). Z rozsiahlej

Mináčovej tvorby spomeňme ešte román Včera a zajtra (1949), zbierky poviedok Na rozhrani (1954), Tmavý kút (1960) a Záznamy (1963), dvojnovelu Nikdy nie si sama (1962), román Výrobca šťastia (1964), knihu reportáži z Číny V krajine, kde vychodí slnko (1955), výber kritík a recenzí Čas a knihy (1962). Bohatá je tiež jeho eseistická tvorba, v ktorej sa popri literatúre a kultúre zahľabal nad osudmi slovenského národa v priereze dejín. Patria sem o.i. knihy Paradoxy (1966) a Dúchanie do pahrieb (1970).

Nemožno opomenúť ani významnú kultúrno-organizačnú činnosť Vladimíra Mináča ako predsedu Matice slovenskej, ktorým bol v rokoch 1974-1990. V tăžkých časoch totality, mimoriadne nepriaznivých pre Maticu a jej tvorivý vedecký potenciál, sa snažil chrániť túto významnú slovenskú inštitúciu. Ako zdôrazňujú Slovenské národné noviny, zachránil mnohých postihnutých jednotlivcov, podporoval odborné a vedecké iniciatívy matičných ústavov i zbierkových pracovísk a veľkou mierou sa zaslúžil o dobudovanie dôstojného stánku - novej budovy Matice slovenskej na Hostiore v Martine.

Vladimír Mináč, nazývaný dobrosrdečné baťko, mal blízky vzťah k našej menšine. Dvere jeho pracovne na Františkánskej ulici v Bratislave boli pre krajanov vždy otvorené.

Podporoval činnosť Odboru pre zahraničných Slovákov MS a tým aj jeho spoluprácu s naším Spolkom a inými krajanskými organizáciami vo svete. Túto spoluprácu a pomoc krajanom považoval za dôležitú súčasť matičnej činnosti. V roku 1987 navštívil niekoľko miestnych skupín na Spiši a zúčastnil sa ústredných osláv 40. výročia vzniku a činnosti nášho Spolku v Nedeci. V našej pamäti zostane nielen ako vynikajúci spisovateľ, ale i ako veľký priateľ krajanov.

J.Š.

Moja dedinôčka

Moja dedinôčka, bola si mestečkom,
utiahnutá, skrytá za nevelkým briežkom.

Bola si mestečkom, strediskom kultúry,
chystala si mládež do malej matúry.

Tu pred tristo rokmi kostol postavili,
z celého okolia ľudia doň chodili.

Drevený kostolík v barokovom štýle,
lietajú ponad ním farebné motýle.

A stáročné lípy kostol objímajú,
celému okoliu krásy pridávajú.

Bol v dedine Baťa, aj notársky úrad,
dva nevelké mlyny, píla, aj dosák sklad.

Uprostred dediny pekárnička stála,
chutné ražné chleby praočom dávala.

Olej v olejári každodenne tikli,
do stravy, na dvere, aby pánty zmľkli.

Dve malé mäsiarne a tri krčmy mali,
každý kúsok mäsa vínom prepíjali.

Vo vyhni do mechov paholci dúchali,
ľudia si v nej svoje kone podkúvali.

V dedine niekoľkí obuvníci boli,
do mesta ľudia šli len pre štipku soli.

Hoci bez lekárne, lekár biednych liečil,
i mladých, i starších hygiene priučil.

Dedinôčka moja, krása žitia môjho,
vrúcene si t'a píšem do srdiečka svojho.

Pastierka

Pamiatke jubilanta

Všetok ľud veriaci v Kristovi
náhlil sa k otcovi biskupovi.
Aj jazdci na koňoch cválali
a Pánovi chválu vzdávali.

Vtom lejak ukrutný spustil sa,
na šťastie nakrátka, no predsa.
Dychovka zahrala nadšene,
a ľud spieval piesne vznešené.

Hrdý koč pred Panenkou zastal,
otec biskup sa s ľudom zvítal.
Družbovia s pierkom za klobúkom,
chránili hosta pred lejakom.

Tak pohol sa pochod slávnostný,
v tento deň šťastný a radostný.
Krakovský biskup nemal možnosť
dostaviť sa na našu slávlosť.

No svojho dekanu k nám poslal,
ktorý celý deň s nami zostal.
Ľud si ho preveľmi obl'ubil,
kedže sa na odpust prisľubil.

Mládež, tá ratolest Jurgova,
prednóstov cirkevných vítalá.
A staršie občianky dediny
dali im podarok jediný.

Kyticu kvetiniek z vd'ačnosti,
aj úsmev na tvári radostný.
Ked'e neprajníci k nám zízali,
hrdé Jurgovčanku im volali:

- Píšte si len, páni, píšte si,
pravda aj tak vždycky zvíťaži.

Tak sme deväťdesiatiny slávili,
hoc On nedožil tej hodiny.
Odišiel už k Bohu otcovi
a jeho milému Synovi.

Kanonik - jubilant náš milý,
v biede žil a trpel bez viny.
Desať rokov vo väzbe strávil,
Boha Otca, Syna, vždy slávil.

Nech jeho krédo - viera a čest',
je vzorom pre našu ratolest'.

Pastierka

POKRAČUJEM V TRADÍCII ...

Cesta za krajanmi, ktorých predstavujeme v rubrike Profily, nás tentokrát zaviedla do Podsrnia. Chceli by sme vám priblížiť životné osudy podpredsedu MS v obci Jozefa Kadlubka.

Slovenské korene

Narodil sa 23. februára 1937 v Podvliku, ako druhý z piatich detí Jozefa a Terézie Kadlubkovcov. Jeho otec patril k spoluzakladateľom nášho Spolku v Podvliku. S Karolom Oškvarkom, Jozefom a Eugenom Gribáčovcami z Podvlika, Jozefom Bonkom z Podsrnia a ďalšími sa od prvých chvíľ po vojne zapájal do organizovania krajanov.

- Otec, spolu s Jozefom Bonkom - hovorí J. Kadlubek - bol aj členom krajanskej delegácie, ktorá v tom období cestovala do Katovic, za vtedajším čsl. konzulom Dr. Matejom Andrášom, aby sa poradili, ako majú ďalej postupovať v prípravách na založenie nášho Spolku. Hoci som bol vtedy mladým chlapcom, mnoho z toho, o čo sa snažil otec a ďalší krajania urobiť v prospech Slovákov mi v pamäti utkvelo natrvalo, a ovplyvnilo aj moju neskôršiu prácu v krajanskom hnutí.

Škola a vojenčina

Do školy začal Jozef chodiť na jeseň 1945, t.j. len pár mesiacov po skončení II. svetovej vojny. Ako chlapec zo slovenskej rodiny musel spočiatku chodiť do poľskej školy. Neskôr, keď do Podvlika prišli učitelia zo Slovenska, pokračoval vo vzdelávaní na slovenskej škole. Školskú dochádzku ukončil v roku 1951, a hned sa musel zapojiť do pomoci na rodičovskom gázdovstve. Popri tejto práci - keďže gázdovstvo nevynášalo - si často hľadal aj príležitostné zamestnania. Takto pracoval napríklad určitú dobu ako robotník pri budovaní cesty Zaborná - Chyžné, čiže dnešnej E-7.

- V rokoch 1957/58 som absolvoval základnú vojenskú službu - pokračuje J. Kadlubek.

- Služil som v podhalianskej jednotke vo Wadowiciach. Domov som sa vrátil zo zdravotných dôvodov po odslúžení roka vojenskej služby.

Dvadsať rokov bagristom

Ked' sa ako tak zotavil, zamestnal sa v Katovickom podniku cestných stavieb, v ktorom pracoval do roku 1981. Na mnohých miestach, o.i. v Dąbrowe Górnnej, Siewierzi, Čenstochovej, Osvienčime, Mysłowiciach bol najprv ako pomocník bagristu, a od roku 1963 sa po osobitnom zaškolení posadil aj za riadiidlá autobágra.

- Za tých 20 rokov práce na stavbe ciest, či pri kanalizačných výkopoch - hovorí Jozef - som vystriedal asi päť bagrov. Pracoval som na poľských Staroch a ruských Bielorusoch.

Bola to práca náročná a namáhavá, ale zato pomerne dobre platená. Horšie bolo to, že som musel odchádzať z domu na tzv. týždňovky, a keď bolo potrebné, vracali sme sa nezriedka až po dvoch týždňoch.

Rodinný život

Napriek vyčerpávajúcej robote za pákami ťažkého zemného stroja, sa J. Kadlubek snažil každú chvíľu tráviť na rodnej Orave. Tu si našiel aj životnú družku. Vybral si za manželku dievča z Podsrnia, Eugéniu Kozákovú, s ktorou sa 21. októbra 1962 oženil. Postupne sa ich rodina rozrástla o dcéru Katarínu, a troch synov (Štefana, Miroslava a najmladšieho Krištofa, ktorý v súčasnosti končí v Nyse pri Opoli prvý rok vojenčiny).

- Po svadbe - pokračuje Jozef - som sa prestaňoval za manželkou do Podsrnia, kde odvtedy žijeme. Prvých šesť rokov sme bývali u jej matky, a potom sme si nedaleko kúpili starší dom, ktorý sme postupne poopravovali. Tu bývame dodnes.

Deti, okrem najmladšieho syna Krištofa, ktorý vojenčí, sú už na svojom. Kadlubkovci sa dočkali už aj troch vnúčikov - Damiána, Barteka a Lukáša, ktorí sú veľkou potechou a radosťou starých rodičov.

Dve desaťročia práce na bagri sa, žiaľ, odrazili na zdravotnom stave Jozefa Kadlubka. Preto v októbri 1980 skončil robotu, a po vyše polročnom liečení v Myšlívickej nemocnici prešiel v apríli 1981 do invalidného dôchodku. Odvtedy sa venuje práci na svojom nevelkom hospodárstve a samozrejme ako podpredseda MS SSP v Podsrni, aj rozvíjaniu krajanskej činnosti v tejto oravskej obci.

Krajanská práca

- Pretože pochádzam zo slovenskej rodiny - hovorí Jozef - a otec nás odmalička vychovával k láske ku Slovensku a jeho tradíciam, nezabudol som na to ani po rokoch.

- Ako iste viete - pokračuje - v Podsrni bola ľudová kapela, ktorú dlhé roky viedol Jozef Bonk. Pretože som vedel hrať na harmoniku, stal som sa aj ja neskôr jej členom. V kapele vtedy hrali: Jozef Bonk a Stanislav Rapáč na husliach, Jozef Kapuščák na base, no a ja na harmonike. Nacvičovali sme v našej klubovni, ktorá bola určitý čas u Skičákov, a vystupovali sme na rôznych krajanských a iných kultúrnych podujatiach.

Nemôžeme tu zabudnúť ani na manželku J. Kadlubku Eugéniu, a jej vzťah ku krajanskej činnosti. Ved' ako 18-ročná sa stala členkou Spolku, a hrávala v divadelku, ktoré v Podsrni založil učiteľ Emil Proni. Neskôr miestnych ochotníkov viedla Emília Kováčiková a od roku 1950 Jozef Bonk.

- Pamäťam sa - hovorí p. Eugénia - že sme sa pri nacvičovaní najsôr stretávali v miestnej škole a potom v klubovni. Často sme debatovali o našej práci aj vtedajším predsedom MS v obci, ktorým bol od vzniku Spolku Albín Chovanec. Na názvy všetkých hier, ktoré sme mali v repertoári si už sice nespomeniem, ale myslím si, že napríklad divadelnú hru Kamenný chodniček sme nacvičili skôr, ako ochotníci zo súboru Ondrejko v Podvliku. Tiež som vystupovala s tanecným súborom Vierchovania, ale potom, ako sme sa s manželom v roku 1962 zobrali, a prišli aj deti, som už pre nedostatok času s vystupovaním musela skončiť. Boli to však pekné roky, na ktoré rada spominam aj dnes.

Aktivita v krajanskej práci priniesla Jozefovi Kadlubkovi aj dôveru občanov, ktorí ho po bývalej predsedníčke MS SSP v Podsrni Márii Chovancovej zvolili za predsedu MS. Po zvolení Jozefa Zonzela v roku 1993 do tejto funkcie, pokračuje vo svojej práci teraz už ako podpredseda miestnej skupiny v obci.

Ako si spomína kraján Kadlubek na toto obdobie?

- Pamäťam sa, že sme vtedy mali napríklad len okolo šesť predplatiteľov života. Postupne sa nám tento počet podarilo zvýšiť.

V súčasnosti si náš krajanský časopis predplácajú Podsrňania v 34 domácnostíach. Predsedníctvo ÚV Spolku v roku 1987 udelilo krajanovi Jozefovi Kadlubkovi za jeho dlhorčnú obetavú a aktívnu činnosť medailu Za zásluhy pre KSSČaS. Bolo to v období 40. výročia vzniku našej krajanskej organizácie.

Poprajme kr. Kadlubkovi do jeho ďalšej krajanskej činnosti v obci najmä veľa zdravia. Poprajme tiež miestnej skupine, aby sa jej práca rozhýbala. Verme, že nielen výbor, ale aj ostatní členovia MS prispejú k udržaniu dobrých a dlhorčných krajanských tradícii v Podsrni.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

KTO FALŠUJE PRAVDU?

V súvislosti s augustovou prehliadkou dychoviek a oslavami 450. výročia Jurgova, ktoré spolu s občanmi tejto obce zorganizoval nás Spolok, sa v niektorých poľských časopisoch vystupňovala ostrá protikrajanská kampaň. Zapojili sa do nej aj pracovníci Tatranského múzea v Zakopanom, ktorí v liste uverejnenom na stránkach časopisu Tygodnik Podhalański č. 38/96 pod názvom *Protipoľská provokácia* obvinili nás Spolok a slovenskú národnostnú menšinu medziiným z vyvijania protizákonnej činnosti, urážania poľského národného cítenia a zorganizovania protipol'skej provokácie, čím vlastne boli podľa nich oslavky jurgovského jubilea.

Na ostry protest tajomníka ÚV SSP L.Molitorisa proti tejto neopodstatnej protikrajanskej štvanici (uverejnený v Tygodniku Podhalańskom č. 40/96) zareagovali spomínaní pracovníci Tatranského múzea ďalším osočovaním. Ich vystúpenie nazvané *Odpoveď Slovákom* publikoval Tygodnik Podhalański č. 41/96.

Autori spomínamej *Odpovede Slovákom* - Włodzimierz Cichocki, Jerzy Darowski, Anna Liscarová, Jerzy M. Roszkowski a Wojciech Szatkowski - si tentoraz vzali na mušku Život. Asi nenašli, lebo ani nemohli nájsť, žiadny vecný argument na protest tajomníka ÚV SSP a nemohli ničím, čo by nebolo smiešne, dokázať protipoľský charakter jurgovskej slávnosti. Preto si zvolili nový cieľ útoku, nás časopis. Pišu, že vrah Život je známy z publikovania materiálov, ktoré *falšujú historickú a etnickú pravdu a sú zamerané na vyvolávanie pre Poľsko nepriaznivých nálad na Spiši a Orave*. Na podporenie svojej obžaloby pracovníci Tatranského múzea zacitovali úryvok - vytrhnutý z kontextu - z knihy kňaza Františka Móša *Roky 1918-1939 na severnom Spiši*, ktorú Život pretlačil v číslach 12/95 a 1-3/96 pod titulom *Spomienky belianskeho farára*.

V snahe zvierohodniť svoje lživé tvrdenia sa autori dopustili hrubej manipulácie s textom F. Móša a uviedli iba časť popisu istého incidentu v tomto znení: *ROK 1934. Protipoľská nálada začala sa veľmi zjavne prejavovať najmä v škole. Piešej Jeszcze Polska nie zginela, ani zgináť nie šmie, vždy spievali tak, že zamieňali text na: ale zgináť musí. A tieto slová spievali zvlášť silne. Pri odchode zo školy mali pozdraviť poľský erb pozdravom: „Godlu polskiemu cześć“, ale deti zdravili: „Cześć świńskiemu godlu“.*

Tento odstavec je však nedokončený a má pokračovanie, ktoré úplne mení zmysel popisu, čo si predplatitelia Života môžu dôkladne overiť. Dovoľujem si chýbajúci úryvok zacitovať: *Učiteľka mi s hrôzou rozprávala o tých anomaliách a hrubostiah. V momente predvídal som následky, ktoré nerozmyslené detské výčiny môžu mať, prosil som učiteľku, aby o veci mlčala, ale aj*

pohrozil jej, že ak to vyzradí, to len sama odpyká a slúbil som vec zariadiť, aby sa už také niečo neopakovalo. Keď som bol s deťmi sám, upozornil som ich na to, aby to už nerobili, lebo nie tak sebe, ale svojim rodičom narobia strašné neprijemnosti. Od toho času ostentatívne svoju slovenskost' už nevyjadrovali, ale tým viac ju prechovávali vo svojich srdciach.

Ako sa teda čitatelia mohli presvedčiť, pracovníci Tatranského múzea zámerne vynechali pokračovanie svojho vybraného citátu, lebo by to úplne otupilo ostrie ich kritiky. Obžalúvajú Život z falšovania historických materiálov, lenže týmto činom sa sami dopustili falšovania, čo je vonkoncom neetické, tým viac v prípade vedeckých pracovníkov. K falšovaniu z našej strany by došlo práve vtedy, keby sme zo spomienok F. Móša vynechali uvedený popis, ktorý tak pohotovo zneužili autori z Tatranského múzea. Ostatne správu o spomínanom incidente poznáme - ako piše F. Móš - len z rozprávania poľskej učiteľky, ktorá mohla (aj keď nemusela) celý prípad zveličiť. Farár F. Móš jej však uveril a ako mierumilovný človek nezbednosti detí okamžite zastavil. Konal ako človek, ktorý sa chcel vyhnúť akýmkoľvek konfliktom, konal v záujme pokoja vo svojej farnosti.

Autori akoby navzdory tomu nazývajú kňaza F. Móša „známym poliakožrútom“ a navyše „okupačným farárom z Novej Belej“. Asi tým narážajú na posledné obdobie jeho pastoračnej činnosti, keď sa severný Spiš a horná Orava vrátili k Slovensku. Nemali by však zabúdať, že F. Móš plnil svoje kňazské povinnosti na Spiši od roku 1918 (najprv ako kaplan, potom farár v Tribši, neskôr ako farár a dekan v Krempachoch a Novej Belej) do roku 1945, kedy ho zatkli a uväznili poľské bezpečnostné orgány. Keď k tomu dodáme, že jeho spomienky sa týkajú rokov 1918-1939, kedy tieto územia boli rozhodnutím Rady veľvyslancov pripojené k Poľsku, potom epiteton „okupačný farár“ neobstojí, lebo tým by autori museli priznať, že v tomto období bol Spiš pod okupáciou, ibaže poľskou. A to tvrdit hám ani nechcú.

Neobstoji ani obžaloba, že uverejnením spomienok F. Móša sa redakcia Života dopustila zneuctenia poľského štátneho znaku a národnej hymny. Spomienky sú historickým materiáлом, ktorý dokresľuje zložité a napäťe dejiny Spiša v medzivojniovom období a ako také boli publikované v stálej rubrike Života Po stopách minulosti, navyše bez ich komentovania. Teda aj konštatácia pracovníkov Tatranského múzea, že redakcia Života plne súhlasí s citovanými výpovedami detí, je čírym výmyslom, ba drzhou opovážlivosťou, hodnou odsúdenia. Boli by samozrejme najradšej, keby sme o našej minulosti nič nepublikovali. Vtedy by sa mohli

v tlači slobodne rozpísovať, že Slováci na Spiši či Orave neexistujú, opľúvať naše národnostné cítenie, presvedčovať nás, že sme vlastne Poliakmi, ibaže o tom nič nevime, no a vymýšľať si dôkazy na zdôvodnenie podobných tvrdení.

A propos vymýšľania. V závere svojej *Odpovede Slovákom* si jej autori vymysleli počet poľského obyvateľstva na Slovensku a s plným vedomím falošne informujú svojich čitateľov, že tento počet dosahuje ok. 75.000. Ako sme už v Živote viackrát písali, počas posledného všeobecného sčítania ľudu v roku 1991 sa k poľskej národnosti na Slovensku prihlásilo iba 2969 občanov, na dôvažok v spišských a oravských okresoch len 641 (Poprad - 227, Spišská Nová Ves - 99, Stará Ľubovňa - 39, Liptovský Mikuláš - 77, Dolný Kubín - 199). Nie je tiež pravdou, ako píšu autori, že slovenský štát neuznáva poľskú menšinu, ktorá navyše ani nemá svoj časopis. Mali by si prečítať Ústavu SR, ktorá v čl. 34 zaručuje všetkým menšinám právo na vestranný rozvoj svojej národnej identity. Občania poľskej národnosti majú aj svoje organizácie - Kultúrno-sociálny spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku, ako aj Poľský klub v Bratislave, ktorý vydáva časopis *Monitor Polonijny*, na ktorý dostal dotáciu od Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. V tomto kontexte chceme len podotknúť, že napr. v poľskej Ústave dodnes nie je záznam o právach národnostných menšíň. A predsa ide nielen o nás, ale aj o iné menšiny žijúce v Poľsku, napr. ukrajinskú, bieloruskú, nemeckú, litovskú, židovskú, či rómsku, ktorých existenciu si hádam ani pracovníci Tatranského múzea nedovolia poprieť. Alebo snáď áno?

JÁN ŠPERNOGA

KRÁTKO ZO SPIŠA

13. októbra t.r. za prítomnosti nowośačského vojvodu M. Oleksińskiego a riaditeľa Colného úradu v Poprade Š. Olekšáka bol odovzdaný do prevádzky nový hraničný priechod Lesnica-Szczywnica. Priechod má zatial prieskumný charakter a bude slúžiť len pešej turistike, bicyklistom, ale aj telesne postihnutým osobám. Jeho služby môžu využívať občania oboch štátov, ako aj zahraniční turiisti, ktorí nemusia mať vstupné vízum. V letných mesiacoch (máj-október) bude priechod otvorený od 8. do 22. hod večer, v ostatných mesiacoch od 8. do 17. hod.

* * *

Fridmančania pristúpili k úprave koryta miestneho potoka, ktorý tečie cez obec. Zároveň chcú ešte v tomto roku vymeniť zničené obloky v kostole sv. Stanislava. Malo by to prispiť k otepleniu interiéru kostola. (jp)

Falštínski hasiči so svojím autom

Moment otvorenia slávnosti

FALŠTÍNSKA SLÁVNOSŤ

V tomto roku sme sa zúčastnili viacerých požiarneckých slávností na Spiši a Orave. Väčšina z nich bola venovaná odovzdávaniu požiarneckých automobilov. Posledná takáto slávnosť spojená s posviackou nového automobilu sa uskutočnila 20. októbra t.r. vo Falštíne.

Medzi poslednými

Aj tu, podobne ako v iných obciach, sa slávnosť začala sv. omšou, ktorú odslúžil fridmanský farár L. Węgrzyn. Po nej - za vyhľadávania fridmanskej dychovky prešli hostujúce požiarne zbytory z Fridmana, Lapšanky, Nedece, Kacvín, Tribša a samozrejme aj z Falštína k obnovenej budove hasičskej zbrojnice, pred ktorou už čakal zahanený hrdina dňa - požiarne auto UAZ 452. Po slávnostnom nástupe požiarníkov nasledovali príležitostné prejavy. Najprv sa slova ujal veliteľ falštínskych hasičov Zbyszek Klimčák, ktorý privítal hostí, vtom vojta lapšanskej gminy W. Habera, predsedu gminného výboru F. Iglara, predstaviteľa vojvodského veliteľstva požiarneckých zborov v Novom Sáči plk. K. Cepucha, zástupcu Oblastného veliteľstva požiarneckých zborov v Novom Targu A. Serafina, riaditeľstvo nedeckej hydroelektrárne, richtára obce Š. Du-

dasa a ďalších. Ako veliteľ uviedol, Falštín bol poslednou obcou lapšanskej gminy, ktorá doposiaľ nemala svoj požiarne automobil.

Autokredit?

Na automobil sú potrebné dosť veľké peniaze. Keďže ich obec nemala, začali falštínski hasiči, a najmä ich veliteľ Zbyszek Klimčák a predseda Ján Kapolka hľadať spôsob, aby čo najlacnejšie získali pre zbor dobré vozidlo. Konečne, po dlhom hľadaní našli pre seba vhodné, aj keď používané auto až v Katoviciach. Navyše jeho majiteľ súhlasil s predajom na ...splátky. Po generálnej oprave UAZ 452 prišiel do Falštína. Má predný náhon, čo je zvlášť výhodné pre tamojšie podmienky. Celkove automobil bude stáť pokladňu falštínskych požiarníkov okolo 6 tisíc zlatých. Odkiaľ ich zoberú? Niečo už zozbierali počas slávnosti, niečo im prispeje hádam aj gmina, zvyšok si však budú musieť vyhospodáriť sami. Vráťme sa však k slávnosti. Zavŕšila ju posviacka automobilu, ktorú uskutočnil fridmanský farár L. Węgrzyn.

Veľké plány

V tomto roku falštínski požiarinci oslavili 40. výročie svojho vzniku. Prvým

veliteľom tamojšieho požiarneho zboru bol Jozef Čajka a predsedom Andrej Horničák. V sedemdesiatych rokoch si postavili na ich pomery celkom slušnú zbrojnicu, v ktorej mohli uložiť pribúdajúce požiarne náradie. V roku 1991 si svojpomocne vybudovali protipožiaru nádrž, ktorá dnes, žiaľ, nefunguje. Napokon v tomto roku pristúpili k preštravbe svojej zbrojnice, aby mohla slúžiť - podobne ako je to v iných obciach aj spoločenským účelom. Už dnes sa v nej nachádza väčšia spoločenská sála, nehovoriac o garáži pre nové auto a iné zariadenia. Ako nám povedal veliteľ falštínskych hasičov Z. Klimčák, na zbrojnici by chceli postaviť ešte jedno poschodie. Tým by získali ďalšie priestory, kde by sa mohli ľudia stretávať, ba aj zabaviť. Kedy pristúpia k výstavbe, ešte nevedno. Určite nie skôr, kým nezískajú nejaké peniaze. Veliteľ však verí, že s prácmi začnú už na jar budúceho roka.

O falštínskych hasičoch sme nepovedali ešte to najhlavnejšie, že je to sice neveľký zbor, ktorý zdržuje len 26 členov, ale zato veľmi aktívny a dobre zaškolený. Svedčí o tom aj 2. miesto na tohoročných požiarneckých pretekoch vo Fridmane. Len tak ďalej!

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Zábava na ulici

Na posviacku prišiel skoro celý Falštín

ZEMIAKY - CHLIEB CHUDOBNÝCH

Kto z nás nepozná zemiaky, ktoré sa dnes pestujú skoro na všetkých svedadieloch. Je to zelenina známa na celom svete. Je významou zložkou jedla všetkých spoločenských vrstiev, zvlášť ich pestovateľov - roľníkov.

Pôvod zemiakov

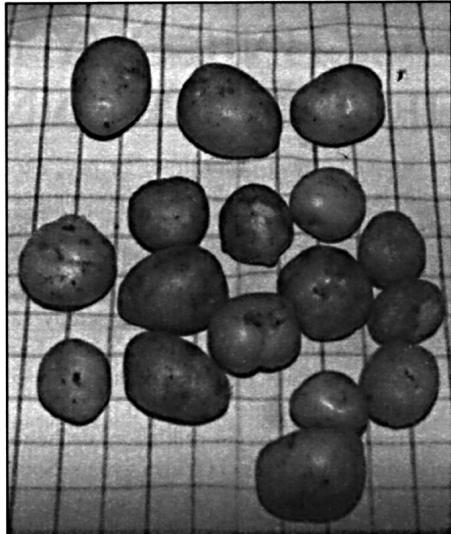
Zemiaky (*Solanum tuberosum*) sú jednočasou dvojklíčnou rastlinou z čeľade lúľkovitých (*Solanaceae*). Väčšina botanikov sa zhoduje v tom, že zemiaky pochádzajú z amerického kontinentu, aj keď pôvod ich prenej lokality je neurčitý. Za ich pravlast' historici udávajú oblasť Ánd - Peru, Bolívie, teda územia niekdajšej slávnej ríše Inkov. Prameňe hovoria o tom, že Inkovia volali zemiaky slovom papa a poznali vyše sto ich odrôd - od bielej šupky až po úplne čiernu. Predpokladá sa, že prvým Európanom, ktorý uzrel zemiaky, bol španielsky dobyvateľ F. Pizzaro. Vtedy ešte iste nevedel, že táto rastlina ovládne v budúcnosti celý svet a stane sa zároveň zdrojom obchodu. Do Španielska sa zemiaky dostali v polovici 16. stor. zásluhou H. Cardana, neskôrce cez Taliansko aj do Rakúska. Nevieme presne, kedy prišiel zemiak do Poľska. Legendy hovoria o tom, že zemiaky dovezla manželka poľského kráľa Žigmunda Starého - Bona, zatiaľ čo iní tvrdia, že zemiaky dovezol až kráľ Ján Sobieski zo svojej protitureckej výpravy k Viedni v roku 1683. Na Slovensko sa pestovanie zemiakov rozšírilo zo Sliezska a terajšieho Rakúska. Prvá zmienka o zemiakoch na Slovensku pochádza až z roku 1768 zo Spiša, konkrétnie z Červeného Kláštora od frátra Cypriána, ktorý sa o nich zmieňuje v knihe „Pojednaní o poľnohospodárstve na Spiši“. Práve tam zemiaky nárečovo nazýva „grule“ a píše, že sa na Spiši hojne pestujú, ale obyvateľstvu nevelmi chutia. Samozrejme je to len záznam. Možno však predpokladať, že zemiaky prišli na Slovensko oveľa skôr, prostredníctvom šľachty a stredovekých študentov.

Náš zemiak

Zemiaky si získali na Spiši, ale aj na Orave veľkú priazeň, ale aj rôzne nárečové po-

menovania. Pre jedných sú to „grule“, zase pre ďalších „žepa“. Niet asi dňa, aby sa nejedli zemiaky, počnúc raňajkami, kedy sa jedla narýchlo pripravená „brija“, alebo zemiakovomúčne halušky, zemiaky s kapustnicou, či s kyslým alebo sladkým mliekom. Na Spiši, ale aj na Orave bolo jedál so zemiakmi veľmi veľa. Ani by som ich nastačil vymenovať, ved' obidva regióny majú horský charakter a zemiakom sa tam vždy dobre darilo. Sú však roky, keď ich úroda je kolísavá - väčšia, alebo slabšia. V tomto roku by bola možno veľká, ale pri sklonku leta dlhotrvajúci dážď spôsobil, že veľa zemiakov bolo nahňitých. Podľa A. Skupiny z Novej Belej zemiakom škodí predovšetkým plieseň, ktorá útočí na zemiaky najmä počas kvitnutia. Podľa toho istého roľníka plieseň sa prejavuje najmä vtedy, keď je teplo, potom náhle poprší a hned ešte počas dažďa vyzie slnko. Ďalším nebezpečným faktorom pri pestovaní zemiakov je výskyt pásavky zemiakovej (stonky), ktorej bolo v tomto roku na listoch zemiakov hodne. Samozrejme voči pliesni, ale aj pásavke možno bojovať o.i preventívnym postrekovaním rastlín. Treba byť opatrnlý, keďže ochranné prostriedky obsahujú chemické látky, ktoré na jednej strane môžu pomôcť, ale na druhej ohrozí aj život človeka.

Šľachtením zemiakov sa na svete vytvorilo až dva tisíce odrôd. Na Spiši a Orave roľníci pestujú predovšetkým zemiaky konzumné a kŕmne. Je ich niekoľko druhov. Medzi zemiaky konzumné skoré nepochybne patria biele „Tatry“. Donedávna ich vo veľkom pestovali najmä Nedečania, keďže ako spomína M. Neupauer, predávali ich na tzv. kontrakt. Podľa dohody museli vypestovať príslušné množstvo zemiakov. Vykupoval ich predovšetkým štát. „Tatry“ sa na Spiši dodnes pestujú. Sadia sa najmä v záhradkách, aby už na prelome júna a júla bolo možné ochutnať prvú zemiakovú úrodu. Medzi ďalšie konzumné odrody patria brizy, laviny, irisy, koliny. Najstarší Spišiaci spomínajú aj veľmi chutné zemiaky, tzv. „ružanky“, ktoré, ako som sa v Kacvíne dozvedel, dovezli krajania z Ameriky, keď odchádzali za prácou. Tento druh zemiakov má červenú

Kedysi pochúťka - dnes základ výživy

šupku a vynikajúcu stolovú hodnotu. Pozoruhodné je, že mnohí roľníci na Spiši a Orave si medzi sebou vymieňajú jednotlivé odrody zemiakov. Pamätám sa, ako vzbudili veľkú senzáciu maličké zemiaky v tvare prsta, preto ich aj volali „palušky“. Boli to vraj panské zemiaky. Predsa sa však neprijali. Medzi kŕmne zemiaky, ktoré roľníci pestujú na Spiši patria bronky.

Bohaté na vitamíny

Zemiaky zabezpečujú, najmä v posledných troch storočiach výživu miliónom a snáď aj miliardám ľudí. Sú základom dennnej stravy. Ich chut' a význam spočíva najmä v ich nutričnej hodnote. Každé množstvo skonsumovaných zemiakov poskytuje telu návrat základných hodnôt. Zemiaky obsahujú najmenej 12 najdôležitejších vitamínov a biolátok. Medzi ne patria vitamíny C, B₁, B₂, B₆, K, A, ale aj minerálne látky P, S, Mg, Mn, Cu, Fe, Zu a ďalšie.

Človek využíva zemiaky aj na priemyselné účely. V roku 1747 Švédská akadémia oznámila, že zo zemiakov sa môže vyrábať aj lieh, preto nečudo, že vzniklo aj pestovanie zemiakov, najmä na veľkostatkoch. Okrem výroby liehu slúžia zemiaky tiež ako surovina na výrobu škrobu a farbív.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Skladovacie jamy („dolky“) v Krempachoch

Staré pivničky na skladovanie zemiakov v Čiernej Hore

UČEBNICOVÝ PRÍKLAD JEDNOSTRANNOSTI

Vo vede býva pravidlom, že prv, ako vyslovíme tvrdenie, získame zodpovedajúce množstvo poznatkov a dôkazov, ktorými ho môžeme podporiť. Horšie je, keď sformulujeme tvrdenie bez potrebných argumentov, ktoré musíme dodatočne hľadať. Vtedy sa nám môže stať, že sa dopustíme úcelového narábania s faktami, opustíme pôdu serióznej vedy a nastúpi šírenie polopráv.

Priam učebnicovým príkladom druhého prístupu je kniha *Spisz i Orawa* vydaná Spoločnosťou priateľov Oravy a Zväzom poľského Spiša (Krakov 1995). Svedčia o tom už úvodné slová editora T. Trajdosa: „Nechceme skrývať bolest“. Delimitácia z roku 1920 obnovená v roku 1945 urobila obrovskú krivdu Poliakom v tomto regióne... Spiš a Orava sú súčasťou nášho dedičstva“ (s.6-7). Podobné manifestácie osobného postoja a emotívneho zaujatia možno nájsť i v ďalších príspevkoch. Do slovníka etnografa azda nepatria slová o Spiši ako o „výnimočne idiotsky rozdelenej krajinе“ (Kamocki, J., s. 171). Niektoré príspevky by tónom mohli pokojne súťažiť s komunistickými traktátmi z čias vrcholného stalini-zmu, ako sme to mohli my (resp. naši rodičia) zažiť na Slovensku i v Poľsku na vlastnej koži. Sotva možno inak vnímať slová M. Pukaňskeho, keď opisuje stav na Spiši a Orave po roku 1945 a konanie aktivistov za zachovanie slovenskej identity označuje ako „nadrapovanie sa vodcov a provokatérov“ alebo ako „niektorých zradcov balamutiacich beztrestne svojich rodákov a mámiacich od nich nemalé materiálne zisky“ (s.61).

Je príznačné, s akou vehemenciou sa autori zborníka usilujú zahladit stopy po Slovácoch na hornej Orave a severnom Spiši. Nežiadam od vydavateľov, aby do zborníka zaradili príspevky zo Slovenska (L. Deák, A. Miškovič a ī.), či z okruhu Spolku Slovákov v Poľsku so sídlom v Krakove (L. Molitoris, J. Ciagwa, J. Šternoga). Zaráža však, že kniha ich mená ani len nespomenie, hoci ovplyvňujú nemalé percento obyvateľov regiónov. Nikto s nimi dokonca ani nepolemizuje a nereaguje na ich názory, ani slovom nespomenie existenciu spolkového časopisu Život vydávaného niekoľko desiatok rokov, čitateľ nenájde jediný odkaz na prácu v slovenčine, resp. vydanú na Slovensku. Čažko to odpustiť historikovi z oblasti, ktorá Poľsku patrí iba 70 rokov, tým skôr renomovanej historičke E. Orlof. Vynimkou sú dve práce, kde sa okrajovo spomína existencia slovenských škôl. Inde sa piše iba o „slovenskej menšine“ v úvodzovkách, recenzia v časopise Hale i Dziedziny dokonca hovorí o „profesionálnych klamároch, vedomých falfizikátoroch dejín“, „cudzej, Poľsku nepriateľskej propagande“. Pevne verím, že autori

nemajú na mysli Spolok Slovákov v Poľsku, lojalny voči územnej celistvosti poľského štátu, konajúci podľa poľských zákonov a medzinárodných konvencii. Falšovanie dejín i nepriateľov Poľska treba samozrejme pranierovať.

Jednostranná práca s faktami vedie k dezinformáciám. Zavádzajúci je už samotný podtitul, tvrdiaci, že kniha vyšla pri príležitosti 75. výročia návratu severných častí Spiša a Oravy do Poľska. Kniha však tézu o návrate nedokazuje. Dokázať nePoľsku patrila do 13. storočia iba Stará Ľubovňa, Podolíneč a Hniezdne. Pri zálohovaní spišských miest v rokoch 1412 - 1769 rozhodovali ekonomicke faktory. Založeným mestám nadalej poskytovali výhody aj uhorskí králi a ich obyvateelia sa trikrát zúčastnili na uhorských taženiach proti Turkom. Oblasti Spiša patriace od roku 1920 Poľsku nikdy založené neboli a Poľsku dovtedy nikdy nepatrili.

Cielom knihy je dokázať odveký poľský charakter hornej Oravy a severného Spiša a existenciu početnej poľskej menšiny na Slovensku. Z príspevku J. Roszkowskeho však vyplýva, že v stredoveku poľské vplyvy šírili mnisi, ktorí na Spiš prišli z Poľska, nešlo o iniciatívu Spišiakov, napr. piaristi v Podolínci a rád Božogrobcov v Lendaku. Pravdu je, že na Spiš pôsobilo mnoho poľských kňazov za protireformácie, pretože slovenských nebolo. Väčšina slovenských, uhorských, ale aj rakúskych a českých vedcov obyvateľstvo oboch regiónov považovala za slovenské (napr. Bartolomeides (1798), Schwartner (1798), Čaplovic (1879), Palacký, Fényes (1843, 1851), Czoering (1857), Niederle a ī.) a medzi národnosti v Uhorsku nezaradovali Poliakov. Na základe nárečia považovali za prechodné obyvateľstvo hornej Oravy M. Bel (1753), G. von Windish (1780) a J. Korbinský (1786). Nikto z nich nehovoril o poľskom osídlení na Spiši a Kysuciach. Dokladom o prevažne slovenskom pôvode sú aj priezviská zakladateľov obcí a poddaných v urbárskych zoznamoch.

Národnosť možno definovať dvoma spôsobmi. Podľa objektívneho národnosť určuje jednota pôvodu, kultúry a jazyka. Subjektívna teória vychádza z princípu slobodnej vôle človeka. Tvrdenia o poľskom pôvode obyvateľstva hornej Oravy, Spiša a Kysúc vychádzajú z prvej teórie. I profesor W. Semkowicz však tvrdil, že dialekt nie je dostatočným kritériom. Pravdu je, že nárečia Goralov sú veľmi blízke poľštine, podobne ako ich materiálna kultúra. Na osídľovaní hornej Oravy a Spiša sa nepochybne poľský živel podielal, ved' ide o pohraničný región a od Malopoľska ich od roku 1762 delila iba vnútrostátna hranica. Materiálnu kultúru viac ako etnicita determinuje spôsob života.

Vďaka pastierstvu a vysokohorskému poľnohospodárstvu je spôsob života Goralov zo Zakopaného bližši Slovákom z Liptova ako Poliakom od Poznane, materiálna kultúra a folklór Talianov z Álp sú zas bližšie Rakúšanom ako Sicílčanom.

Prechodné typy obyvateľstva sú v pohrianičí bežné. V roku 1939 sa napríklad Slováci pokúsili o pripojenie východnej Moravy práve na základe podobnosti nárečí, ale tento pokus ostal vecou jednotlivcov a patrí k historickej kuriozitámu. Ani názov Podhale nie je čisto poľský, lebo v poľštine na rozdiel od slovenčiny nedošlo v pôvodných slováčku zmene praslovanského g na h. I druhá časť názvu časopisu Hale i Dziedziny má slovenský pôvod, keďže výraz *dziedzina* vo význame *wieś* sa v Poľsku používa iba v tomto regióne, pričom slovo *dedina* sa používa vo význame *wieś* v celom slovenskom jazykovom priestore okrem východného Slovenska, kde sa používa slovo *valaš*.

Uhorské a neskôr i česko-slovenské sčítania obyvateľstva, ktoré zisťovali národnosť, potvrdzujú slovenské pre-svedčenie obyvateľstva. Občania poľskej národnosti boli počas trvania monarchie v Uhorsku uvádzaní v rubrike *inf.* Na severnom Spiši sa do nej prihlásilo v roku 1900 571 ľudí, o desať rokov 528. Na hornej Orave sa však v roku 1900 za Slovákov prihlásilo 17 483 ľudí, za „iných“, najmä za Poliakov 226, ale v roku 1910 bol tento pomer opačný. Tak neuveriteľnú zmenu v priebehu desaťročia ľažko vysvetliť uvedomovacím procesom zdola.

Práve takéto štatistické zázraky vyvracajú nedokázané a nedokázaťné, že Budapešť umožnila slovakizáciu Goralov, aby ulahčila maďarizáciu Slovákov. Ferdynanda Machaya však vládnuce kruhy Uhorska v jeho polonizačnej akcii podporovali, jeho spolupracovník A. Matonog v Gazecie Podhalánskej (6/1913) písal, že „my tu o maďarskom prenasledovaní, následkom ktorého by sme sa museli zriecť svojho jazyka a svojej národnosti nevieme“. To všetko po masakre veriacich v Černovej, ktorí žiadali vysvätenie miestneho kostola kňazom A. Hlinkom (1907), keď na obranu Slovákov vystúpil nórsky básnik a nositeľ Nobelovej ceny B. Bjornson, škótsky historik a publicista S. Watson a rakúsky parlament požiadal uhorskú vládu, aby zastavila prenasledovanie Slovákov. Vtedy už neboli štátne slovenské ľudové školy a na školách bolo povinné vyučovanie náboženstva v maďarčine. Dokázať je záujem uhorskej vlády o rozdrobenie Slovákov s cieľom rýchlejšej asimilácie, napríklad iniciovaním východoslovenského etnického separatizmu (Fabian, J.: Svätoštefanské tiene, Bratislava 1966, s. 108-123). Ďalší polonizátor E. Stercula viedol v Jablonke maďarskú knižnicu a po roku 1920 ušiel do Maďarska. V knihe jeho meno chýba,

rovako ako mená F. Skyčáka a A. Beskida, poslancov za dnes poľské oblasti Oravy a Spiša v čase najväčšieho národnostného útlaku v rokoch 1906-1910 brániacich práva Slovákov.

Spolok sv. Vojtecha združujúci slovenských katolíkov a šíriaci slovenskú náboženskú literatúru mal členov skoro vo všetkých obciach Spiša a Oravy, v Jablonke ich bolo 119. Mimochodom, slovenské spolkové kalendáre v rokoch 1920-1939 poľské úrady občanom násilne zabavovali. V roku 1863 žiadalo 43 spišských obcí zavedenie slovenčiny do úradov a vyučovanie v slovenčine na gymnáziu v Levoči. Tomáš Červeň z Chyžného bol spoluzačitateľom Matice slovenskej i Spolku sv. Vojtecha. V slovenskom národnom hnutí sa angažovali i pribuzní F. Machaya Ján, Pavol a František publikujúci v slovenských časopisoch. Jeho brat Vendelin medzi dvoma vojnami vyučoval slovenských učiteľov na učiteľskom ústave v Modre. Hlboké slovenské cítenie Goralov priznáva aj F. Machaj v knihe Moja droga do Polski. Jeho otec ho žadal, aby mu nepísal listy po poľsky. Enormný záujem o vyučovanie v slovenčine je potvrdený aj v recenzovanej knihe, keď v roku 1947 viac ako 2 týždne trval zápis do slovenskej školy v Jablonke (s. 94-95). Kniha konštatuje nepriateľstvo Spišiakov voči poľskému učiteľovi Janovi Plucińskemu (s. 193).

Zamľčiavajú sa však aj masové petície obyvateľstva Spiša a Oravy v rokoch 1919-1920, ako aj v rokoch 1945-1947 za pripojenie k Česko-Slovensku, delegácie u prezidenta T. G. Masaryka i vzbury obyvateľstva proti poľským oddielom a demonštrácie v roku 1938, keď ďalšie slovenské územia pripadli Poľsku. Pri obsadzovaní Zaolzia podobné prejavy neboli zaznamenané. Podobne treba hovoriť o činnosti oddielov Ognia a Błyskawica v roku 1945, ktoré za spoluprácu so Slovenskom vyháňali miestnych obyvateľov. Po roku 1945 na Slovensko zo Spiša a Oravy utieklo 6 000 ľudí. Je pravdou, že v rokoch 1939-1945, keď celý Spiš a Orava patrili Slovensku, boli za propoľskú aktivitu uväznení 6 občanov, v roku 1945 však poľské polovojenské oddiely zabili za sympatie k Slovensku 17 ľudí. Slovenský politik Pavol Čarnogurský, člen polonofilského krídla v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane, jeden z najúprimnejších priateľov poľského národa pôvodom zo Zamaguria, hovorí o protipoľských náladách na Spiši v rokoch 1919-1920, keď sa mal o osude územia uskutočniť plebiscit. O manipulácii občanov zo slovenskej strany na poľskom Spiši a Orave sotva možno hovoriť aj v roku 1967, keď sa domáhali slovenských bohoslužieb, lebo na Slovensku bola po roku 1948 táto téma tabu.

Viackrát sa v knihe spomína, že po roku 1920 a 1938 ostalo na Slovensku od 80 do 100 tisíc Poliakov bez akýchkoľvek

národnostných práv. Má to dokumentovať aj mapa v závere, podľa ktorej sú takmer celý Spiš, Orava a Kysuce etnický poľské. Národnosti v Česko-Slovensku, od roku 1993 na Slovensku majú zaručené všetky práva na pestovanie identity, môžu sa ku svojej národnosti slobodne hlásiť a predkladať svoje požiadavky. Slová o policajnom dozore pri slovakizácii poľských škôl, nátlaku slovenských úradov podobne ako tvrdenia o stotisícovej poľskej menštine treba odkázať do ríše výmyslov. Samotná kniha ich potvrdzuje iba jediným dôkazom: „Výhodná výhovorka, že Poliaci tam nie sú, je nepriateľná“ (s. 36). Dôkaz naozaj presvedčivý...

Nepravdivosť uvedených výrokov dokazuje aj postavenie poľskej menšiny na českom Zaolziu, ktorá od roku 1918 disponuje poľskými školami, knižnicami, periodikami i dvojjazyčnými nápismi na úradoch. Na Slovensku pôsobí od roku 1994 Klub Polski združujúci tunajších Poliakov. Podľa jeho viceprezidentky a zástupkyne v Rade vlády Slovenskej republiky pre národnosti E. Dutkovej, sa za členov doteraz prihlásili najmä občania Poľska, ktorí sa z rôznych dôvodov pristáhli na Slovensko. Klub Polski vydáva aj mesačník Monitor Polonijny. Podľa oficiálnych slovenských údajov žilo na Slovensku k 31. 12. 1994 3 039 Poliakov (občanov Poľska a občanov Slovenska poľskej národnosti), podľa odhadov klubu ich žije na Slovensku 3 500. Podľa E. Dutkovej, ani podľa predstaviteľov slovenského Ministerstva školstva, mládeže a športu, sa doteraz neobjavila ani jedna požiadavka na zriadenie poľských škôl, v Bratislave a Martine pôsobí tzv. piatočná škôlka, v ktorej sa deti Poliakov učia poľský jazyk a gramatiku. Najaktívnejšie skupiny Poliakov pôsobia v Martine a v Košiciach, zo Spiša, Oravy a Kysúc žiadna iniciatíva

nevýšla. V okrese Čadca sa za Poliakov pri sčítaní obyvateľstva v roku 1991 prihlásilo 83 ľudí, v okrese Dolný Kubín 208, v popradskom 214 a v okrese Stará Ľubovňa 49 ľudí.

Slová T. Trajdosa, že na jeseň 1938, keď sa Poľsko pripojilo k deleniu Česko-Slovenska „bola opäť premárnená šanca na získanie rozsiahleho územia obývaného poľským obyvateľstvom“ (s. 48-49) hraničí s ignoranstvom. Poľského čitateľa azda netreba presvedčať o hodnote takéhoto „zisku“. Okrem iného aj politika J. Becka rozhodla o príklone slovenskej politickej reprezentácie na stranu hitlerovského Nemecka, porážke polonofilov K. Sidora a P. Čarnogurského a účasti Slovenska na štvrtom delení Poľska v septembri 1939. Povedané s vynikajúcim poľským historikom H. Batowskym „požiadavky na sever“ (Slovenska - pozn. aut.) vyhlasovali tí, ktorí sa vždy deklarovali ako priateľia...ktorých odvtedy začali takisto pokladať za nepriateľov“.

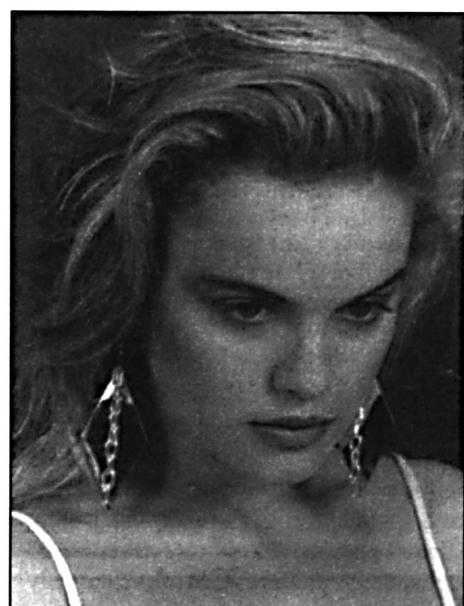
Je čas skoncováť s vyvolávaním starých duchov nepriateľstva. Je načas prestáť robiť niekoho nasilu šťastným a nevnucovať mu volbu národnosti na základe pseudobjektívnych kritérií. Obyvatelia Spiša a Oravy podobne ako kdekoľvek inde sú svojprávni a tak treba chápať aj ich názory. História dokonale poučila Slovákov i Poliakov, že naše osudy sú vzájomne prepojené a nešťastie jedného čoskoro spôsobí tragédium druhého národa. Máme príležitosť prekonať stav paralelných dejín, keď dvaja autori rôznej národnosti či ideovej orientácie sa o dianí v rovnakom čase a priestore dopracujú ku vzájomne nekompatibilným a absolútne nekorešpondujúcim výsledkom. Vzájomnej komunikácii by určite prospelo spoločné stretnutie slovenských a poľských historikov.

Mgr. JURAJ MARUŠIAK

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známu poľskú filmovú herečku, v poslednom období veľmi populárnu, ktorá istý čas vystupovala v Hollywoode. Iste ľahko uhádnete o koho ide, keď povieme, že hrala v takých filmoch ako Vlak do Hollywoodu alebo Autoportrét s milenkou. Napíšte nám jej meno a pošlite do redakcie. Nezabudnite uviesť svoju adresu, čo sa v poslednom čase viackrát stalo. Na výhercov čakajú knižné odmeny.

V Živote č. 10/96 sme uverejnili fotografiu Roberta Redforda. Knihy vyžrebovali: Žofia Radecká z Kacviny, Cecília Lukášová z Krempách a Magdaléna Chalupková z Novej Belej.

PAVOL ORSZÁGH-HVIEZDOSLAV

V noci zo 7. na 8. novembra pred 75. rokom dovŕšil v Dolnom Kubíne svoj život najväčší slovenský básnik Pavol Országh-Hviezdoslav, ktorého tvorba bola úzko zviazaná s rodou Oravou a so slovenským ľudom.

Narodil sa 2. februára 1849 v malebnej dedinke Vyšný Kubín, o ktorej neskôr písal vo svoje básni takto:

*V doline jarej moja dedina,
vencami modrých vrchov objatá.
Akoby bola celá zo zlata,
Chalupy nízke kryté diamantmi...
Zlatá dedinka, rodisko moje!*

Svoje detstvo prežil v rodičovskom dome Országhovcov, ktorí mali prímenie Vyšnanov, v prostredí krásnej oravskej prírody. Lásku k rodnej zemi a rodnej reči Hviezdoslavovi vštepovala jeho matka Terézia, z domu Medzihradská, otec ho zase učil vážiť si prácu oravského roľníka a prácu ako takú vôbec.

Pavol mal sotva trinásť rokov, keď odchádza z rodičovského domu študovať na maďarské gymnázium do Miškolca, kde ho očarila tvorba Petöfihho. Tu začína aj písanie. Neskôr, po prechode na lycéum do Kežmarku, a po zoznamení sa s tvorbou Andreja Sládkoviča, Sama Chalupku, Jána Kollára, ale najmä pod vplyvom svojej matky i učiteľa Adolfa Medzihradského, sa národne prebudený venuje ďalšej básnickej tvorbe už v slovenčine.

Tento prerod vyjadril aj v básni Mňa kedy's zvádzal svet:

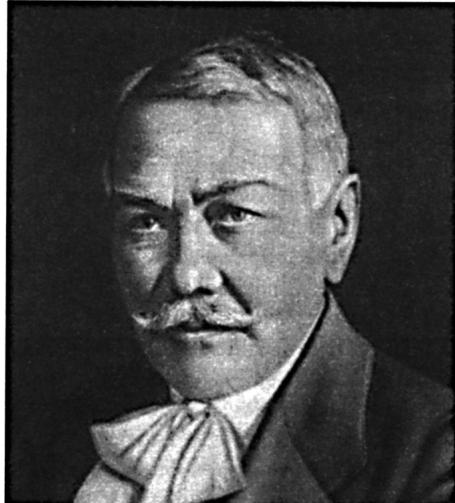
*O, mojej matky reč je krásota,
je milota, je rozkoš, láska svätá;
je, vidím, cítim, celok života,
môj pokrm dobrý, moja čaša zlatá
a moja odev, ktorej neviem ceny...
Bud' požehnaný, kto sa pohodil
v tom so mnou, trvá pritom nepremenný;
bud' kliaty, kto sa zaprel, odrodil...*

Svoju prvú básnickú zbierku - Básnické prviesenky Jozefa Zbranského venoval Hviezdoslav Andrejovi Sládkovičovi. Vydať ju ako 19-ročný v Kežmarku. Neskôr odchádza študovať právo do Prešova, kde vznikajú ďalšie bánske, inšpirované najmä slovenskými ľudovými piesňami, ktoré vydal v zbierke - Piesne.

Po ukončení štúdií pracoval v Dolnom Kubíne ako koncipent u advokáta Nádašiho, a o rok neskôr odišiel do Martina. V tom čase navštívil pri príležitosti Jungmannovej storočnice Prahu a zoznámil sa s mnohými českými básnikmi a predstaviteľmi českého kultúrneho života. V roku 1874 sa vracia do Dolného Kubína a pracuje ako praktikant na súde. Tu predniesol svoju prvú politickú reč na obranu slovenských gymnázií, ktoré po zatvorení Matice slovenskej (1875) vtedajšie maďarské úrady tiež zatvárali. Po vykonaní advokátskej skúsky v Senici pôsobí od roku 1879 ďalšie dve desaťročia v Námestove, kde vytvoril podstatnú časť svojej tvorby. Tu vznikli jeho Sonety, Žalmy a hymny, Ežo a Gábor Vlkolinský a Hájnikova žena. Pre svojich hrdinov Miška Čajku a Hanku si básnik zobrajal za vzor mladého horára Lacha a jeho ženu, ktorí bývali v dodnes zachovanej hájovni v Rovniach na Podvrsí.

Z ďalšej básnikovej tvorby spomeňme lyrické cykly Stezky, Dozvuky, tragédiu Herodes a Herodias, a po vypuknutí I. svetovej vojny (v roku 1914) vyjadril Hviezdoslav svoj protest proti vojne v diele Krvavé sonety.

Ked' 28. júla 1920 došlo na základe rozhodnutia Rady veľvyslancov v Spa k pripojeniu časti hornej Oravy a severného Spiša k Poľsku, P. O. Hviezdoslav sa s týmto rozhodnutím nevedel nijako zmieriť. Svoj bôľ vyjadril v básni 28. júla 1920 týmito slovami:
*Ja placem nad Oravou drahou, horko
pláčem;
ach, starec som... Bo mládenec nech,
tak zúrim, skáčem*

*od zlosti; päste zatnen na čis' leb,
ho hradiac jak z biednej hliny črep...
Ved' roztrhané ako vetché niti pásky
odvekej, v srdeciach, v hrude, v skale žitej
lásky...*

*Ach, zrada, pranier, škripec, poprava!
Včul', Orava, len budeš boľavá,
jak nikdy predtým, hoci šťastnou bys' byť
mohla,
jak ešte nikdy!... No, pád, krivda pravdu
zohla...
(úryvok).*

(Hviezdoslavove spisy sobrané básnické. Sv. X. Druhé vydanie. Turč. Sv. Martin 1939).

Táto báseň bola po prvýkrát publikovaná v dvadsiatych rokoch. Potom v roku 1939 v druhom wydaní Hviezdoslavových básnických spisov a na jeseň 1939 aj v denníku Slovák, v súvislosti s prinavrátením Oravy a Spiša Slovenskej republike.

V roku 1954, na 33. výročie úmrtia Hviezdoslava bolo v Dolnom Kubíne otvorené literárne múzeum P. O. Hviezdoslava. Na počesť básnika sa tam každoročne koná aj recitačná súťaž - Hviezdoslavov Kubín.

PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO ZO SPIŠA

30. októbra t.r., krátko po 20. hodine večer vypukol v Kacvíne veľký požiar. Za obet červeného kohúta padli dve stodoly - A. Kovala a W. Máku. Záchrannej akcii sa okrem Kacvínčanov zúčastnili požiarnici takmer celého Spiša, ba aj Nového Targu a Zakopaného. Škody sú pomerne veľké. Okrem tohoročnej úrody oheň strávil aj niektoré poľnohospodárske stroje. Pre majiteľov je situácia o to horšia, že neboli poistení. Zatiaľ ešte nevedno, čo bolo príčinou požiaru. Bud'me však, vždy opatrní.

* * *
V Novej Belej do neskorej jesene prebie-

hal murárske práce pri úprave miestneho potoka, ktorý má slúžiť protipožiarnym účelom. Ako sme sa dozvedeli, posledná takáto úprava sa konala takmer pred 20 rokmi. Iste prispeje k zlepšeniu bezpečnosti tejto spišskej obce.

* * *

Až na jeseň sa roľníci dočkali niekoľkých slnečných dní, aby mohli dokončiť zber tohoročnej úrody. Takto daždivý rok si ne-pamätaj ani najstarší Spišiaci. Podľa všeobecnej mienky tohoročná úroda nie je bohvieaká. Zostáva len dúfat', že budúci rok bude lepší.

* * *

V Kacvíne montéri telekomunikačného podniku začali práce pri telefónizácii obce. Konečne aj Kacvičania budú

mať normálne spojenie so svetom, ktoré im doteraz tak veľmi chýbal. Už na prvú etapu telefonizácie sa prihlásilo vyše 120 záujemcov.

* * *

Zlodeji automobilov začínajú šarapatiť aj na Spiši. Ich obetou sú predovšetkým drahé vozidlá. Ako sme sa dozvedeli, prednedávnom dali o sebe viedieť o.i. v Nedecí-Zámku a Kacvíne. Zlodeji sú natoľko opovážliví, že dokážu ukradnúť auto dokonca priamo spred domu. Preto bud'me opatrní!

* * *

20. novembra t.r. sa významného životného jubilea - 40. výročia svadby dožili Mária a František Kaniuchovci z Nižných Láp. Rubínovým jubilantom prajeme veľa zdravia, pohody a pekných radostných dní. (jp)

POŁSKÍ KŇAZI NA SLOVENSKU

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky - cirkevný odbor ako ústredný orgán štátnej správy vo veciach cirkvi a náboženských spoločností registruje cirkvi a náboženské spoločnosti v zmysle zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej vieri a postavení cirkví a náboženských spoločností. V zmysle ust. § 19 tohto zákona cirkevný odbor viedie evidenciu všetkých právnických osôb včítane aj tých, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností, pokiaľ nepodliehajú inej evidencii alebo registrácii.

Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti ako samostatné právne subjekty v zmysle ust. § 5 ods. 2 zák. č. 308/ 1991 Zb. spravujú svoje záležitosti, najmä ustanovujú svoje orgány, svojich duchovných a zriadených rehoľné a iné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov. Na plnenie svojho poslania môžu podľa ust. § 6 ods. 1 (písm.1) vysielat svojich zástupcov do zahraničia a prijímať zástupcov cirkví a náboženských spoločností zo zahraničia.

Počas minulého režimu bola činnosť cirkví výrazne obmedzená, čo najviac postihlo práve mužské katolícke rehole, ktorých verejné pôsobenie bolo úplne znemožnené. Navyše rehoľný život v komunitách prestal existovať. Obnovenie činnosti rehoľí po novembri 1989 si vyžadovalo aj obnovenie pravého rehoľného ducha v jednotlivých komunitách. Z tohto dôvodu bola a je vitaná prítomnosť rehoľníkov z krajín, kde nebola prerušená kontinuita rehoľného života. Okrem toho prichádzajú na Slovensko z iných krajín (Poľsko, Taliansko, Španielsko, Írsko, India a ľ.) príslušníci rehoľných spoločností, ktoré doteraz u nás nepôsobili, ale mienia v budúcnosti na Slovensku prezentovať svoju spiritualitu a vychovať svoj dorast. Príslušníci týchto reholí pred svojím príchodom do Slovenskej republiky ponúkli príslušným cirkevným predstaviteľom svoje služby spočívajúce najmä v pastoračnej práci na farách, ale aj v oblasti sociálnocharitatívnej, za čo im miestni biskupi podľa dohodnutých podmienok dovolili pôsobiť ako rehoľným komunitám v rámci svojich diecéz.

V Bratislavsko - trnavskej arcidiecéze pôsobí 9 katolíckych duchovných - poľských občanov. Traja z nich patria do rehole Menších bratov konventuálov - minoritov a pôsobia v duchovnej správe vo farnosti Bratislava - Karlova Ves, dvaja v kláštore menších bratov františkánov v Bratislave a v Trnave, jeden príslušník Kongregácie bratov tešiteľov z Getsemani v duchovnej správe farnosti Mariánska a traja príslušníci Zhromaždenia vzkrieseného nášho Pána Ježiša Krista v duchovnej správe vo farnostiach Veľké Leváre, Závod a Sološnica.

V Košickej arcidiecéze pôsobia 4 poľskí duchovní, príslušníci Rádu pavlínov v diecéznej pastorácii vo farnosti Vranov nad Topľou.

V Nitrianskej diezéze je 10 rehoľných duchovných, všetci pôsobia v diecéznej pastorácii. Piati z nich patria do Spoločnosti kňazov mariánov Nepoškvrneného počatia Panny Márie a účinkujú v Drietome, Trenčianskej Teplej a v Omšení, štýria príslušníci rehole Misionárov Matky Božej z La Salette v Považskej Bystrici a v Považskom Podhradí a jeden príslušník Spoločnosti Božieho slova v Terchovej.

V Banskobystrickej diecéze pôsobí 6 poľských občanov v diecéznej pastorácii. Vo farnosti Chrenovec - Brusno pôsobia traja príslušníci rehole Misionárov Matky božej z La Salette, vo farnosti Predajná jeden príslušník Komunity Spoločnosti katolíckeho apoštola Pallotini, vo farnosti Kremnica jeden príslušník rehole Kamiliánov a vo farnosti Priechod jeden príslušník rehole Bosých karmelitánov.

V Rožňavskej diecéze pôsobí jeden diecézny duchovný poľskej národnosti vo farnosti Abovce.

V Spišskej diecéze pôsobí 14 poľských občanov. Vo farnosti Spišský Štvrtok dvaja príslušníci rehole minoritov sv. Františka, vo farnosti Levoča dvaja príslušníci tej istej rehole, vo farnosti Smižany traja príslušníci Komunity Spoločnosti katolíckeho apoštola Pallotini, vo farnosti Vydrník jeden príslušník tej istej komunity, vo farnosti

Bijacovce jeden príslušník Misijnnej spoločnosti sv. Vincenta, vo farnosti Spišská Belá dvaja príslušníci Spoločnosti Božieho slova, vo farnosti Breza jeden diecézny duchovný, vo farnosti Sedliacka Dubová jeden diecézny duchovný a vo farnosti Spišské Hanušovce jeden diecézny duchovný.

Celkový počet poľských občanov pôsobiacich v pastorácii na Slovensku je 44.

Na záver tejto informácie je potrebné zdôrazniť, že pôsobenie jednotlivých zahraničných duchovných - príslušníkov určitej rehole na území Slovenskej republiky, nie je podmienené evidenciou na Ministerstve kultúry SR, pokiaľ tito nemenia vystupovať ako samostatný právny subjekt.

Podobne ako v Katolíckej cirkvi, na Slovensku pôsobia zahraniční duchovní a laici aj v protestantských cirkvách (najmä z USA, Veľkej Británie, Nemecka a ďalších krajín). V Pravoslávnej cirkvi na Slovensku pôsobili v posledných rokoch rehoľníci z Ukrajiny. V prípade Rímskokatolíckej cirkvi jedným z najdôležitejších dôvodov pôsobenia cudzích duchovných je akútne nedostatočnosť kňazov, zvlášť v arcidiecéze bratislavsko-trnavskej (vyše 100 neobsadených farností) a spišskej diecéze, ktoré mali v minulosti umelo znižované počty bohoslovcov na CMBF v Bratislave.

Pôsobenie duchovných - poľských občanov na území Slovenskej republiky možno aj pozitívne využiť v prospech našich krajanov v Poľsku. Po ukončení svojho pôsobenia na našom území, jazykovo zdatní duchovní poľskej štátnej príslušnosti môžu pôsobiť v južných oblastiach Poľska (severný Spiš a horná Orava) medzi príslušníkmi slovenskej národnosti, čo môže byť jedno z riešení pastorácie Slovákov katolíckeho vierovyznania v Poľskej republike. Viacerí duchovní poľskej národnosti na Slovensku ovládajú totiž dokonale slovenčinu, majú veľmi pozitívny vzťah k Slovensku. Ich rehoľní a cirkevní predstavení v Poľsku (krajkovský metropolita - arcibiskup F. Macharski) môžu použiť tieto ich schopnosti práve na dušpastiersku službu u našich krajanov (Slovákov) v Poľsku.

KRÁTKO Z ORAVY

V dňoch 14. až 16. októbra t.r. sa v Orave uskutočnila II. vedecká konferencia pod názvom „Technická infraštruktúra obcí - perspektívy ďalšieho rozvoja.“ Hlavným organizátorom stretnutia bola Katedra technickej infraštruktúry obcí Poľnohospodárskej akadémie z Krakova.

V poslednom období došlo na Orave k ďalším dvom dopravným nehodám. 9. októbra t.r. v Malej Lipnici 25-ročný vodič osobného

automobilu Ford Escort v neprimeranej rýchlosťi nezvládol riadenie vozidla a narazil do stromu. Po nehode bol vodič a jeho traja spolujazdci s vážnymi zraneniami prevezení do nemocnice. V Pekelníku zase vodič Fiata 126 P zrazil chodca, ktorý o.i. utrpel otras mozgu. Po zadržaní vodiča políciou sa ukázalo, že tento svoje vozidlo viedol pod vplyvom alkoholu.

Skončili sa voľby zástupcov gmin do vojvodskej poľnohospodárskej komory. Zástupcom veľkolipnickej gminy sa stal Franciszek Pindziak, a záujmy roľníkov v

gmine Jablonka budú v tomto orgáne zastupovať Józef Machaj, predsedajúci jablonského urbára a Irena Knechta z Podvlnky.

Odstraňujú sa následky septembrovej povodne, ktorá postihla aj gminu Jablonka. Do konca októbra t.r. bolo na tieto ciele z gminných prostriedkov vyčlenených 20 tisíc nových zlatých. Vykonali sa najnutnejšie opravy na najviac poškodených mostoch, cestách a korytách riek. Ako sme sa dozvedeli, práce budú v rýchлом tempe pokračovať v tomto roku aj ďalej.

PETER KOLLÁRIK

Hodina telocviku na ulici

V lapšanskom mäsiarstve; v strede W.Pirchała

LAPŠANSKÉ REÁLIE

Jeseň býva obyčajne pošmúrna a chladná. Ľudia sú čoraz viac zahalení do búnd, plášťov a kožúškov. Vychádzajú len z nutnosti zo svojich teplých príbytkov. Nevlídne jesenné počasie vládlo aj počas mojej poslednej návštavy v spišskej obci Nižné Lapše, ktorá je zároveň aj sídlom gminy. Na prvý pohľad to však nejako zvlášť nevidno. Okrem gminných úradov a oblastného zdravotného strediska predsa len však nájdeme viac podnikateľských subjektov, predovšetkým služieb, ako je tomu v iných spišských obciach.

Slabšie podnikanie?

Asi pred rokom vystúpila lapšanská samospráva s návrhom prípravy tzv. spišských trhov, určených najmä pre slovenských záujemcov. Mali sa konáť v každý utorok. Našiel sa tiež vhodný pozemok, ba na začiatku sa už objavili aj prvé stánky a šiatre. Záujem však postupne slabol a návrh sa preto neprijal. Čažko je dnes určit jednoznačný dôvod prečo to nevyšlo. Domnievam sa, že na vne bola alebo neúčinná reklama, nevhodná miestna infraštruktúra a možno aj príliš veľké množstvo podobných trhov pre Slovákov v tejto južnej časti Poľska.

Pozrime sa však, ako sa darí ďalším podnikateľom v tejto spišskej obci. Takmer v

strede obce sa nachádzajú nevyužité pomerne veľké garáže a drevená stavba. Dávnejšie tu bolo veľmi hlučno. V pondelky sa tu totiž konal výkup jatočných zvierat a ovčej vlny. Dnes po výkupe však už nie ani chýru, len viedor búcha otvorenými dverami a budovy väzne chátrajú. Hned' za plotom sú na nevelkom areáli poukladané biele polystyrénové dosky. Asi je obedňajšia prestávka, keďže nikoho z pracovníkov tu nevidno a aj vchod je zavretý. Snáď sú v blízkej reštaurácii - myslím si. Ale aj tam vľadne ticho a mestnosť zíva prázdnnotou. Len na kraji sedia tra ja turisti a niečo konzumujú. Ponukový jedálny lístok Spišskej reštaurácie, lebo tak sa volá tento podnik je však pomerne bohatý. Okrem tradičného poľského bigosu si môžete objednať bretónsku fazuľku, pizzu, rezeň a pod. Škoda len, že na jedálnom lístku nenájdeme nejaké typické spišské jedlo, ako by to logicky malo byť v reštaurácii, ktorá sa volá „Spišská“. Možno by aj to prispelo k jej väčšej návštavnosti. V tej istej budove je aj kaviareň Škorpión, ktorá je však otvorená až vo večerných hodinách. Na prízemí sa zase nachádza textilný obchod. Predavačky som sa spýtal na to, ako sa im darí.

- Majiteľom obchodu, ako aj reštaurácie je S. Kępa. Ako sa nám dari? Nie najlepšie. Po prvej vlídne pomerne silná konkurencia a

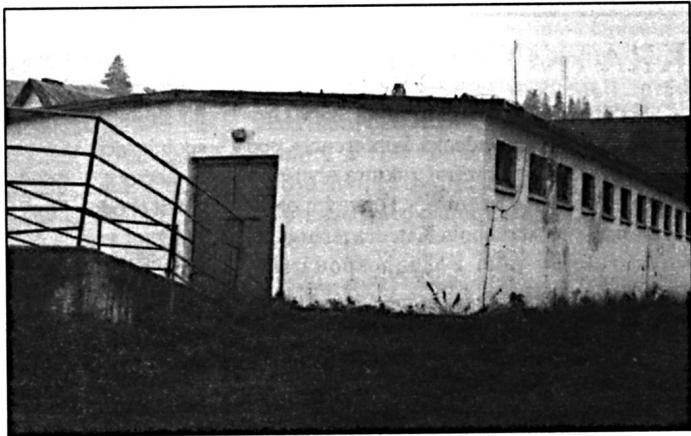
po druhej je u nás malá kúpyschopnosť obyvateľstva. Predsa málokto z tunajších sa chodi stravovať do reštaurácie, keď si môže lacnejšie obed pripraviť doma. Možno tiež právom povedať, že kvôli dnešným neúmerne veľkým daniam je zisk veľmi malý. Zatiaľ nevieme ako predaj oživiť.

Cestou vidím ešte niekoľko obchodov a stánkov s potravinami. V hornej časti obce, ktorú volajú aj Stredné Lapše, sa v blízkosti budúcej novej školy nachádza mäsiareň Wendelina Pirchały. Jej výrobky iste poznajú mnohí obyvatelia Spiša. Mäsiareň spracúva hovädzie, ale aj bravčové mäso. V súčasnosti zamestnáva 5 pracovníkov, vtom dvoch na dohodu o dielo.

- Najhlavnejší pre nás je samozrejme predaj výrobkov - hovorí majiteľ, - máme zmluvy s obchodmi v Nedeci, Kacvine, Jablonke, Czarnom Dunajci, Sromowciach a Poniciach pri Rabke. Okrem toho kto chce, môže využiť naše služby priamo v našej predajni. Po ceste z trhu z Nového Targu k nám prichádzajú aj Slováci. Či sa nám podnikanie oplatí? Posúťte sami. Po odvedení daní, poistného a vyplatení mzdy pracovníkom, nám zo zainvestovaných 30 tisíc zlотовých mesačne ostáva len 1 %, teda 300 zlотовých zisku! Nuž, ale musíme niečo robiť, aby sme žili. Aj v takejto situácii by som chcel vybudovať, respektive prenajaať niekdajšie miestnosti výkupného strediska dobytka. Chýba nám totiž bitúnek

Udrží sa v Lapšoch Spišská reštaurácia?

Nevyužitá stavba bývalého výkupného strediska dobytka

a mäso pre spracovanie musíme dovážať až zo Zaskalia, kam ho zase dovážajú naši spišskí rolnici. Nie je to trocha divné??!

Obecné otázky

V súčasnosti sa v Nižných Lapšoch kladie kanalizačné potrubie. Preto nečudo, že obec je rozkopaná a prechod cez ňu stážený. Ako som sa dozvedel, je to ešte len začiatok prác, ktoré potrvajú nevedno ako dlho. Na-

priek t'ažkostiam sa predsa len Lapšania kanalizácií obce tešia, ved' nebyť výstavby vodnej elektrárne na Dunajci, ktorie či by sa jej kedykoľvek dočkali.

Veľmi pálčivou otázkou v obci je výstavba miestnej školy, ktorá prebieha už niekoľko rokov. - Situácia nie je najlepšia - hovorí ričtár obce E. Hatala. - Som vôbec rád, že sme v týchto t'ažkých časoch, po období úplnej stagnácie konečne k jej výstavbe

pristúpili. Ciel sa pomaly približuje. V tomto roku sa však na budove školy pracovalo málo, keďže naša gmina musela ukončiť tiež dlho očakávané školy v Kacvine a Nedeci. Dúfam, že sa teraz už práce naozaj pohnú dopredu. Spomieniem tiež to, že v súčasnosti sa vyučuje až na troch miestach obce, čo je veľmi nepohodlné. Na novú školu netrpelivo čakáme.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

MAČACÍ PRIATEĽ

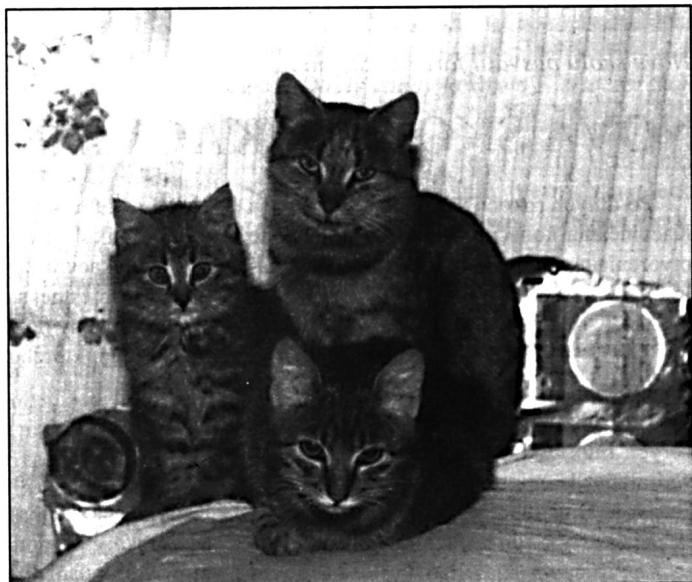
Za najvernejšieho štvornohého piateľa bol oddávna považovaný predovšetkým pes. Dnes toto psie prvenstvo výrazne ohrozuje mačka, ktorá bola a je symbolom pokojného domova. Stretávame ju v mnohých domácnostiach, kde sa - ako rozprávkový Filemon - vyhrieva pri piecke, na kresle, alebo pohovke.

Za prapredka domáčich mačiek (*Felis domestica*) sa pokladá mačka plavá (*Felis silvestris lybica*), ktorá sa dodnes vyskytuje v Afrike ako voľne žijúce zviera. Z Líbie a Núbie sa skrotená plavá mačka dostala do Egypta, kde jej preukazovali veľkú úctu (bola bohyňou sexu a dobrej zábavy). Odtiaľ sa mačka dostala do Grécka a potom d'alej, na sever Európy. Je možné, že precestovala Stredozemné more na palube lodí spolu s námorníkmi. Privezená mačka plavá sa mohla križiť v Európe a Ázii s rozličnými druhami mačiek, preto vzniklo okolo 300 jej druhov rôzneho sfarbenia a srsti. Dodnes však vedci nevedia ako vznikli napr. mačky siamské, kartuziánske alebo barmské.

Veľkú sympatiu ľudí si získala mačka najmä tým, že chytá myši a bojuje proti potkanom. Podobne ako Egypťania, uctievali ju aj starí Germáni, ktorí napr. bohyňu lásky Frey urobzovali s mačacím záprahom. Opačne sa na mačku dívali v strednej Európe, kde ju považovali za vtelenie diabla, ba dokonca spolu s ďalším nepriateľom myší - sovou - za spojenca čarodejnic. Taktôž je vykreslený kocúr Gargamel - Klakers v známej rozprávke Šmolkovia. Dodnes sa zachovala povera, že kto stretne na svojej ceste čiernu mačku, nech radšej d'alej nepokračuje, lebo by mu to mohlo priniesť nešťastie. Bezpečnejšie je vrátiť sa domov. Mačka sa dostala tiež do literatúry, prísloví a porekadiel, a tým si vlastne získala trvalé miesto v našej kultúre.

Dnešná mačka, aj keď je úplne udomácnená, si len predsa zachovala svoj niekdajší samotársky život a spôsob lovú tak ako pristalo na mačkovité mäsožravce. Má individualistickú a nezávislú povahu a tento fakt musí zohľadňovať každý jej majiteľ.

Stavbu tela mačky nebudeme popisovať. Uvedme len niektoré jej zvláštnosti. Isté odlišnosti vo výzore mačky vyplývajú len z príslušnosti k svojmu plemenu. Dlhosrsté mačky sú robustnejšie, majú veľkú hlavu, malé uši, nízke silné nohy a veľké oči. Naopak siamské a orientálne mačky sú drobnnejšie, na vyšších nohách, s dlhším a špicatejším chvostom. Hlava mačky má spredú trojuholníkový tvar, dlhší ťufáčik a zdánlivu šikmejšie oči. Mačka má veľmi pružnú chrbiticu. Na spodných plochách svojich labiek má dynamické vankúšiky, ktoré jej umožňujú jemný dopad. V nich sú tiež uložené dozadu zahnuté zaťahovateľné pazúriky. Preto nečudo, že mäkká labka sa môže okamžite zmeniť na bolestivú zbraň. Pazúriky slúžia nielen k obrane, ale aj k lovú a pohybu po strmej ploche. Dôležitým pre mačku je chvost, ktorým vyjadruje svoje pocity a slúži jej ako kormidlo pri páde z výšky. Pôvab mačky spôsobujú jemné fúzy okolo pysku. Sú orgánom hmatu, dodnes však ich funkcia a účelnosť nie je úplne objasnená. Mačka má výborný zrak, najmä v noci, kedy sa jej rozširujú

Však sme pekné!?

očné štrbinky a oko je plné. Bleskove dokáže zaregistrovať pohybujúci sa predmet. Stačí, že v byte lieta malá muška, ktorú nikto z ľudí nevidí, ale mačka okamžite reaguje. Niektorá mraučí od zlosti, že ju nemôže chytiť, iná skáče, aby ju lapila. Ak sa jej to podarí, hned' ju aj zožerie. Pozoruhodné je, že mačka slabovo reaguje na bolest', preto ju je ľahko zabiť. Aj poriadne ranený kocúr je onedlho zdravý a veselý.

Ludia si neraz zaobstarávajú malé mačiatko, maznajú sa s ním, ale keď dorastie, jednoducho ho vyhodia. Je to veľmi citlivé zviera, hoci má tú výhodu, že netrpí samotou ako napr. pes. Majiteľa spozná podľa krokov a vždy ho víta s veľkou radosťou. Dve a viac mačiek, čo vidíme často s spišských domácnosiach, žije nezávisle od seba. Samy sa hrajú a občas aj niečo vyparatia. Zriedkavo sa stáva, aby sa mačka na dvore svojho majiteľa dotkla kurčaťa. Keď si však predsa len zapýliačí, tak navštěvuje susedné dvory. Sem-tam vyberie mladé holuby z hniezda, zje kanárika, alebo papagája. Viaceré výskumy však dokázali, že si mačka v prítomnosti majiteľa nevšimla kanárika, alebo rybičky v akváriu. Môže však chovateľa nepríjemne prekvapiť, keď ju nechá samu. Treba jej preto dožičiť vhodnú a pravidelnú stravu, nielen mlieko a myši, ako je to zvykom, ale najmenej 3-4 razy do týždňa aj mäso. Mačka veľmi rada zje aj sladkosti, prípadne zvlášť pre ňu pripravené konzervované krmivo. Na pitie okrem mlieka potrebuje samozrejme čerstvú a čistú vodu. Jej miska musí byť vždy čistá. Preto ju vyčistíme po každom použití.

Individualistická povaha mačky spôsobuje, že len veľmi ľahko a pri veľkej trpezlivosti ju možno vycvičiť. Jedno je však isté. Tento štvornohý dravec je veľkým piateľom človeka, ale platí to aj opačne.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Novú školu posvätil farár S. Stypuľa

Školská novostavba v plnej kráse

NOVÁ ŠKOLA V KACVÍNE

Po dlhých rokoch snaženia a námahy sa Kacvínčania konečne dočkali slávnostného otvorenia novej, veľkej školy, ktoré sa konalo 23. októbra t.r.

Startovali trikrát

Problém školstva v tejto spišskej obci narastal z roka na rok. Vyučovalo sa na viacerých miestach, ktoré boli od seba dosť vzdialené. Namiesto riadnej prestávky sa žiaci, ale aj učitelia museli premiestňovať z jednej časti obce do druhej. Preto nečudo, že sa Kacvínčania snažili o výstavbu novej školy. Mysleli na to už v 60. rokoch, kedy na žiadosť obyvateľov bol pre potreby novej školy vyčlenený stavebný pozemok. Prvá šanca sa ponúkla práve počas akcie „tisíc skôl na tisícročie poľského štátu“, žiaľ Kacvín do nej nezaradili. Druhý raz obec štartovala v 70. rokoch. Výbor pre výstavbu školy začal znova pracovať. Podarilo sa pripraviť stavebný plán školy, ako aj prvé výkopy. Objavil sa dokonca stavebný materiál - dosky, tehly, žezezo a pod. Akoby na zlosť, ktorí jej výstavbu znova zamietol. Kacvínčania už skoro stratili nádej, že sa kedykoľvek dočkajú novej školy...

Po zmene systému, keď sa gminy stali samosprávne, sa Kacvínčania opäťovne vz-

chopili. Tentokrát boli úspešnejší. V roku 1990 vznikol nový, desaťčlenný výbor pre výstavbu kacvínskej školy. Na jeho čele stál poslanec miestnej samosprávy Jan Rataj. Bol tiež pripravený nový, v poradí už štvrtý stavebný plán, ktorého autorom je architekt P. Dygoň.

Začali stavat

Po vybavení stavebného povolenia sa Kacvínčania na jeseň 1992 pustili do práce. Murárska čata pod vedením J. Szpernogu pracovala veľmi dobre. V hrubom stave bola škola postavená už na jeseň roku 1994. Poznamenajme, že Kacvínčania svojpomocne odpracovali na výstavbe vyše 700 dní. Okrem toho venovali na školu 120 m³ dreva a 25 m³ dosák. Prispel tiež miestny urbársky spolok, ktorý dal 80 m³ gúlatiny a 500 zlôtých na nákup športových potrieb pre novú školu.

Samořejme odborné stavebné práce na novej škole vykonali firmy, ktoré vyhrali gminný súbeh. Medzi ďalšími firma Szmalec a Antolec z Rdzawky vykonalia vnútorné omietky, firma Komplex - inštalovala moderné olejové ústredné kúrenie, Bogaczyk z Falština zase elektrické vedenie a ISA prípojky do kanalizačnej siete.

Slávnosť

Pôvodne sa odovzdanie predpokladalo na začiatku nového školského roka 1996/97. Potom sa hovorilo o polovici októbra, nakoľo však boli Kacvínčania pripravení so svojou školou až 23. októbra. Bol to sice všedný deň, ale v Kacvíne sa stal sviatkom celej obce. O 10. hodine sa v miestnom kostole Všetkých svätých začala slávnostná omša, ktorú slúžil kacvínsky farár S. Stypuľa a krakovský knaz J. Rajda. Počas omše boli vysvätené aj sv. kríže, ktoré mali byť umiestnené v nových priestranných učebniach. Po omši celý sprievod prešiel k novej škole. Aby sa však účastníci slávnosti mohli dostať dnu, nižnolapšanský vojt W. Haber najprv slávnostne prestrihol dvojfarebnú stuhu. Už na pôde školy, v jej vestibule, potom riaditeľka školy Z. Maňáková privítala vzácných hostí. Medzi nimi vojta W. Habera, predstaviteľku novosączského vojvodu Z. Pieczkowsku, predstaviteľa školského kuratória v Novom Sączi W. Ścianku, predsedu vojvodskej samosprávnej komory E. Paszku, riaditeľa delegatúry kuratória v Novom Targu A. Mendyku a tamojšiu inšpektorku E. Gąsiorovú, predsedu gminnej rady v Nižných Lapšoch F. Igłara, poslancov miestnej samosprávy, riaditeľov susedných škôl, zástupcovov ka-

DOKONČENIE NA STR. 21

Moment prestrihnutia farebnej stuhy

Otváracie slávnosti sa zúčastnilo skoro pol dediny

Pamätná tabuľa dekanovi F. Móšovi

Sv. omšu celebriuje kňaz A.Dluhý vitaný farárom J. Wieczorekom

ODHALENIE PAMÄTNEJ TABULE

V nedeľu 10. novembra t.r. sa v Krempachoch konala slávnosť odhalenia pamätnej tabule dlhoročnému farárovi v tejto obci Františkovi Móšovi. Okrem Krempašanov sa jej zúčastnili početní krajania z Novej Belej, Tribša, Jurgova a iných obcí.

Neobyčajná omša

Slávnosť sa začala slovenskou omšou, ktorú celebroval novobelský rodák pôsobiaci v Prešove Alojz Dluhý. Predtým však všetkých prítomných srdcne privítal správca krempašskej farnosti Janusz Wieczorek, vtom zvlášť kňaza Alojza Dluhého a belianskeho farára Kazimierza Koniarczyka. Potom so životom a prácou kňaza F. Móša, ktorého 25. výročie úmrtia sme si nedávno pripomenuli, oboznámil zhromaždených prof. Michal Gríger. Narodil sa 15. septembra 1891 v Tribši. Po ukončení bohosloveckých štúdií sa vrátil do svojej obce v roku 1918, aby tu pôsobil ako kaplan a neskôr ako farár. Začínať pôsobiť v zložitom období, keď sa rozhodovalo o ďalších osudoch Spiša a Oravy. Od roku 1925 sa stal farárom dvoch farností - Novej

Belej a Krempách. Ukázal sa ako pravý kňaz a predovšetkým ľudomil, ochotný vždy a za každej situácie pomôcť svojim blížnym. Počas slovenského štátu plnil funkciu spišského dekana. Ako roduverný Slovák zažil počas svojho pôsobenia na Spiši mnoho ťažkých chvíľ a príkorí, zvlášť po skončení druhej svetovej vojny, kedy ho poľské bezpečnostné orgány uväznili. Po prepustení v roku 1946 bol nútenej svoj rodný kraj a farnosť opustiť. Nový domov si našiel v prihraničnej spišskej obci Veľká Franková, kde žil a pôsobil ako farár až do svojej smrti v roku 1971. Je pochovaný na tamojšom cintoríne. Jedným zo žiakov kňaza Móša bol aj Alojz Dluhý celebujúci sv. omšu, ktorý vo svojej kázni vyzdvihol svojho učiteľa ako neobyčajne obetavého a nábožného kňaza. Ako zaujímavosť spomienul aj veľké technické schopnosti F. Móša, ktorý ako prvý zaviedol v belianskom kostole elektrické svetlo za pomocí dynama. Veľmi rád opravoval hodinky. Dvere farnosti boli otvorené pre každého, s každým bez ohľadu na národnosť sa rád porozprával. Aj preto, ako uviedol v svojej

kázni A. Dluhý, bol F. Móš skutočným kňazom z povolania, verným nasledovníkom Krista a pravým obrancom viery a kresťanskej morálky.

Milujte spravodlivosť, vy čo súdite zem,

takéto je motto na pamätnej tabuľi kňaza Móša v Krempachoch, ktorú vysvätil kňaz Alojz Dluhý. Počas celej omše sa peknou hrou a spevom vyznamenal miestny organista Józef Łukasz. Samozrejme vyhrala aj miestna dychovka, ktorá ešte viac zdôrazňovala význam slávnosti. Na záver sv. omše krempašský kňaz J. Wieczorek poznamenal, že je to už druhá pamätná tabuľa, venovaná kňazom, ktorí pôsobili v Krempachoch. Prvá bola odhalená 15. marca tohto roka, na prvé výročie smrti kňaza Józefa Koziela, ktorý bol správcom krempašskej a novobelskej farnosti v rokoch 1971-91. 10. novembra t.r. pribudla druhá, venovaná tentoraz slovenskému kňazovi, ktorý taktiež 20 rokov (1925-1945) hlásal Božie slovo v tejto obci.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Krempašská dychovka počas slávnosti

Krajanské stretnutie v klubovni MS SSP

ANTON HABOVŠTIAK

VIANOCE

O osobitnej príťažlivosti vianočných chvíľ niesie pochýb. Ak sa viaceré dni a noci podobajú navzájom ako vajce vajcu, vianočný čas sa odjakživa vyčleňoval z celoročného stereotypu. Na Vianoce sa výrazne menili nielen dni, ale aj poldeň, vari každá hodina dňa mala osobitnú tvár.

Ich príchod bolo cítiť niekoľko dní, ba až týždňov predtým, ako sa skutočne začali. Ved' kol'ko len vecí sa muselo pripraviť pre rodinu, čo všetko sa naokladalo, aby pri štedrovečernom stole zavládla radosť.

„Mamo, ved' nám dajte!“ žobronili deti, keď sa kúpili sušené slivky či hrušky.

„To na Vianoce!“ znala rázna odpoved.

V sýpke bola nenačatá geletka bryndze utlačenej tak, že sa do nej nedala ani lyžica zaboriť.

„Mamo, z tej trocha odštipnite!...“

„To len na Vianoce načneme,“ vyhŕklo neúprosne z matere.

„Jabĺčko nám dajte!“ skúšalo dieťa obmäkčiť znova kohosi.

„Potom, na Vianoce... Odtrhnem ti zo stromčeka,“ presviedčali rodičia svoje deti.

„Všetko iba potom, potom...“ sklamane sa špúlili detské ústa. A hned' nato v ich očiach tá známa, každý rok sa opakujúca túžba: „Keby už tu boli! Ako sa ich len dočkať?“

Tie však prichádzali pomaly. Najprv sa zastavili v humne, kde sa pripravoval krm pre statok, aby bolo menej roboty cez sviatky. Vianočné ovzdušie sa rozhostilo vo dvore, keď sa v ňom objavil čerstvo odťatý stromček a nakoniec sa nasťahovalo do komory, pitvora a kuchyne. A práve tam sa našlo všetko, čo sa odkladalo dlho predtým: našetrená múka, ktorej na Orave nikdy nebolo nazvyš, sušené ovocie, lekvár do pečiva i na halušky, pohárik medu na oblátky. No a mast' na vyprážanie šišiek. Aspoň na tento čas sa prikúpili aj jablká, do flášky sa odložilo čosi sladkého vína. Pre starého otca mať utlila páleného; na štedrovečernú hostinu tento trúnok ešte osobitne prihriala a pripravila.

Dohviezdný deň, teda od ranných hodín až do štedrovečernej hostiny sa však jedlo málo, celodenná strava boli iba suché, neomastené zemiaky a kapustnica.

„Deti, nejedzte veľ'a, na večer uvidíte zlatú hviezdu na pôjde!“ opakúvali rok čo rok matere, len aby po jedle bažiace detúrence do večera všetko nerozchytali.

Na dolnej Orave zas pripominali: „Ak vydržíte bez jedenia do tmy, zazriete zlatého pavúka na stene. Pred vašimi očami bude priasť zlaté nite...“ Inde zas po celodennej odopieraní jedla mohli vraj zbadáť zlaté vtáčia, bá aj zlaté prasiatko.

Keď však deti predsa len čosi uchytili, zrno hrozna, či oriešok, alebo lizli z lekvára,

mať ich zavrátila: „No len jedzte, budete mať po tvári vredy!“ Tak sa vravelo, že kto sa pred štedrovečernou hodinou nevie zriecknuť jedla, do roka sa mu potom môže vyhadzovať po tele kadejaké pľuhavstvo.

K štedrovečernému stolu sa pristupovalo s úctou, nekaždodenost' chvíle sa prejavila aj v odevi. Každý z rodiny mal zvyčajne na sebe čosi nové. Preto sa v decembrovom čase šili sukne i blúzky, chlapom košeľe, aj deti si v rúcejšom odevi sadali za stôl. No aj teplejšia zimná obuv im hriala nohy, na hľave hrubšia čiapka. Ech, nejedna mater vtedy nedospala viac nocí, aby len pozorovala dačo pre svojich, aby len mohli zasadnúť za stôl v novom.

Pri hlahole večerného zvona sa ako prvý poberal k štedrovečernému stolu starý otec v bielej ľanovej košeli a v bruncliku s porcelánovými gombičkami.

„Podte, v ulici už svetia! Keď' neskoršie zasadneme, v lete budeme meškať s robotou“, pripomínať sa v ten večer. Starý otec pozažíhal sviečky, no slová patrili do úst starej matere. Tá rozhodili na štyri strany zopár hrachových zrniek, aby hojnosc' zavládla v celom dome i v každom kúte. Keď' už všetci stáli pri stole, mať najprv poznačila medom čelo každého dieťaťa a potom už nastali slávnostné chvíle, kvôli ktorým sa členovia rodiny vracali neraz zd'aleka, dakto prekonali aj tisícky kilometrov, len aby zasadol pri štedrovečernom stole vedno s ostatnými.

Stôl mal symbolizovať hojnosc', preto sa založil jedlami, z ktorých sme v roku ani raz neokúsili. Hned' na začiatku to boli oblátky s troškou medu na vrchu, za nimi nesmierne chutlia rybacia polievka. Med bol v našich očiach vždy najväčšou dobrocou, na čelách dievčat v tento večer zabezpečoval krásu a príťažlivosť. V podaktorých dedinách sa medom poznačil aj statok, aby sa v budúcom roku zveľaďoval a aby ho kupci na jarmoku neobchádzali.

Na štedrovečernom stole rozvoniávali aj iné jedlá, čo sa v roku iba zriedkakedy jedávali. Mastné pirohy i halušky na všelijaký sposob, osobitne hrach a bôb, z misky sa parili varené slivky i hrušky. Tam, kde sa chovali ovce, bol i na masle pripravený oštipek. V každej dedine a v každom dome zas opekanec s makom. Tých sa mal každý najest' do sýtosti, lebo ak by sa od nich odťahoval, na budúci rok by sa mohlo urodiť málo zemiakov. Preto sa pripomínaľo: „Najedzte sa dobre opekanov, na poli bude veľ'a švábky!“

Pilo sa hriatô, ženy si radšej uvarili vína so škoricou a cukrom. Detom sice dali aj z tohto nápoja, ale víno sa pre neho muselo dlho variť, aby sa z neho stratil alkohol: „Vino treba dobre povariť, nech sa z neho vyparí každá naništenina!“

V rokoch nášho deťstva sa žilo skromne, o prejedaní nemohlo byť ani reči. Na Vianoce sa však dovoľovalo jest' kol'kokol'vек. Odísť od štedrovečerného stola so žalúdkom

nasýteným iba tak naoko značilo vystaviť rodinu nebezpečenstvu, že bude planý rok, nedostatok.

Hojnosť sa zvýrazňovala aj tým, že pod biely ľanový obrus mať doniesla hrst' osa i jačmeňa, aby sa ho urodilo čo najviac. Ak sa našiel v dome peniaz, i ten sa položil na stôl, aby sa groš rozhojnil a nechýbal po celý rok. Hostina pokračovala celý večer a tí, čo podchádzali spievať, kdekoľvek po domoch si mohli ešte dačo dopriať. Keď' sa mládež vrátila zo spievania, znova sa pustila do opekanov. Opekanec či lokše sa však nesmeli jest' po polnoci. Ak by sa predsa tak stalo, matere nedojedencom dohovárali: „Nemali ste už jest', teraz nám budú krty do roka zeme rozrývať. Najlepšie lúky pobabria hned' zjari...“

Štedrovečerná hostina bola bohatá, všetko sa nikdy nepojedlo. Gazdiná rátala s jedlom aj na druhý deň, preto navarila viac, na sviatočný pokoj mala aj ona nárok. Jedlá potom už len prihrievala.

Rozmanitosť vianočnej stravy spestrovala aj pečivo, maková či tvarohová štrúdl'a, zaliepance s lekvárom, s makom alebo s tvarohom. Napiekli sa vždy aj dva zlatozlité chleby, jeden z nich ostal na večernom stole až do Nového roku. Všetko, čo sa na Vianoce navarilo i napieklo, požívalo úctu. Nesmel sa vyhodiť ani len kúšik. Aj statku do maštale a ovciam sa kadečo zanieslo, starý otec im vždy v tento čas prihodil viac krmu: Nech aj statok vie, že sú Vianoce! V tento večer sa zvyčajne tak nažrali, že na druhý deň zužitkovali oveľa menej. Kto mal trpežlivosť

a ostal okolo polnoci v maštali, mohol sa od statku kadečo dozvedieť, lebo vtedy sa vraj aj zvieratá rozprávajú ľudskou rečou.

Akákoľvek odrobinôčka, čo ostala na viačnom stole, sa zmietla a odložila. A keď ochorel statok alebo ak krava tratiла mlieko, s vianočnými zvyškami sa okiadzalo, odrobinky sa sypali na žeravé uhlie. Dym z nich mal zahnať každé zlo.

Vianoce, to bol aj čas spevu. Na Štedrý večer sa rozospieval vari každý. A vinšovalo sa... S vinšovačkami sa začalo už zrána.

Dobrým žičeniam nebolo konca-kraja od rána do polnoci. S vinšami chodili deti a mládež aj na druhý deň. No ešte prv, ako došli prví vinšovníci, zašiel niekto z rodiny po vodu, a keď sa vrátil s plnou nádobou, gazda - zvyčajne otec - hodil do nej peniaz a zavinšoval všetkým: „Vstúpila vodička do domu tento deň, prv vodička než oheň... Bud' všetkým pochválen!“ Nato sa zapálila lampa a peniaz dostał ten, čo doniesol vodu z potoka. Kto sa vtedy umyl v tejto vode, bol zdravý ako orech. Všetky izby sa vodou vykropili.

V dome malo byť po nej do roka príjemné ovzdušie, mala zaháňať choroby. Iba potom prichádzali ostatní vinšovníci. Chlapci i menšie dievčatá pobehúvali po ulici z domu do domu, podávali si kľučky. Svet bol naplnený radosťou. Vinšovníci prichádzali aj na Starý a Nový rok. Na začiatku roka a na fašiangy nadobudli verše, spevy i zábavné prejavy už iný habit...

(Z knihy
Oravské chodníčky, Bratislava 1985)

ERNST HELLWIG

HODINA PRAVDY

Zvonček pri domových dverách zvonil. Klenotník Lechner otvoril. Vonku stál komisár Maier.

- Prosím, podte so mnou, pán Lechner. Dnes v noci sa vlámal do vášho obchodu.

Manfred Lechner potriásol hlavou:

- To predsa nie je možné!

- Je mi l'uto, ale je to tak. Väčšina vitríne je prázdnych. Boli to profesionáli. Zavolali nás susedia.

Manfred Lechner sa obliekol. Spolu s komisárom sa pobral do Ahornovej ulice.

- To predsa nemôže byť pravda! - zastonal. Z cenných šperkov chýbali najvzácnejšie: retáz z deväťdesiatich čiernych a bielych perál s troma zlatistými topásmi, klasický rímsky platínový náramok so smaragdmi, rubínm a diamantmi, dva tucty švajčiarskych hodiniek, všetky so vsadenými briliantmi, okrem toho prstene a retiazky.

Maier dlhými krokmi premeriaval polotmavý obchod.

- Čo ma udivuje, je fakt, že taký komplikovaný poplašný systém mohol byť len tak ľahko ochromený. Ako ma ubezpečili odborníci, mohol to urobiť len ten, kto sa v systéme dokonale vyznal. Koho ste zasvätili, pán Lechner?

- Nikoho. Je to pre mňa záhada.

- Premýšľajte, prosím! Sú situácie, keď sa niekomu nerozvážne zdôveríme. Známym, pribuzným, dobrému priateľovi, možno vaše...

- Moja žena ma už dávno opustila, - prerušil ho Manfred Lechner, - Eleana s vlámaním nemá nič spoločné.

Komisár sa naňho prenikavo zadival.

- Je to zvláštne, že sme po vatreloch nenašli ani najmenšie stopy.

- Je to čudné, - mrmlal Lechner, - ale neviem si to vysvetliť.

Odprevadil Maiera a jeho kolegov k dverám, zamkol za nimi, šiel do svojej malej kancelárie za obchodom, sadol si za písací stôl a zopál ruky pod bradou. Šťastie, že bol vysoko poistený. Čažkopádne vstal, podišiel k dverám a uprene sa zahľadel na ulicu.

Ked' sa prví ranní chodci ponáhľali okolo, objednal si taxík a odviezol sa domov. Až potom, keď užil tabletku na spanie, sa upokojil a zaspal. Okolo jedenástej sa zobudil. Pomaly vstal. Jeho žena Eleana ho pred rokom náhle opustila. Ako sa len volal ten mládenec? Ach, správne, Markus Bolzow. Ten jej jedného večera poplietol hlavu. Odvtedy o nej nič nepočul.

Lechner jedol chlieb a mysel na Eleanu. Napriek všetkému ju mal stále rád.

O polhodinu neskôr sa pobral do obchodu. Ked' vystúpil z auta, šiel mu naproti komisár Maier.

- Určite vás to bude zaujímať, pán Lechner, - povedal s priateľským úsmevom, - vaša žena je v meste.

- Eleana, v meste?

- Áno. Býva U veľkého kniežaťa, zapísala sa tam pod svojím pravým menom. Čira náhoda, že sme tam zašli.

Manfred Lechner zbledol. Vari sa roziala s Markom Bolzowom? Nerozmyšľal dlho a pobral sa do hotela.

- Áno, - povedal vrátnik, - pani Lechnerová je vo svojej izbe. Manfred podišiel k nemu: - Som jej bývalý manžel.

- V poriadku, pán Lechner. Izba číslo dvestodvadsaťdva.

Manfred sa vyviezol výťahom a zaklopal. Ked' otvorila, trochu sa zľakla: - Čo chceš?

Pokúsil sa usmiať: - Prišiel som si po odpoved' na môj list. Vrátiš sa ku mne?

- Možno... Nemôžem ti teraz odpovedať.

- Ukázala na kreslo: - Sadni si. Z tvojho listu nie som veľmi múdra. Nerozumiem tajomným narážkam na veľký zisk. Ked' sa mám k tebe vrátiť, musíš mi povedať pravdu.

Ruky sa mu triasli. - Žiješ ešte s Markom Bolzowom?

- Nie. Dostal sa do nepríjemnosti. Pátra po ňom polícia. Hlúpa historka.

Vstal a chcel ju objať. Odtiahla sa.

- Prosím, vráť sa, Ela! - vravel úpenivo.

- Začneme ešte raz úplne od začiatku.

Krádežou som utrpel veľkú škodu. Našťastie som dobre poistený.

Trpko sa zasmiala: - Premárnil si môj majetok. Keby ti poistku skutočne vyplatili, peniaze by si opäť premrhal.

Prisahajúc zdvihol ruku: - Nie, nie, kařiet sa už nedotknem. Sl'ubujem ti to.

- Ale ako by vyzeral ten nový život s tebou, keby som súhlasila?

- Pod' so mnou, - povedal smejúc sa, - chcem ti niečo ukázať.

Pri Špicklerovom jazere som nedávno kúpil malý dom. Určite sa ti bude páčiť.

Vyšli von. Obloha bola modrosivá, zatiaľčiutá. Mrholenie zle vplývalo na ich náladu.

- Čo to má byť? Návnadou ma späť nezískaaš. Jednoducho by to bolo primálo.

Zhlboka si vzdychol. - Pod' za mnou.

Za rafinované umiestnenými tapetovanými dverami bola miestnosť bez okien. Pri stene stál čierny kufrik. Manfred ho otvoril: - S týmto obsahom a sumou z poistky môžeme žiť kráľovsky.

- Tak? - povedala ľahko dýchajúc. - Údajne ukradnuté šperky! Si klamár! - vykrikla a vybehlá.

A pred Manfredom zrazu stál komisár Maier. Eleana mu kývla.

- Máte smolu, pán Lechner, - povedal Maier. - Zatýkam vás pre podvod voči poistovni. Ste príliš dôverčivý. Vaša manželka bola u mňa na komisiáre, chcela sa poradiť vo veci istého Marka Bolzowa, ktorý je vo väzení. A keďže sa práve v tom čase „vlámal“ do vášho obchodu, porozprával som sa s ňou o tom. Raz u vás došlo k pochybej vlámačke, ktorá nikdy nebola objasnená. Pani Lechnerová mi ukázala váš list. Vtom sa vo mne rozozvučali všetky poplašné signály.

- Nehanbíš sa? - zasyčal rozzúrene Lechner a chcel sa na ženu vrhnúť. Ale na rukách mu zaklapli železiek.

- Nie, - povedala Eleana chladne, - premárnil si majetok mojich rodičov získaný ľahkou prácou a teraz za to budeš potrestaný.

(Express č. 30/1990)

ZO ZASADANIA PREDSEDNÍCTVA ÚV SSP

13. októbra t.r. sa v Krakove konalo riadne pracovné zasadnutie predsedníctva ústredného výboru nášho Spolku, ktoré viedol predseda ÚV, prof. Jozef Čongva. Účastníci zasadania sa oboznámili so správou tajomníka ÚV Ľudomíra Molitorisa o činnosti Spolku v období od 10. mimoriadneho zjazdu SSP. Zdôrazňovalo sa v nej, že v uplynulých mesiacoch Spolok usporiadal niekoľko vydarených podujatí, ktoré významne prispeli k zviditeľneniu krajského hnutia na Spiši a Orave. Patrili k nim o.i.: recitačná súťaž školskej mládeže v Novej Belej, Deň slovenskej kultúry na Orave, Deň slovenskej menšiny v Krakove a prehliadka dychoviek i oslavu 450. výročia Jurgova. V súčasnosti sa celé investičné úsilie Spolku vynakladá na výstavbu klubovne a vlastne domu slovenskej kultúry v Kacvíne. Po jeho dokončení sa SSP, v súlade so závermi 10. zjazdu, sústredí na stavbe centra slovenskej kultúry na Orave.

V súvislosti s jurgovskými oslavami - konštatovalo sa na zasadaní - sa v niektorých poľských časopisoch rozprúdila veľká protikrajská ohováračská kampanja, do ktorej sa zapojila aj Gminná rada v Bukowine Tatrzanskiej, Zväz priateľov poľského Spiša, Tatranské múzeum v Zakopanom a ďalší. Predsedníctvo odsúdilo tieto počiny a prijalo uznesenie, v ktorom vyjadruje ostrý protest proti týmto agresívnym útokom na slovenskú národnostnú menšinu. Zároveň sa uzhodlo na ďalšom postupe proti tejto ničím neopodstatnej ťvanici.

Predsedníctvo ÚV sa tiež zaoberala široko chápanou školskou problematikou, vtom otázkami výučby slovenčiny na základných školách, učiteľov, príručiek a pod. Medzi ďalšie konštatovanie, že stav žiakov na vyučovaní materinského jazyka sa udržuje približne na

Manželia Paniakovci s rodinou

vlaňajšej úrovni, pričom však v tomto roku pribudla nová škola s výučbou slovenského jazyka - v Tribši. Účastníci zasadania zároveň prerokovali rad otázok týkajúcich sa našich študentov na stredných, odborných a vysokých školách na Slovensku (v tomto roku sa prihlásilo 18 nových uchádzačov), ich štipendijného zabezpečenia a iných problémov, ktoré bolo treba vyriešiť. V tomto kontexte sa predsedníctvo rozhodlo vypracovať osobitný poriadok kvalifikovania budúcich uchádzačov o štúdia na Slovensku.

V závere zasadania prerokovalo predsedníctvo rad bežných organizačných otázok, v tom i predbežne otázku osláv polstoročia činnosti nášho Spolku, ktoré pripadá na budúci rok. Zároveň sa rozhodlo zvolať pracovné zasadanie ÚV SSP počas tohorečnej porady Života v Novej Belej.

J.Š.

ZLATÁ SVADBA

V tomto roku uplynulo 50 rokov od chvíle, kedy si Mária Kašpráková a Ignác

Paniak z Jablonky-Husté domy povedali svoje áno v kostole Premenia Pána, sľúbili si vernú lásku a ako manželia vykročili na spoločnej ceste životom. Vychovali dvoch synov a jednu dcérku a tešia sa zo svojich 9 vnukov.

Manželia Mária a Ignác Paniakovci si uchovali svoje slovenské národné povedomie až do dnešných dní. Päťdesiat rokov spoločného nažívania je významným medzníkom v živote ľudí. Pri tejto príležitosti želame našim zlatým jubilantom do ďalších spoločných rokov najmä veľa zdravia, pohody a radosti.

P.K.

SPOMIENKA NA ČATU 535

Na pozvanie členky predsedníctva Klubu varšavských povstalcov pôsobiaceho pri Krakovskom obvode Krajinskej armády dr. Ireny Ratyńskiej, ako aj predsedu klubu mgr. ing. Jerzyho Kobylańskiego sa v sídle klubu uskutočnilo stretnutie so šéfredaktorom Života Jánom Šternogom, spoluautorom knihy (s prof. J. Čongvom) Slováci vo varšavskom povstánii a predsedom krakovskej miestnej skupiny SSP Jerzym Michałom Božkym. Počas stretnutia J. Šternoga oboznámil členov klubu - bývalých účastníkov Varšavského povstania s dejinami vzniku slovenskej čaty 535 v hlavnom meste Poľska a jej ďinnej účasti v heroickom povstaleckom boji varšavského obyvateľstva. Predstavil tiež siluetu veliteľa čaty Miroslava Iringha a jeho zástupcu Adama Chalupca.

Stretnutie zavŕšil krátky kultúrny program, v ktorom J.M. Božk zahrál a zaspieval účastníkom niekoľko slovenských ľudových piesní a evergreenov. Podujatie bolo veľmi sympatické. Bývalí povstalci sa totiž živo zaujímali aj o otázky krajského hnutia v Poľsku a časopis Život, ktorý by si - ako viacerí zdôrazňovali - radi predplácali.

J.M.B.

NOVÁ ŠKOLA...

DOKONČENIE ZO STR. 17

cvínskeho urbára a všetkých tých, ktorí sa akýmkol'vek spôsobom pričinili k výstavbe tak dlho očakávanej školy.

Nasledovali príležitosťné prejavy. Po chvále nebolo konca kraja. Takmer všetci vyzdvihovali aktivitu Kacvínčanov a vyjadrili presvedčenie, že nová škola nepochybne prispieje k zlepšeniu situácie školstva v tejto obci a zároveň vychová veľa osobností, ktoré budú Kacvín, ale aj spišský región dobre propagovať.

Nové školské miestnosti vysvätil tamojší kňaz, Stefan Stypuľa, a potom už boli všetci zvedaví na nové učebne. Ved' akoby aj nie. Sám som jedným z absolventov tejto školy, preto nečudo, že som si celú budovu poriad-

ne poprezať a môžem povedať, že nová situácia v nej je priam neporovnatelné lepšia. Kacvínčania ňou nazreli už do 21. storočia.

Na záver slávnosti v krátkom programe vystúpili žiaci. V sprievode harmonikára A. Soju predviedli niekoľko regionálnych peśničiek.

Otvorením novej školy v Kacvíne sa jej výstavba nekončí. Zatiaľ bolo vybudované jej najhlavnejšie krídlo s celkovou plochou 1899 m², vtom užitková plocha má 1622 m². Stavba pohltila okolo 10,5 miliard starých zlôtých, z toho vyše 1,5 miliardy zlôtých poskytlo na výstavbu novosáčské Kuratorium. Do budúcnosti sa predvída výstavba ďalších dvoch časťí kacvínskej školy - televície a odborných pracovní. Ale o tom už inokedy.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Počas stretnutia. Zľava: J. Špernoga, L. Molitoris, J. Čongva...

STRETNUTIE S NOWOSĄCZSKÝM VOJVODOM

Na pozvanie nového nowosączańskiego vojvodu Marka Oleśińskiego sa 29. októbra t.r. uskutočnilo v Nowom Sączu stretnutie s predstaviteľmi Spolku Slovákov v Poľsku - predsedom ÚV SSP Jozefom Čongvom, takomníkom ÚV Ludomírom Molitorisom a šéfredaktorom Života Jánom Špernogom. Stretnutia sa zúčastnil aj veľvyslanec SR v Poľsku Marián Servátka s obchodným radcom Františkom Lachom, poslanci Sejmu PR a členovia sejmovej poľsko-slovenskej bilaterálnej skupiny Stanisław Pasoń i Stanisław Sas, vojvodský školský kurátor Jerzy Nalepka, riaditeľ odboru pre občianske záležitosti Vojvodského úradu Janusz Pater a hovorca vojvodu Sławomir Sikora.

- Nowosączańskie vojvodstwo má zo všetkých vojvodstiev najdlhšiu hranicu so Slovenskom - povedal o.i. v úvode vojvoda M.Olesiński - čo je dôležitým činiteľom pre rozvíjanie vzájomných vzťahov, obojstranne prospéshnej

ROZTRATENÍ V ŠÍROM SVETE

Už dlhé roky sledujem a čítam rôzne články, týkajúce sa slovenského, dnes už samostatného národa i menších, žijúcich v zahraničí. Zdá sa mi však, že mnohé z týchto článkov sú akoby uzavreté do seba, a len veľmi málo hovoria o vnútornom živote slovenského národa a národnostných menších. Pamäťom sa, že aj za totality existovali časopisy a redaktori, ktorí sa o menšinách žijúcich v zahraničí nebali písat'. Jedným z nich bol Emil Slovák, ktorý v Mladej tvorbe č. 1/1966 uviedol článok o nás. Všimnime si, čo vtedy písal: - Je podivuhodné, ale pre nás doma, na Slovensku, žiaľ, charakteristické, ako málo vieme o krajanoch - Slovákoch, roztratených v mnohých krajinách na svete. A popri tom za niektorí nemusíme ani d'aleko chodiť'. Stačí sa pristaviť len na druhej strane Tatier, v susednom Poľsku. Na území Spiša a Oravy, odhrnutých

...a poslanec S. Pasoń, veľvyslanec M. Servátka, vojvoda M. Oleksiński a poslanec S. Sas. Foto: S. Sikora

spolupráce a kultúrnej výmeny. Treba konštatovať, že poslednom období sa poľsko-slovenské kontakty stali dynamickejšie... Vojvoda zároveň zdôraznil, že práve na území nowosączańskiego vojvodstva žijú občania slovenskej národnosti, ktorých problémy by chcel bližšie poznať', čomu má slúžiť aj toto stretnutie.

Predstavitelia Spolku mohli teda oboznámiť vojvodu so všetkými najdôležitejšími otázkami, ktorými v súčasnosti žije slovenská menšina. Medzi ďalším pripomenuť nezrealizované úlohy dohodnuté ešte s predošlým vojvodom počas návštavy sejmovej komisie na Spiši a Orave v r. 1995. Hovorili tiež o vlnе neopodstatnených útokov na našu menšinu v súvislosti oslavami 450. výročia Jurgova, o odstraňovaní slovenských nápisov a iných pamiatok z cirkevných objektov a potrebe ich zreštaurovania, o situácii v školstve, slovenských bohoslužbách, o potrebe podpory krajanskej kultúrnej činnosti priamo v gminách a vojvodstve, o urýchlení otvorenia hraničného priechodu v Jurgove a ďalších otázkach.

Podrobne sa prejednával každý z nastolených problémov, a treba priznať, že sa

mnohé stretli s pochopením. Ako totiž zdôraznil poslanec S. Pisoń, v našom štáte ešte nie všetko funguje, ako by malo. A tak ešte často dochádza k zbytočným napätiam, nedorozumeniam, a tým aj sklamaniám. Preto je z každej strany žiadúca dobrá vôľa a snaha hľadať optimálne možnosti riešenia existujúcich problémov. V tomto duchu sa vyslovil aj vojvodský kurátor J. Nalepka, ktorý zároveň prisľubil pomoc žiackym súborom pôsobiacim na školách, kde sa vyučuje slovenčina.

Hodnotiac na záver stretnutie vojvoda M. Oleśiński zdôraznil, že vie a aj bude vedieť, že na území nowosączańskiego vojvodstva existuje slovenská národnostná menšina. Želal by si, aby všetky nedorozumenia a konflikty postupne zanikli. V tomto kontexte prisľubil venovať pozornosť problematike našej menšiny a súčasne bližšie sa prizriet' počinom inštitúcií, ktoré na nás útočia. Podporí tiež projekt otvorenia hraničného priechodu v Jurgove a realizáciu iných našich požiadaviek, ktoré čakajú na vyriešenie.

J.Š.

od Slovenska, by sme na vlastné oči videli, aký je medzi krajanmi záujem o slovenské knihy, spev, divadlo i kultúru, skrátka o všetko v rodnom, materinskem jazyku. Je to tak v období, keď boli v Poľsku zrušené všetky základné školy s vyučovacím jazykom slovenským, hoci sa na druhej strane hľásalo, že každá menšina sa môže slobodne rozvíjať. V praxi však boli menšiny pre vtedajšie orgány niečim cudzím, chýbali prostriedky na osvetu, či ich inú podporu. Napriek tomu, najmä vďaka obetavosti mnohých nadšencov krajania vytrvali a rodny jazyk i tradície si udržali až dodnes. Je v nich totiž silná snaha udržať si odkaz svojich dedov i pradedov, t.j. silné národné povedomie, svoj pôvod i rodnu reč. Dnes, na sklonku 20. storočia, by tieto ich snahy nemali pôsobiť ako niečo ne-normálne a neprirodené. Tako písal skoro pred 30. rokmi E. Slovák.

Ako sa situácia zmenila dnes, po zrušení totalitného režimu? Je už všetko v poriadku? Na školách v Poľsku sa sice slovenčina

vyučuje, ale či vedia naše deti napríklad aj z dejepisu všetko o tom, ako žila naša národnostná menšina v minulosti, aké mala práva? Asi nie. Túto história by bolo potrebné spracovať a uviesť aj do života, do vedomia žiakov. Sú na to však potrebné peniaze. Snáď by k tomu mohol niekto prispieť, napr. Dom zahraničných Slovákov v Bratislave, ktorý by mal menšinám poskytovať rôzne formy pomoci. Táto inštitúcia vydáva časopis Slovenské zahraničie, ktorý však číta len veľmi málo našich krajanov. Z poľských novín naopak viem, že menšinám (poľským), žijúcim aj d'aleko na východe, o.i. v Ázii, venujú poľské štátne orgány nemalé prostriedky, pomáhajú im napr. aj v ich presídlení do Poľska a podobne. Máme takú pomoc od Slovenska aj my? Hoci my, ako „húževnatí Slováci“ (tak nás vtedy nazval red. E. Slovák), ani tak veľa nežiadame. Chceme len, aby nás aj v našej starej vlasti brali ako

POKRAČOVANIE NA STR. 22

Barbora a Andrej si sľubujú vernosť'

Spoločný záber na pamiatku. Foto: J. Šternogá

BARBORA SA VYDALA

Mnohí čitatelia z Oravy a najmä z Podvlnky sa hneď dovtípia, že ide o Barboru PÁPEŽOVÚ, členku podvlnčianskeho krajského divadelného súboru Ondrejko, ktorá istý čas pracovala i na Ústrednom výbere nášho Spořku. Populárna Basia, ako ju všetci

volali, sa 12. októbra t.r. vydala za mladého, šikovného podnikateľa z Podvlnky Andreja FEDORA. Sobáš sa konal v miestnom kostole sv. Martina. Počas bohoslužby v kostole, ale aj na svadbe, mladému páru vyhrala miestna dychovka, v ktorej Barbora niekoľko rokov takiež vystupovala.

Svadobná hostina sa konala v novootvorenom svadobnom dome v Oravke a zú-

častnilo sa jej niekoľko sto osôb. Do tanca vyhrala skupina modernej hudby z Nižnej. Bolo milo a veselo, hralo sa a spievalo (do bieleho rána) po oravský, poľsky a slovensky, v čom prím hrali najmä členovia dychovky. Mladomanželom - Barboře a Andrejovi - srdečne blahoželáme.

Redakcia

DOKONČENIE ZO STR. 21

Slovákov, a nie ako cudzincov. Kedy sa dočkáme zmeny k lepšiemu? Ved' ako národnostná menšina sme ešte stále vydávaní tlakom násilnej asimilácie, a popri tom máme aj iné problémy, ktoré sami prekonáť nedokážeme. Čo nás čaká do budúcnosti?

A.B.

luje sa tiež o čo najužšiu spoluprácu medzi vládou SR a Slovákm žijúcimi v zahraničí. Ďalej konštatoval, že SKS nie je politická organizácia, preto ani nemieni a nemá záujem zasahovať do vnútorných vecí SR, naopak, usiluje sa o.i. o to, aby sa SR dostala do NATO a ostatných organizácií v prvej vrline.

Za podpredsedov SKS generálne zhromaždenie zvolilo Johna Karcha, Ladislava Hintebuchnera, Johna Lukáča a Margaret Dvorskú. Generálnym tajomníkom sa stal Rudolf Zigmund.

Nakoniec generálne zhromaždenie prijalo šesť rezolúcií. Svetový kongres Slovákov v nich vyjadril o.i. svoje stanovisko k úsilu Matice slovenskej založiť organizáciu s

podobnými cieľmi a poslaním ako má SKS, k zákonom týkajúcim sa Slovákov v zahraničí, vtom aj názor SKS na rehabilitáciu zahraničných Slovákov, ktorí boli v minulosti odsúdení komunistickými súdmi za politickú činnosť.

Poznamenajme, že prezident SR Michal Kováč odovzdal bývalému predsedovi Svetového kongresu Slovákov Leopoldovi Danihelsovi vysoké štátne vyznamenanie - Rad Bieleho dvojkrižia II. triedy. Pri tejto príležitosti L. Danihelov vyhlásil, že aj po ukončení svojho predsedníctva v SKS bude Slovensku aj nadálej všemožne pomáhať.

P.K.

SVETOVÝ KONGRES SLOVÁKOV

V Clevelande (USA) sa v posledných septembrových dňoch (28.-29.9.) konalo generálne zhromaždenie Svetového kongresu Slovákov (SKS) za účasti vyše 60 delegátov z USA, Kanady a Austrálie. Cieľom zhromaždenia bolo zhodnotiť doterajšiu činnosť, stanoviť zameranie práce SKS v budúcom období a zvoliť nové orgány kongresu. Generálne zhromaždenie SKS zvolilo za svojho predsedu na nasledujúce trojročné obdobie kalifornského podnikateľa Paula Ruskana, ktorý v tejto funkcií vystriedal bývalého predsedu SKS Leopolda Danihelsovi.

Novozvolený predseda SKS o.i. povedal: - poslaním SKS je zvýšiť postavenie Slovákov na celom svete. SKS tiež chce podporovať slovenské kultúrne dedičstvo a do budúcnosti plánuje vytvoriť investičný fond, ktorý by mal pomôcť ďalším investíciám na Slovensku. Usi-

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 23. októbra 1996 zomrel v Repiskách vo veku 73 rokov krajan

JOZEF TROP

Zosnulý bol dlhoročným členom MS SSP v Repiskách a horlivým čitateľom Života. Spolu s manželkou vychoval 13 detí - 8 synov a 5 dcér. Odišiel od nás vzorný krajan, dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji! Rodine zosnulého vyjadrujeme hlubokú sústrast.

MS SSP v Repiskách

Dňa 11. novembra 1996 po krátkej a tăžkej chorobe zomrela v Tribši vo veku 54 rokov krajanka

HELENA VAKSMANSKÁ

(rod. Petrášková)

Krajanovi predsedovi Andrejovi Vaksmanskému vyjadrujeme hlubokú a úprimnú sústrast nad úmrtím manželky.

MS SSP v Tribši
a redakcia Života

Z KALENDÁRA NA DECEMBER

Záhradkári

Mohlo by sa zdať, že v decembri už záhradkári nemajú čo robiť a môžu si urobiť prázdniny. Nie je to celkom tak. Aj v tomto mesiaci musí byť záhradkar - dalo by sa povedať - v strehu. Predovšetkým musí pravidelne kontrolovať uskladňovacie priestory a všetko, čo má len náznak hniloby, musí odstraňovať. Sklady a pivnice pri zvýšenej teplote by sa mali vetať len v noci. Pritom nemožno zabúdať na to, že časté striedanie teplôt vzduchu je nebezpečné. Najvhodnejšie sú teploty tesne nad nulou. Teplomer treba mať aj v hrobliach, kde niektorí skladujú zeleninu. Keď zistíme zvýšenú teplotu, je to signál, že sa v nich začal hnilobný proces. V takom prípade treba hroblu za priaznivého počasia otvoriť, zeleninu prebrať a po odstránení kusov napadnutých hnilobou opäť zahroblať.

Kto by chcel na budúci rok zakladat' pareniská, mal by ich teraz znútra a z bokov naplniť suchým lístím alebo drobnou slamou. Zároveň si treba pripraviť vhodnú zeminu, ktorú najprv dezinfikujeme. Potom stačí zeminu prehadzať lopatou a na 3 dni zakryť nepriepustnou staršou fóliovou plachtou. O 4 až 5 týždňov možno ľuďou už plniť pareniská. Kto by chcel mať počas zimy čerstvú zeleninu na bežný konzum, napr. pažítku alebo petržlenovú či zelerovú vŕňať, môže si ju ľahko dopestovať v črepníkoch, samozrejme v teplejšej, vykurovanej miestnosti. Pomaly treba myslieť na jar, v súvislosti s tým vo voľnom čase si môžeme pozisťovať klíčivosť semen, ktoré nám zostali.

Ovocinári

Kto naoberal hodne ovocia, musí mu teraz venovať neustálu pozornosť. Aby

nestrácalo na kvalite a vydržalo v skladoch čo najdlhšie, musíme v nich udržať vysokú vzdušnú vlhkosť (až 90 %) a nízku teplotu - od 0°C do 5°C. Teplotu udržujeme vetránim, kym vlhkosť polievaním podlahy alebo napustením vody na podlahu. Hnilé plody treba odstrániť, kym zdravé podľa možnosti nechýtať a nepreklaňať a triediť až neskôr.

Teraz je vhodný čas na rezanie vrúbľov na jarné a zimné štepenie - čerešní, višní, sliviek a iných koštikovín. Vrúbľa sa najlepšie uskladňujú tak, že ich celé bez zviazania zaspeme v debničkách vlhkým pieskom. Taktôto sa dá uskladňovať vrúbľa až do júna. Pred príchodom silných mrazov je dobre urobiť postrek ovocných stromov a krov, samozrejme za bezveterného počasia. Za priaznivého počasia možno začať aj presvetľovanie stromov a krov. Potom všetky väčšie rany treba zahlaďať ostrým nožom a zatrieť štepárskym voskom alebo fermežou.

Chovatelia

V decembri sú najkratšie dni v roku, často mrzne a aj sneží. Preto je hydina nútensá tráviť väčšinu času v uzavretom chovnom prieštore. Aby sme udržali vysokú nosivosť sliepok, musíme im umele predĺžovať deň elektrickým svetlom. Pri umelom osvetlení sliepka môže konzumovať tol'ko, ako za letných dní, takže aj v znáške dosiahne produkčný výkon letného dňa. Dobre je aspoň do večernej dávky krmiva pridávať nosniciam zrnoviny.

V decembri sa husi, najmä staršie, začínajú páriť. Preto by sme im kŕmnú dávkmu mali obohacovať ovsom, ale aj mrkvou na udržanie hladiny vitamínu A v organizme,

bez ktorého by bola oplodnenosť vajec veľmi nízka. Mali by sme ich ustajňovať v osobitných chlievcoch, oddelene od ostatných jedincov, čo je dôležité aj vzhľadom na bližiacu sa znášku a chránenie vajec pred inou hydinou. Nemožno zabúdať ani na zabezpečenie hydine pitnej vody a udržiavanie stálej teploty.

Včelári

Vonku je zima, sneh a často aj poriadny mráz. Vo včelnici však vtedy relativne počkoj. Včelstvá sa už definitívne stiahli do zimného chumáča. Len tichý pravidelný šehest prezrádza, že včelstvo žije. Práca vo včelnici sa definitívne skončila. Občas sa však treba prejsť obd'aleč úľov a presvedčiť sa, či včelstvá niečo nevyrušuje, či prudké vetry nezuhodili striešku alebo dokonca neprevrátili úle. Včely by počas zimy mali mať pokoj. Preto sa treba postarať o to, aby hydina, hrajúca sa deti, prípadne iné škodlivé vplyvy včelstvá nevyrušovali. Treba si tiež všímať, či do úľov nevnikli myši alebo piškory. Keď áno, pri najbližšej príležitosti (keď je teplejšie) úľ otvoríme a prípadne dieury zlepíme alebo ináč zabezpečíme. Pri každej návšteve sa odporúča odstrániť z letáčov sneh, ktorý bráni výmene vzduchu v úľoch.

Aj keď v decembri teplota často klesne hodne nízko, nemusíme sa obávať. Včelstvám totiž viac vyhovuje tuhá zima bez výkyvov teploty, ako mierna zima s častým oteplením, keď sa včelstvá predčasne rozplodujú. Kto sa chce vážne venovať včelárstvu, mal by sa už teraz pripravovať na budúci rok - poopravovať náradie a staršie úle, vymeniť zhŕdzavené drôtené pletivá na rojnicach, prípadne pripraviť si nové úle, oplodniačky, rámkы a pod, aby nás na budúci rok nič neprekvapilo. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Aj keď december a iné zimné mesiace nie sú vhodným obdobím pre zbieranie bylin, jednako skúsený zberateľ aj v zime môže nájsť užitočne liečivé rastliny. Patrí k nim napr. LIŠAJNÍK DUBOVÝ (pol. porost, lat. *Evernia prunastri*).

Citatelia túto rastlinu iste poznajú. Rastie totiž aj u nás na kôre rozličných stromov - listnatých (dub, buk, breza, slivka, agát a pod.) a ihličnatých (smrek, jedľa, borovica), vo vlnkom prostredí. Má bohatu rozkonárenú kričkovitú stielku. Konáriky su zvrchu sivostelenkasté, na spodnej strane belavé alebo slaboružkovasté. Zbiera sa prakticky po celý rok, aj keď podľa niektorých odborníkov najvhodnejším obdobím zberu je jún až október. Možno ho odtrhávať v celých strapcoch, nikdy nie zoškrabávať. Po zbere treba

lišajník najprv prečistiť, zbaviť cudzích prímesí, ako sú zvyšky konárikov stromov, kôra, listy bud' iné lišajníky. Suší sa prirodzeným teplom na vzdušnom a tienistom mieste a uskladňuje v suchých priestoroch, aby lišajník nenavlhhol. Po usušení rastlina nemení farbu.

Lišajník obsahuje silicu a niektoré kyseliny, ale predovšetkým aromatické, vonné látky, preto sa v súčasnosti používa ako surovina v kozmetike, mydlárstve a voňavkárstve.

Z lišajnikovitých kyselin sú najznámejšie uznínová i evernová (spolu tvoria hlavnú zložku látky známej ako evozin) a evernínová. V poslednom čase vzbudili pozornosť lekárskych kruhov svojimi vysokými antibiotickými vlastnosťami. Napr. účinné spektrum kyseliny uznínovej sa blíži penicilínu, najmä pri miestnom použití, preto sa táto kyselina dáva do zásypov alebo mastí na natieranie forunkulov (hnisavé zápaly - stafylokokové, vlasové mieška) a infikovaných rán všetkého druhu.

Lišajník dubový si už oddávna nachádza uplatnenie aj v ľudovom liečiteľstve. Tak napr. ako všetky lišajníky slúži proti kašľu. Robí sa z neho čajový zápar, ktorý sa pije pri tuberkulóze, kataroch žalúdku, črev a pri parazitárnych ochoreniam. Síce oficiálna medicína sa stavia k tomu skepticky, ale niektoré možnosti liečky touto rastlinou opodstatňuje prítomnosť antibakteriálne pôsobiačich lišajníkových kyselín. (jš)

KAROL PÉM

VIANOČNÝ POZDRAV

Kúpil som si pohľadnicu. Je na nej dievčatko. Sedí pri okne a pozoruje, ako sa blížia Vianoce. Dedinka ich vita v novom bielom kožuchu.

No dievčatko ešte na niekoho čaká. Aspoň sa to tak zdá, lebo je samo. A na Vianoce by nemal byť nikto sám.

- Škoda, že snehové vločky nie a nie priletieť aj do Bratislavu, - vraví si. Dievčatko sa usmieva a robí mi miesto vedľa seba pri okne.

Odhŕňa záclonu, aby som lepšie videl snehovú rozprávkou za oknom.

Na pohľadnici je namalovaná pec. Priľožím do nej, nech nevyhasne. Narobil som pritom trochu dymu. Otváram na chvíľu okná. Stále sa mi však čosi nezdá. Ahá! Už to mám: v ibiške na pohľadnici chýba stromček. Idem si po zelenú pastelku, aby som ho tam primaloval.

Fííí, izbou sa prehnal vietor a moja pohľadnica akoby dostala krídla. Vyletela oknom ako papierová holubica. Viac som ju už nevidel.

A ani neviem, ako sa to dievčatko volalo. Možno Anna, azda Jana. Alebo Marianá?

Možno, že tú pohľadnicu našiel niekto, kto bol sám. Vietor mu privial vianočný pozdrav.

Kolednici. Koláž A. Čongvovej z Jurgowa. Foto: J. P.

nagazdoval, to hned' desať krkov strovilo.
Žena mu už dávno zomrela, ostal sám.

Večerom si sadol k prázdnemu stolu, vložil si hlavu do dlani a vzdychal: - Keby to aspoň tak bolo, že deti moju ubolenú hlavu podoprú, pochláholia, ako týchto desať prstov.

Ale čo zo želaní, keď deti mali ešte slabé ruky. Brúsil teda denne sekera a bral sa so suchým krajcom vo vrecku do hory drevo kálať.

Raz otcovi prišlo zle, ledva sa dovliekol z hory domov. Ľahol do posteley, prikryl sa a nechcel jest' a ani vstať nemohol.

Na tretí deň povedal deťom:

- Ked' príde dnes alebo zajtra nejaká tetka, tak povedzte, že nemáte otca.

Stalo sa o týždeň, že prišla k domčeku tetka v bielom a pýta sa detí, kde majú otca.

- Nemáme otca, - vravia deti.

Otec, ako to začul, skočil bosý a iba v košeli z posteley a ukryl sa v klbku detí.

Smrť sa znova pýta, kde majú otca.

Deti len opakujú, ako im otec prikázał:

- Nemáme otca, nemáme.
- Ked' nemáte otca, tak vám zoberiem z klbka toho holca, - povedala Smrť a natiahla sa za bosým otcom.

Deti prosili Smrť, ako sa budú samy siroti žiť, že sa neuživia.

Smrť vyšla von a dovliekla z cesty kamenn. Rozbila ho na najmenšie kúsky a vybralá z neho červíka. A pýta sa:

- Ako môže žiť ten červík v tvrdom kamene?

- Čažko žije, - vravia deti, - veľmi čažko žije.

- No vidíte, - povedala Smrť. - Aj vy budete mať tvrdú prácu ako ten červík v kameňi. Budete sa čažko žiť, ale sa vyživíte.

A tak zobraza deťom otca.

(Z knihy V. Majeríka a P. Glocku Štastenko, Bratislava 1983)

Ako Smrť' zobraza det'om otca

Žil raz, trápil sa pod deravou strechou malého domčeka gazda s desiatimi deťmi. Čo

Milé deti

Vianoce sú predo dvermi. Je to obdobie koledovania. Tento pekný zvyk sa dosiaľ zachoval na spišských a oravských dedinách. Za krásny spev a koledy dostávajú koledníci rôzne dobroty: oriešky, jabĺčka, pomaranče, koláče a niekedy aj peniažtek do kapsičky. Dnes vám predstavujeme jednu zo slovenských kolied, ktorá sa v tomto nevšednom ročnom období spieva:

Veselo

Ja som ma-lý, ne-ve-lič-ký, pýtam se-be do kapsič-ky

kus ko-lá-ča, kus ka-bá-ča, do-ne-siem vám za to vtá-ča.

Ak sa vám to málo vidí, a keď vám je ešte nie dosť, prinesiem vám aj z mačky chvost.

Rázne, krokom

1. Zima nám je, zi-ma, zimou sa trasieme, pušťeže

nás dnu-ká čosi vám nesie-me. l-de-me, i-de-me,

cestičku ne-vieme, dobrí ľu - dia vedia, azda nám po-

ve-dia, dobrí ľu - dia vedia, azda nám po-ve-dia.

VSTÁVAJTE PASTIERI (koleda)

Vstávajte pastieri, berte sa hor,
aká to novina, dajte pozor.

Aké to zázraky javia sa na nebi,
nikdy som nevidel jak som starý,
vysoko na nebi takej žiari.

Bratkovia, rýchlo sa pozbierajme,
Ježiška privítáť nemeškajme.

K nemu sa dostavme, pekne ho vítajme,
čo ktorý môžeme a čo máme,
najlepšie dary mu odovzdajme.

VESELO SO ŽIVOTOM

- Anička, vieš, prečo ľudia nechodia po hľave?

- Neviem.

- No preto, lebo by plešatí dostali v zákrute
šmyk.

- * * *
- Mamička, môžem sa večer dívať na Troch mušketierov?
 - Nie, Zuzka, na Troch mušketierov si ešte malá?
 - Tak ja sa budem dívať aspoň na jedného, dobre?

- * * *
- Ak budeš dobrý, dostaneš nové desať zlotých.
 - Vieš, otecko, hocíjakо pokrkvaná dešaťzlotovka by mi bola milšia.

ČO JE TO?

Každý ho má veľmi rád,
zobákom nám lieči sad.

Čo je to?

(l'etaď)

Jeho šťastie v poli rastie.
Mrkva, repa, kapusta,
všetko schrústa dopusta.

Čo je to?

(cajaZ)

Starček sa vlečie,
domček si nesie.

Čo je to?
(kámilS)

Kto si hopká
po chodníčku,
prihopká až ku zrniečku?
(cebarV)

MILAN RÚFUS ZIMNÁ MODLITBIČKA

Aby bol briežik,
na briežku snežik,
na snežku sane,
daj nám to, Pane!

Zima je pre deti.

Zima je biela
ako tá dušička
z detskeho čela.

Daj deťom snežíka,
daj bielym bielu.
Daj radosť radosti,
daj nám ju celú!

VIANOČNÁ MAL'BA

Vašou dnešnou úlohou bude predstavený obrázok pekne stváriť. Najkrajšie mal'by odmeníme slovenskými knihami. Zo správnych odpovedí predošlého čísla sme vyžrebovali troch výhercov. Sú to: Terézia Kozubová a Margita Radecká z Kacvín a Tadeusz Dziadko z Katovic.

BOMBARDÉRKA

Často počujeme, že golf to je šport pre mužov. Ked' sa však na golfových ihriskách celého sveta zjavuje vysoká bučiatá blondína z Anglicka, veľké zástupy divákov vždy obklopujú kúsok trávnika, kde Laura Daviesová začína hru. Pozerajú, ako chytá palicu, počúvajú ako zasviští a obyčajne už nevidia loptičku, ktorá letí do vzdialosti 300 m. Väčšina tleska, ale niektorí si čosi šomrú, keďže sa nemôžu zmieriť s tým, že žena hrá lepšie ako mnohí muži. Má niekoľko prímen, z ktorých vari najvýstižnejšie je Blond bombardérka. Priliehavé dáme, ktorá má pekelne silný úder, väži vyše 90 kg, nosí topánky č. 11 a na golfe zarába vyše milión libier ročne.

Laura Daviesová vzbudzuje veľký záujem nielen preto, že je dnes kráľovnou golfových ihrísk a mnohonásobnou milionárkou. Jej cesta k sláve a peniazom, ako aj dnešný spôsob života nedávajú ľuďom pokoj. Začala hrať golf ako 14-ročné dievča, ktoré si navyše samo muselo zarábať na živobytie. Všetko, čo si Laura zo skromného zárobku odložila, šlo na golf. Na ihrisku trávila všetky voľné chvíle. Mala zmysel pre túto hru, veľký talent, ktorý vďaka veľkej usilovnosti rýchlo rozvíjala. A tak neprekupuje, že už v dvadsiatke bola v Anglicku najlepšou amatérkou. Až vtedy sa rozhodla, že golf bude jej povolaním, ktorým si bude zarábať na živobytie.

Roku 1985 sa Laura Daviesová stala profesionálkou a začala štartovať na turnajoch v rôznych častiach sveta. Už v prvom roku zarobila najviac zo všetkých profesionálok, aj keď to spočiatku neboli bohvieaké peniaze.

Ženské turnaje totiž dlho nenachádzali hojnejších sponzorov. Postupne si však „golfistiky“ získavali čoraz väčšiu priazeň a tak aj ceny na turnajoch boli čoraz väčšie. Gloria hrala vynikajúco, vyhrala väčšinu turnajov. Nemala prakticky väčnejšie súperky, až kým sa na obzore neobjavila Švédka Annika Sorenstamová. Bola to teda dekáda veľkej a čoraz slávnejšej pani D.

Prvý milión dolárov zarobila Laura Daviesová roku 1994, keď za niekoľko týždňov vyhrala päť veľkých turnajov za sebou - v Austrálii, Japonsku, na Filipínach a dva v Európe. Hrala ako sama žila, teda živelne, silne, s pevnou vôleou zvíťaziť. Onedlho už bolo zrejmé, že tento „chlapský“ štýl sa stal rozvojovým činiteľom celého ženského golfu. Čažko by sa dalo zrátať všetky úspechy Laury Daviesovej. Počas celej doterajšej kariéry vyhrala - hovoriac všeobecne - asi 20 % turnajov, na ktorých štartovala. Na ostatných sa spravidla umiestňovala na jednom z čelných miest. Hráva samozrejme na ženských turnajoch, ale niekoľkkrát si zmerala sily aj s mužmi a dopadla veľmi dobre. Jej údery boli rovnako silné a presné ako iných hráčov a tak s väčšinou účastníkov si hravo poradila. Raz na takomto mužskom turnaji skončila dokonca na treťom mieste. Ved' nenaďarmo ju volajú bombardérka...

Dnes, keď už prakticky vyhrala všetko, čo sa len dalo, keď má slávu a peniaze, ľudí najviac zaujíma jej osobný život, čo robí vo voľnom čase, ako býva, či je šťastná... Mnohým sa nechce veriť, že bývanie v jednom dome s matkou a otčímom jej môže spôsobovať radosť. A predsa. Novinári pritom vysnorili, že má doma 12 televízorov, kolekciu vyše 100 plyšových medvedíkov,

množstvo športového náradia, tenisový kurt, bazén, basketbalové hrisko a pod. To jej - ako tvrdí - pomáha udržať si vysokú formu. Totiž v poslednom čase trénuje golf oveľa menej. Stáva sa, že niekedy nemá v rukách golfové palice aj niekoľko týždňov. Keď si však od golfa oddýchne, vracia sa na ihrisko a bez tréningu opäť vyhráva. Na odev vydáva tisíce dolárov a pritom je veľmi šetrná. Napríklad nelietá biznis triedou, aj keď v lietadlách - vzhľadom na časte štarty na turnajoch - trávi v priebehu roka oveľa viac času, než mnohí ľudia po celý život. Nedávno prekročila tridsiatku, čo je v golfe najlepší vek. Zatiaľ ešte nevie, ako dlho bude ešte hrať. Obyčajne hovorieva: kym sa mi nezunuje. Všetko nasvedčuje tomu, že ju na budúci rok uvidíme aj u nás - na medzinárodnom turnaji v Międzyzdrojoch.

J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

AMPARO SANDINO

Po neobvyklom svetovom úspechu pesničky *Macarena* so skupinou Los Del Rio asi nikoho neprekvapila doslova blesková kariéra ďalšej juhoamerickej hviezdy, akou je mladá vokalistka a gitaristka z Kolumbie Amparo Sandino. Jej debutový album *Punto de Partida* bol za niekoľko mesiacov rozpredaný vo vyše dvojmilionovom náklade.

Amparo začala prvýkrát hrať na gitare, keď mala 8 rokov, teda ešte v časoch, keď gitarová hra v Kolumbii bola doménou mužov. O gitaristkách hrajúcich v tejto krajinе na estráde sa ešte málo počulo. A. Sandino to však neodrážalo. Naopak, v strednej škole - popri všeobecných predmetoch - začala študovať aj hudbu a onedlho sa pustila aj do spievania. Vystupovala na všetkých školských koncertoch, a ako talentovanú hudobníčku - pozývali ju aj do rozhlasu a televízie. Práve tam si jej talent všimol slávny kolumbijský spevák a hudobník Carlos Vi-

ves a pozval ju na nahrávanie jeho platne a turné po Južnej Amerike. Spoločné vystupovanie s C. Vivesom stačilo, aby jej Mark Kamins, objaviteľ Madonne a vedúci výrobne Elektra, navrhhol výhodnú zmluvu na nahrávanie vlastnej platne. Oprávnené predpokladal, že sa pekná Kolumbička čoskoro stane rovnako populárna ako slávna Gloria Estefanová.

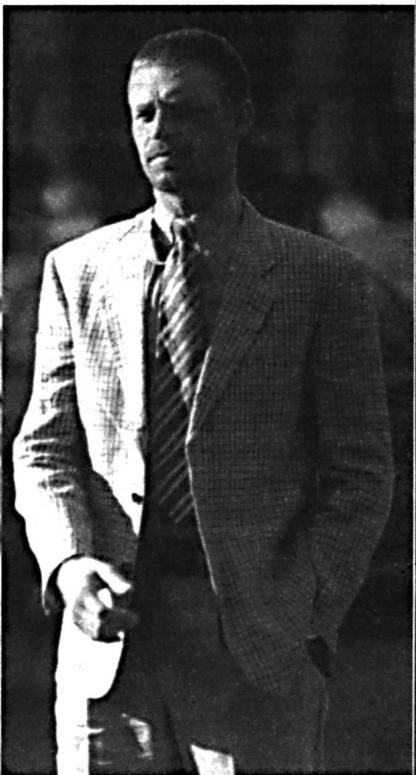
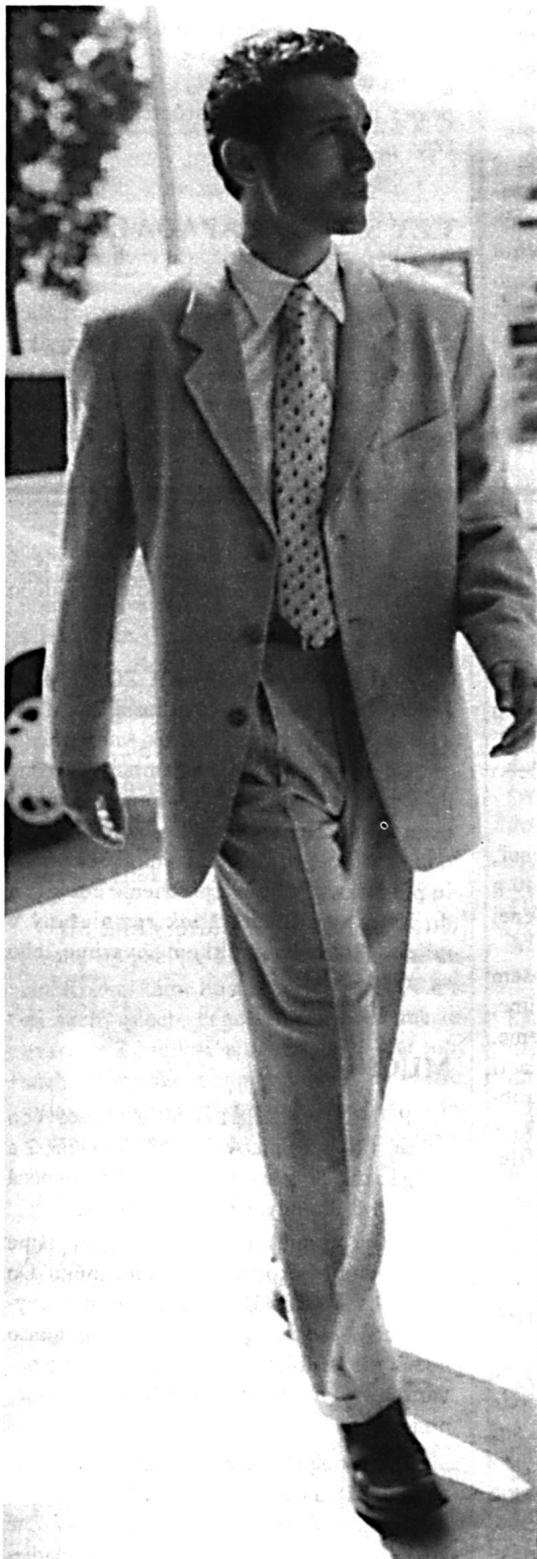
Tak sa teda začala rýchla kariéra A. Sandino. Vďaka to samozrejme predovšetkým svojmu veľkému talentu a krásnemu, zvučnému a súčasne zamatovému hlasu. Vďaka nemu a sugestívnym interpretáciám je Amparo rovnako presvedčivá v ohnivých lantinskoamerických hitoch, ako aj v náladových baladách. V jej pesničkách sa striedajú rôzne juhoamerické štýle - od valenato a merengue po bolero. Je to teda radosná, tanecná hudba, ale vďaka modernej aranžácii - o čom sme sa presvedčili pri počúvaní jej albumu - hodí sa vlastne na každú príležitosť. Kto si povedal, že počúvanie tejto hudby zlepšuje náladu, po-

vzbudzuje aktivity, vzbudzuje optimizmus. Taký je vlastne jej najlepší hit *Bailame*, ktorý je už niekoľko mesiacov na čele juhoamerickej hitparády. V súčasnosti A. Sandino nahráva ďalší album. Verme, že bude rovnako úspešný. (jš)

PRE PÁNOV

Kedysi vládlo presvedčenie, že muži sú najelegantnejšie oblečení vtedy, keď majú na sebe pánsky oblek, teda nohavice, sako a vestu z tej istej látky, k tomu bielu košeľu a vhodnú kravatu alebo motýlik. Nie je to celkom pravda. Keby sme sa pozornejšie poobzerali okolo seba, zistili by sme, že aj iné druhy oblečenia pôsobia elegantne, napr. nohavice a sako z odlišných látok a rôznych farieb, šatka namiesto kravaty, farebná košeľa a pod. Problém je len v tom, aby jednotlivé časti oblečenia boli vhodne zladené. O strihu ani nehovoríme. Ostatne je to vec vku. Aj o tom, či muži majú nosiť kravatu, alebo niečo iné, musia rozhodnúť sami. My môžeme nanajvýš poradiť, aké sú najmódnejšie. Tak napr. v tomto roku sa nosili široké kravaty (ok. 9,5 cm) fláškovitého tvaru a kontrastných farieb. Čoraz rozšírenejšie boli i kárované saká. Čo bude na budúci rok, uvidíme. (jš)

HVIEZDY O NÁS

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

V tomto mesiaci ťa čaká skutočne veľa zmien, nielen v spoločenskom, ale najmä v osobnom živote. Z finančného hľadiska to bude dosť háklivé obdobie, plné výdavkov, takže úplnú rovnováhu v rozpočte môžeš dosiahnuť až tesne pri konci mesiaca. Nezabúdaj na vlastné zdravie, zišiel by sa ti aspoň krátke oddych.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Najbližšie týždne nebudú príliš pokojné, ale zato veľmi zaujímavé. Pocítis to už v prvých dňoch. Máš výhliadky na zlepšenie svojej hmotnej situácie. V polovici mesiaca sa ti nakopí mnoho rôznych záležostí, ktoré si vyžiadajú pozorné a rozvážne riešenie. Koncom mesiaca ťa čaká prijemné spoločenské stretnutie.

RYBY (19.2.-20.3.)

Dá sa povedať, že to bude mesiac veľkých prekvapení. Ocitneš sa v úplne novej, neočakávanej situácii, z ktorej nebudeš vedieť vybýť. Onedlho sa však ukáže, že sa vlastne nič nestalo, len sa budeš musieť trochu zmeniť. Koncom mesiaca ťa čaká vážne rozhodnutie, o ktorom už oddávna uvažuješ.

BARAN (21.3.-20.4.)

V jednom si môžeš byť istý, že v najbližšom období sa nebudeš stážovať na nudu a dlhú chvíľu. Nové udalosti ti prinesú radosť a pomôžu vyriešiť starosti, ktoré ťa trápia. Iniciatíva a nápaditosť otvoria pred tebou nové možnosti. Len pozor - bez usilovnosti a vtrvalosti ich môžeš premáriť.

BÝK (21.4.-20.5.)

Všetko nasvedčuje tomu, že by to mal byť dobrý mesiac. Môžeš sa však dočkať sklamania, najmä v záležostiach, o ktorých si bol presvedčený, že ich hravo zvládneš. Nebola tvoja istota tak veľká, že si sa prestal starať o vlastné záujmy? Pouvažuj o tom. Ešte nie je všetko stratené. Ak prejavíš trochu dobrej vôle a nápaditosťi, môžeš ešte veľa napraviť. Tak hore hlavu.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

V práci ťa onedlho čakajú vážne rozhodnutia, ktorým si sa doteraz vyhýbal. Musíš počítať so zmenami, ktoré sa napokon môžu ukázať najlepším východiskom zo situácie, v ktorej si sa ocitol. Musíš si všetko dobre premysliť a potom dôsledne a energicky konať. V rodine pribudne trochu starostí, ktorým budeš musieť venovať viac času a pozornosti. Všetko sa však skončí dobre.

RAK (22.6.-22.7.)

V tomto mesiaci sa iste nebudeš mať na čo sťažovať, najmä v osobnom živote. Samozrejme všetko nebude úplne ideálne, ale niektoré tvoje plány, ktoré sa ti oddďavna zdali nesplnitelné, sa teraz konečne uskutočnia. Podobne ako kozorožci, ani ty sa nevyhneš finančným problémom, ale koncom mesiaca sa všetko urovná a tvoj rozpočet nadobudne rovnováhu.

LEV (23.7.-23.8.)

Po viacerých problémoch a zážitkoch z minulého obdobia sa obzor pred tebou konečne vyjasní. Naskytne sa ti možnosť vyhnúť sa niektorým ľažkostiam, s ktorými si sa boril už niekoľko týždňov. Niektorým otázkam sa však budeš musieť venovať s najväčšou pozornosťou a úsilím, ale nakoniec všetko dobre dopadne. Tak hore hlavu!

PANNA (24.8.-23.9.)

Či to chceš alebo nie, onedlho ťa čaká niekoľko vážnych rozhodnutí. Neváhaj, keďže sa to týka otázok, ktoré majú podstatný význam pre tvoju budúlosť. Nie je vylúčené, že ti nedorozumenie s niekym blízkym poriadne pokazí náladu. Naštastie zlé obdobie, teda problémy a pokazená nálada, nebudú trvať dlho. Nezabúdaj, že po búrke skoro vždy svieti slnko.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Si známy ako človek, ktorý má vlastné názory, často však odlišné, než majú iní. Ináč povedané, rád diskutuješ. Nesmieš s tým však preháňať, tvoje okolie je už večnými spormi a diskusiami poriadne unavené. Pousiluj sa niekedy dať za pravdu aj iným. Nemusíš predsa vždy tvrdiť, že čierne je biele alebo opačne. Určite by to zmiernilo napätie a zlepšilo náladu okolo teba.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Tento mesiac bude pre škorpióny veľmi diferencovaný. Podobne, ako je to s premenlivým počasím, dobré dni sa im budú striedať s horšími. Treba však zachovať klúč a neplašiť sa. Na každú ľažkosť či problém sa vždy musí nájsť nejaká rada, aj keď to môže stať trochu nervov a námahy. Ostatne tých dobrých dní bude predsa len viac ako zlých.

STRELEC (23.11.-21.12.)

V nastávajúcom období sa pravdepodobne ocitneš v situácii, v ktorej nebudeš vedieť, čo máš robiť. Nevzdávaj sa a všetko si ešte raz premysli. V zamestnaní ťa čaká zmena, ktorá ti rohdne nebude po vôle, ale nemáš iné východisko. Trochu diplomacie z tvojej strany by nebolo na škodu a iste by ti uľahčilo prispôsobiť sa novým podmienkam. (jš)

NÁŠ TEST

Si puntičkár?

- Pamätaš si číslo svojho osobného preukazu?
a/ Áno - 10 b.; b/ Nie, ale som si ho zapísal do zápisnika - 5 b.; c/ Nie - 0 b.
 - Prekáža ti spolupráca s puntičárom (pedantom)?
a/ Nie, práve naopak - 10; b/ Nie, keď to nie je prehnané - 5; c/ Prekáža - 0.
 - Myslíš si, že v niektorých profesiách je pedantnosť nevyhnutná?
a/ Je potrebná vo všetkých - 10; b/ Áno, napr. v medicíne - 5; c/ Čažko povedať - 0.
 - Sú podľa teba ženy pedantnejšie ako muži?
a/ Kto si prehnane poriadny - 0; b/ Kto nemá dôležitejšiu prácu
- a/ Nie - 10; b/ Áno - 0; c/ Asi nie - 5.
 5. Často sa ti stáva, že sa ti niečo zapotrošilo?
 a/ Nie, skoro nikdy - 10; b/ Občas - 5; c/ Áno - 0.
 6. Je na tvojom pracovisku poriadok?
 a/ Áno - 10; b/ Skôr áno - 5; c/ Nie - 0.
 7. Si rád, keď má v tvojej domácnosti každá vec svoje stále miesto?
 a/ Áno, mám práve takúto domácnosť - 10; b/ Áno, hoci sa mi to vždy nedari - 5; c/ Nie - 0.
 8. Keď vychádzaš z domu, nechávaš poriadok, alebo odkladáš upratovanie na neskôr, keď sa vrátiš?
 a/ Nechávam poriadok - 10; b/ Je to rôzne - 5; c/ Odkladám prácu, pokiaľ sa len dá - 0.
 9. Kto je podľa teba pedant?
 a/ Kto si prehnane poriadny - 0; b/ Kto nemá dôležitejšiu prácu

MENO VEŠTÍ

MIKULÁŠ - jasné, dobré, pokojné, ľahké a živé meno. Ked'že sa nám spája s decembrovým rozdávaním darčekov, často si ho predstavujeme ako človeka veľmi seriózneho a dobroprajného, ktorý má rád deti. Aký je teda typický Mikuláš?

Všeobecne možno povedať, že je to najčastejšie človek pomerne nízkej a stíhlnej postavy, s výdatnejším nosom a úzkymi perami. Obyčajne má tmavé vlasy s lesklým odtieňom a šedé, zelenkavé, hnedé alebo čierne oči. Pochádza spravidla z roľníckej bud' robotníckej, ale vždy mnohodetnej rodiny, preto od mladosti vie, čo je to nedostatok, hlad, ale i ťažká práca. Nie je bohvieako nadaný, učí sa priemerne a končí iba základnú školu. Len občas získava stredné odborné vzdelanie. Je svedomitým, ale pomalým, aj keď dosť dôkladným pracovníkom. Obyčajne pracuje ako vodič, skladník, zámočník alebo poddôstojník. Ked' je roľníkom, negazduje najlepšie. Hoci je pracovitý, stále má nejaké ťažkosti a problémy.

Ked'že Mikuláš pochádza z chudobnej a početnej rodiny, stále pocítuje (asoň tak sa mu zdá) nedostatok lásky, a preto rýchle dozrieva. Má pekný hlas a dobrý hudobný sluch, zbožňuje hudbu a často závidí ľuďom, ktorí vedia hrať na hudobných nástrojoch. Celkový vzhľad zdedil po matke, dobrej, ale neskúsenej žene. Otca mal prísneho a trochu nervózneho, ktorý deti za každé, aj to najmenšie previnenie, trestal. Možno preto je aj Mikuláš trochu nervózny, ostražitý a nedôverčivý. Má rád hazard, alkohol a ženy. Kamaráti ho niekedy neberú vážne a občas si z neho uťahujú.

Mikuláš nie je pre ženy príliš atraktívny, ale napriek tomu sa žení pomerne skoro a máva najčastejšie početnú rodinu. Za manželku dostáva schopnú, šikovnú a hospodárnu ženu, ktorá sa vzorne stará o domácnosť a zo skromných prostriedkov dokáže vyčariť chutné jedlo a pekné oblečenie. Nikdy nebýva bohatý. Je sice húževnatý, ale aj tvrdohlavý. Každumu sa snaží dokázať, že má pravdu. Okolie ho nemá v láske, kdekoľvek ho často klame, podvádzia, aj keď je to v podstate dobrý človek. Najšťastnejšie obdobie v jeho živote je medzi tridsiatkou a štyridsiatkou. Dožíva sa vysokého veku. (js)

S N Á R

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívali:

Farby v krabici vidieť - zisk a bohatstvo.

Farbiť sám seba - hanba (muž), dobro (žena).

Fľaša, vidieť ju - zlá nálada, zloba; rozbítia - smútok; napĺňovať ju - čaká ďa mnoho práce.

Flauta, počuť ju - zažiješ sklamanie; hrať na nej - čaká ďa ľubostné utrpenie.

Fúzy vidieť rást - tvoj majetok sa rozmnosi; odstrhnúť - spôsobiť niekomu škodu; vytrhávať - musíš uspokojiť veriteľov; vidieť šedivieť - staneš sa predmetom výsmechu; čierne - zdravie; veľmi veľké - čest a sláva; vidieť vypadávať - veľký smútok; červené - falošní priatelia; byť bez nich - sleduješ falošný cieľ.

Gaštanové stromy - tvoje predsavzatie sa rýchlo splní.

Gazdu vidieť - stratiš výhodu.

Gazdovstvo viesť - poradíš si v každej životnej situácii.

Horský sprievodca - priateľ ďa chce prekvapit'.

Hostina, zúčastniť sa jej - veľké starosti a problémy.

Hostinská - vzbudzuješ v niekom žiarlivosť.

Horčicové semeno - radostná povinnosť; obklady - malé bolesti.

Horčicu jest - pred tebou vážne nebezpečenstvo.

Hradby budovať - neistota v tvojom počinánii; byť na nich - verní priatelia, verná láska.

- Kde si sa zasa túlal?! Ved' si priniesol včerajsie noviny!

– Esterka, prečo má krava chvost?

– Aby sme všetko nevideli, – zaznie žiačkina odpovied'.

Letuška ponúka cestujúcim na palube lietadla pohárik vína.

– V akej výške letíme? – pýta sa jeden z pasažierov, farár.

– Asi osiemtisíc metrov nad morom...

– Žiaľ, musím sa toho vínika vzdať, môj šef je už priveľmi blízko...

– V tvojom veku, milý synu, bol Napoleon najlepším žiakom v triede.

– A v tvojom, otec, bol už francúzskym cisárom.

Ecik s Masztalským si prezerá výstavu moderných obrazov. Po prehliadke sa Ecik pýta Masztalského:

– Prečo vlastne tí maliari píšu svoje mená na obrazy dole?

– Ako to, prečo? Aby ich ľudia nevešali hore nohami.

Ked' sa pán Hruška zjavil pred bránou svätého Petra, stre-

tol bývalého známeho, a ten sa natešene spýta:

– Čo tu robíš, ved' máš ešte len päťdesiat?

– To bolo tak. Kúpili sme nové auto. Po dvoch dňoch mi povedala žena, že keď ju pustím za volant, budem anjelom. Nuž tak som sa sem dostal.

– Otec, povedz mi, čo je to alibi?

– To, čomu tvoja mama nikdy neverí, keď prídem neskoro domov!

Janko vytiahol svojho kamára spod ľadu. Susedka nadšene volá:

– Že si sa zmohol na taký hrudinský čin a nehľadel na nebezpečenstvo!

– Čo som mal robiť? – zamračene odpovedá hrudina. – Mal predsa moje korule.

Na hodine chémie sa pýta učiteľka malého Masztalského:

– V čom sa rozpúšťajú tuky?

– V hrnci...

- 5; c/ Kto je dobre zorganizovaný - 0.

10. Považuješ sa za pedanta?

a/ Áno - 10; b/ Ťažko povedať - 5; c/ Nie - 0.

VÝSLEDOK

0-35 bodov: Bol by to iste dobrý žart podozrievat' ďa z toho, že si puntičkár. Poviem to rovno: zbožňuješ nepriadiok a dobre sa v ňom citíš. Nie je to také zlé, ak tým neohrozujete život iných.

40-65 bodov: O tebe sa dá povedať, že poriadok máš sice rád, ale neznáš upratovanie. Puntičkárom si len v tých najnevyhnutnejších situáciách.

70-100 bodov: Si usporiadany človek a to isté vyžaduješ aj od iných. So svojím puntičkártvom však preháňaš, najmä v stykoch so svojimi podriadenými. Pouvažuj o tom, lebo ľahko sa môže stať, že ich odpudiš. (js)

NAJDRAHŠÍ ROZVOD. Všetko nasvedčuje tomu, že posledný, ôsmý rozvod 64-ročnej americkej herečky Liz Taylorovej bude pre ňu najdrahší. Na druhej strane posledný Lizin manžel Larry Fortensky bude asi najbohatším bývalým vodičom nákladného automobilu. - *Obetoval som skoro päť rokov života tejto starnúcej hviezde, čosi mi za to patri* - hovorí cynicky o 20 rokoch mladší Fortensky. Liz už zaplatila Larymu 600 tisíc dolárov, on však žiada od nej ešte alimenty vo výške 7,5 tis. dolárov mesačne a úverové karty, na ktoré by mohol nakupovať. Navyše chce mať podiel z jej majetku, ktorý sa odhaduje na 150 miliónov dolárov. Fortenský často po krčmách klebetí, že Liz má 6 vín v rôznych častiach Spojených štátov, 170 kožušín a množstvo cennej bižutérie. Síce už dostal od nej vilu v Los Angeles a nádhernú limuzínu, ale to mu zrejme nestačí. Liz sa však nemieni dať olúpiť a celý spor sa skončí pravdepodobne pred súdom. Na snímke: Liz Taylorová a Larry Fortensky ešte spolu.

RUMUNSKO, ako mnohí iste vedia, bolo do roku 1947 kráľovstvom. Posledným vladárom v tejto krajine bol kráľ Michal I., pochádzajúci z mladšej vetvy nemeckej

kniežacej dynastie Sigmaringenovcov, ktorej príslušníci zasadali na rumunskom tróne v rokoch 1866-1947. Michal I. musel roku 1947 abdikovať a vystúhloval sa do Švajčiarska. Prednedávnom jeho manželka, kráľovná Anna, po prvý raz navštívila Rumunsko spolu s najstaršou dcérou, princeznou Margaritou, ktorá sa vrazilo usadiť v Bukurešti, keďže sa má vyspať za rumunského herca Radu Duda. Nebola to jediná kráľovská návšteva v Rumunsku. Veľký záujem vzbudil tiež príchod kráľovho synovca, princa Paula, ktorý sa v pravoslávnom kostole v Bukurešti sobášil s Američankou rumunského pôvodu Liou Georgiou Triffovou. Princ Paul býva v Londýne a zaoberá sa

obchodovaním obrazmi. V poslednom období vydal hodne peňazí na ustanovení práv svojho otca Carola do rumunského trónu. Boli to iste predčasné snahy, lebo nič nenašedčuje tomu, že by sa do Rumunska mala vrátiť monarchia. Na snímke: záber zo sobáša.

MÁ 22 ROKOV, je veľmi pekná, volá sa Haya Bint Al-Hussein a je jedným z dvanásťich detí jordánskeho kráľa Husseina II. Západná tlač však žiademu z potomkov tohto panovníka nevenuje toľko pozornosti ako Hayi. Exotická princezná je totiž známa v mnohých európskych krajinách ako vynikajúca jazdkyná a zúčastňuje sa skoro všetkých významnejších jazdeckých pretekov. Nie vždy vyhrala, mala niekoľko nebezpečných nehôd, z ktorých šťastne vyviazla. Je veľmi odvážna, čo zdelenia po matke, kráľovnej Alle, ktorá zbožňovala letectvo a zahynula roku 1977 počas havárie vlastného vrtuľníka. Haya je zároveň prvou ženou v Jordánsku, ktorá získala vodičský preukaz na nákladné automobily. Často nimi jazdí, keď prepravuje svoje kone (má ich spolu 9) na preteky.

Haya je dobre známa v európskych aristokratických kruhoch. Priali sa s dcérou bývalého gréckeho kráľa Alexou, so španielskou princeznou Elenou a následníkom dánskeho trónu, princom Frederikom. Kráska z Blízkeho východu je vzdelenou osobou - študovala dejiny a politické vedy na univerzite v Oxfordre. Za študijné úspechy dostala od otca... áno, krásneho koňa. Na snímke: Haya.

ZAUJÍMAVOSTI. 20-ročný Bryan Berg z Bostonu postavil najvyšší na svete domček z kariet. Bol vysoký 4,90 m a jeho výstavba trvala 70 hodín. Berg potreboval na svoj domček 23 tis. kariet.

V meste Jaipur v Indii sa už oddávna konajú hromadné sobáše. Nedávno sa tam narazilo 140 chudobných párov. Hromadný sobáš je totiž lacný, keďže poplatok hradia spolu všetci mladomanželia.

Roku 2050 bude žiť na svete - podľa demografických výpočtov - 14 miliárd obyvateľov. Denný prírastok sa odhaduje na 223 tis. osôb. Za päťmiliardtého občana uznala OSN symbolicky malého Mateja Gaspera, ktorý sa narodil 11. júla 1987 v Záhrebe.

DEBUT MÁ ZA SEBOU. Dcéra Američanky moravského pôvodu Ivany Trumpovej dovršila pätnásť rokov a nastúpila na vopred ohlasovanú dráhu manekýnky. Na svojej prvej veľkej módnej prehliadke sa predstavila v modeloch veľkej americkej firmy EV

and EL Fashion. Boli to odevy pripravované na sezónu jeseň-zima '96. Dcéra slávnej Moravčanky Ivany, po mamke taktiež Ivanka, vraj pri svojom debute obstála na výbornú. že by po úspechoch v oblasti modelingu si aj po ňu prišiel nejaký miliardár, ako to bolo pred rokmi v prípade jej rodičov, keď sa Donald Trump oženil Ivanou Zelníčkovou, úspešnou modelkou zo Zlína? Uvidíme. Na snímke: mladá Ivanka.

HORÚČKA VO SVÄTYNI PRÁVA. Súdne siene sa pomaly stávajú druhým domovom slávneho amerického herca Richarda Gere. Ešte nedávno ako známy advokát majstrovsky žongloval paragrafmi vo filmovej dráme režiséra Gregoryho Hoblita *Pôvodný strach*, a už sa opäťovne ocitol v súdnej sieni, tentoraz však ako súkromná osoba. Totiž

nedávno úrad štátu New York menoval Richarda Gera za prísediaceho súdu. Vzrušený umelec sa v presne stanovenej hodine dostavil na súd, aby si splnil svoju občiansku povinnosť. Len čo slávny herc vkočil do newyorskéj svätyne práva, nastal nepredstaviteľný hurhaj. Všetci, vrátane prísediacich a sudcov, sa vrhli na Gera, aby dostali od neho autogram. Aby súdny proces mohol v tento deň riadne pokračovať, musel newyorský súd herca z jeho občianskej povinnosti uvoľniť. Na snímke: R. Gere.

V Dolnej Zubrici

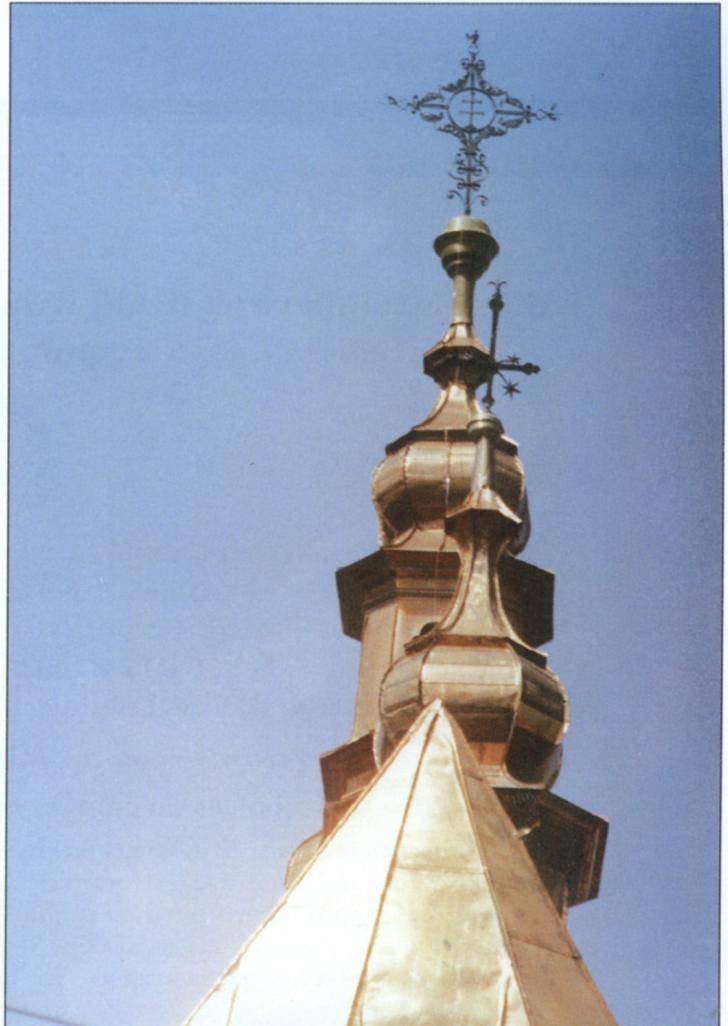
ORAVSKÉ A SPIŠSKÉ ZVONICE

Foto: P. Kollárik a J. Pivovarčík

Vo Veľkej Lipnici - Privarovke

*V Podsrní
V Nižných Lapšoch*

Zimná krajinka vo Fridmane. Foto: J. Pivovarcík

DRUKARIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW WYKONUJE:

jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości w formatach A2 i B3
(prospekty, etykiety, ulotki, akcydensy, książki itp.)

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSP

ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków

tel.: 34-11-27, 32-66-04, fax: 33-09-41

nr konta: BDK w Lublinie II O/Kraków 333401-2017-132

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW

poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz. I</i> , (rocznik), Kraków 1993	3,00 zł
Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz. III</i> , (rocznik), Kraków 1995	3,50 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, <i>Słowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	2,50 zł
Zbigniew Tobijasiński, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	5,00 zł
J. Ciągwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	5,00 zł

CHOROBY PRZEWODU POKARMOWEGO OWIEC

BIEGUNKI I ZAPARCIE - schorzenia te są wynikiem niewłaściwego żywienia. Przyczyną biegunki jest najczęściej skarmianie zgnieźlej, zmarznietą paszą, dawanie zbyt dużej ilości kiszonek i kiełkującego ziarna. Wśród objawów spotyka się najczęściej posmutnienie, niechęć do jadła, ustanie przeżuwania oraz zapadnięte boki. Kał jest bardzo rzadki, a czasem nawet wodnisty. Zwierzę szybko chudnie, jest osowiałe i ospale. Zdarzają się nawet wypraki śmierci. Chorze zwierzę należy przegłodzić nie podając mu nic do jedzenia przez conajmniej 24 godziny. Ponadto umieszcza się je w ciepłym pomieszczeniu i daje łagodne środki przeczyaszczające - 2-3 łyżki stołowej oleju rycynowego lub 5-6 dkg soli gorzkiej, rozpuszczonej w 1-2 litrach wody. Jeśli biegunka w dalszym ciągu nie ustaje, dajemy środki wstrzynujące - łyżeczkę od herbaty 3 razy dziennie odwa-

ru z kory dębowej (korę dębową należy zalać taką ilością gorącej wody, aby po zagotowaniu i przecedzeniu uzyskać płyn koloru brązowego) lub 1-2 łyżeczki węgla leczniczego.

Przyczyną zaparcia jest natomiast podawanie nadmiaru pasz suchych, treściwych, ciężko strawnego albo zapiaszczonego. W czasie tego schorzenia jest zwierzę niespokojne, ma zmniejszony apetyt, przestaje przeżuwać i postępuje. Kał nie jest wydalany, albo wydalany w malej ilości - suchy i spieczone. Chorym zwierzętom nie podaje się przez 1-2 dni nic do jedzenia. Robi się lewytyw z ciepłej wody oraz podaje środki przeczyaszczające - 5-6 dkg soli gorzkiej rozpuszczonej w 1-2 litrach wody lub 2-3 łyżki stołowej oleju rycynowego.

MIESTRA WNOŚĆ czyli przeładowanie zwacza. Zdarza się ta zapadłość u owiec stonkowo często. Zwierzęta niedostatecznie karmione w okresie zimy, po wypędzeniu na pastwisko jedzą łapczywie i wskutek tego chorują. Może to również nastąpić po zbyt obfitym nakarmieniu i napojeniu, po podaniu karmy pęczniającej, jak wyka, groch itp. Zwierzę przestaje przeżuwać i jeść, garbi się, stęka, oddycha z trudnością. Brzuch jest po-

większony, szczególnie po lewej stronie, w okolicy dołu głodowego. Ściana brzucha przy przeładowaniu zwacza nie jest napięta, lecz ciasnotowa - po naciśnięciu dołu głodowego powstaje zazwyczaj wolno wypełniający się dołek i według tego właśnie objawu odróżnia się wzdęcie od przeładowania zwacza. Zwierzę nie oddaje kału. Niewielkie przeładowanie zwacza po 2-3 dniach kończy się wyzdrowieniem, natomiast silne przeładowanie może spowodować śmierć. W leczeniu konieczne jest powstrzymanie się przez 1-2 dni od karmienia zwierzęcia, a podawanie tylko czystej wody do picia. Co 1-2 godziny należy ostrożnie masować zwacza i równomiernie go ugniatać. Na przeczyaszczanie daje się zwierzęciu sól gorzką w ilości jak wyżej. Przy braku poprawy należy jednak zwrócić się do lekarza.

CZY ŚWINIE ZAPADAJĄ NA GRUŽLICĘ?

Wbrew utartym poglądom na gružlicę chorują nie tylko ludzie, ale także wszystkie zwierzęta gospodarskie. Świnie zakażają się przez picie mleka pochodzącego od krów chorych na gružlicę lub przez zjadanie kar-

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

PEČENÝ MORIAK SO ŠAMPIŇÓ-
NMI. 1 celý moriak (morka), 25 g šampiňónov alebo 50 g sušených hríbov, 200 g údenej slaniny, 50 g masti, bobkový list, korenín, soľ.

Polovicu z údenej slaniny pokrájame na kocky a oprážime. Pridáme očistené šampiňóny (alebo sušené hríby) pokrájané na malé kocky, korenín, bobkový list, soľ a všetko spolu dusíme asi 20 minút. Necháme vychladnúť a zmesou naplníme vnútajšok očisteného a osoleného moriaka a zašíjeme ho. Potom moriaka necháme cez noc odstáť v chlade, aby mäso nasialo hrívovou arómou. Na druhý deň ho prešpikujeme zvyškom slaniny a dáme do rúry piečť na 2-3 hodiny, pričom ho občas polievame vodou. Po upečení moriaka pokrájame na kúsky a poukladáme na misu.

SEDLIACKE MAKARÓNY. 400 g makarónov, 40 g masti, 20 g cibule, 300 g vareného údeného mäsa, 2 dl kyslej smotany, 2 vajcia, soľ, čierne korenín, strúhaná.

Makaróny uvaríme v osolenej vode. Na masti zapeníme nadrobno pokrájanú cibuľu, pridáme zomleté údené mäso, soľ, čierne korenín, ocedené makaróny a premiešame. Vložíme do vymastenej a strúhankou vysypanej formy, zalejeme kyslou smotanou, v ktorej sme rozšľahali vajcia, a zapečíme. Podávame so šalátom alebo uhorou.

SRBSKÉ FILÉ. 500 g sviečkovice, soľ, čierne korenín, 40 g masti alebo oleja, 40 g údenej slaniny, 40 g cibule, 150 g zelenej papriky, 150 g rajčiakov.

Z umytej sviečkovice nakrájame osem plátkov, ktoré zľahka naklopeme, posolíme, okoreníme a na rozpálenej masti opečíme. Opečené vyberieme a na zvyšku masti oprážime slaninu a cibuľu pokrájané nadrobno, pridáme pokrájanú papriku a rajčiaky a podusíme. Touto zmesou polejeme filé. Podávame so zemiakmi.

ZAPRÁVANÉ KURČA. 1 väčšie kurča, 120 g zeleniny, 40 g masla, 40 g hladkej múky, 2 dl mlieka, soľ, čierne korenín, voda, zelený petržlen.

Očistené a umyté kurča rozkrájame na diely, zalejeme vodou a varíme. Neskoršie pridáme pokrájanú koreňovú zeleninu, soľ a mleté čierne korenín. Z masla a múky pripravíme bledú zápražku, ktorú rozriedime vývarom z kurča a mliekom, povaríme, pridáme k mäkkému mäsu a necháme prejsť

varom. Nakoniec pridáme posekaný zelený petržlen. Podávame s ryžou, knedľou alebo rezancami.

KRÉMOVÁ POLIEVKA ZO ZEMIAKOV. 400 g zemiakov, 20 g masla, 20 g hladkej múky, 2 dl mlieka, 1 žltok, voda, soľ.

Očistené a pokrájané zemiaky vložíme do vriacej vody a varíme. Z masla a múky pripravíme bledú zápražku, zalejeme vodou, osolíme, pridáme k zemiakom a spolu povaríme. Polievku pretrieme cez sito a do hotovej pridáme žltok rozmiešaný v mlieku. Polievku so žltkom nevaríme, lebo sa zráža.

MÚČNIKY

PUNČOVÉ REZY. 100 g práškového cukru, 120 g krupicovej múky, 4 vajcia, 2 a 1/2 g kakaa, 80 g kryštálového cukru, ovocná šťava, 1/2 dl vody, ríbezľový lekvár.

Žltky vymiešame s cukrom, pridáme tuhý sneh z bielkov a primiešame múku. Do tretiny cesta zamiešame kakao a dáme na vymastený plech upieť. Ostatné cesto upečíme osobitne. Druhú časť cukru povaríme s vodou a zafarbíme červenou ovocnou šťavou.

Upečenú piškotú bez kakaa rozdelíme na tri diely. Dva diely potrieme lekvárom, tretí diel a kakaové cesto pokrájame na kocky. Žlté kocky namáčame v ovocnej šťave a kladie-

my zakażonej wydalinami ludzi lub zwierząt chorych. Za życia zwierzęcia objawy nie są wyraźne.

Za życia zwierzęcia stwierdzić gruźlicę można poprzez stosowanie zastrzyków z tuberkuliną w skórę ucha. Sposób ten jest szeroko stosowany przy rozpoznawaniu gruźlicy u bydła. Gdy proces gruźlicy zaostrza się, obserwuje się następujące objawy: kaszel, ciągle chudnięcie, matowy, brudnożółty wygląd sierści i skóry, duszność i zmienny apetyt. Aby zabezpieczyć świnie, należy stosować następujące środki chroniące przed zakażeniem się gruźlicą:

- 1/ Trzymać świnie w widnych, czystych, suchych, dobrze wietrzonych chlewach z urządzeniami wybiegami.
- 2/ Nie pozwalać na chodzenie świń po podwórzu i gromadzenie odpadków w oborach, kurnikach i śmietnikach.
- 3/ Mleko oraz wszystkie produkty mleczarskie należy przed skarmianiem poddawać gotowaniu.
- 4/ Nie należy urządzać jakichkolwiek kurników w chlewie, oraz trzymać świnie jak najdalej od bydła.

HENRYK MĄCZKA

me ich striedavo s kakaovými kockami na diel potrety lekvárom. Prikryjeme druhým dielom s lekvárom (levkárom na kocky) a mierne zaťažíme. Rezy môžeme poliať cukrovou polevou.

CIGÁNSKE REZY. 250 g hladkej múky, 60 g práškového cukru, 100 g margarínu, 5 g prášku do pečiva, 100 g ríbezľového lekváru, 180 g kryštálového cukru, 80 g orechov, 20 g kakaa, 1 žltok, 3 bielky.

Do múky pridáme margarín, cukor, prášok do pečiva, žltok a vypracujeme cesto. Rozval'káme ho na hrúbku stebla, dáme na suchý plech, zapečieme a potrieme lekvárom. Z bielkov a cukru ušľaháme tuhý sneh, primiešame zomleté orechy a kakao, vylejeme a rozotrieme na zapečenie a lekvárom potreté cesto a v stredne teplej rúre dopečieme.

KOKTAILY

MARHUĽOVÝ KOKTAIL. 120 g marhuľového džemu, 1 lyžica citrónovej šťavy, 1 vajce, 3 dl mlieka, 100 g čistého l'adu.

Do elektrického šľahača dáme džem, vajce a šľaháme. Potom za stałego šľahania prilevame vychladnuté prevarené mlieko, potlčený l'ad a spolu dobre vyšľaháme. Na koniec pridáme citrónovú šťavu.

PRAWNIK

ZWOLNIENIE Z PRACY KOBIETY W CIĄŻY

Pracodawca nie może wypowiedzieć ani rozwiązać umowy o pracę w okresie ciąży, a także w okresie urlopu macierzyńskiego. Wyjątek od tej zasady ma miejsce jedynie wówczas, gdy zachodzą przyczyny uzasadniające rozwiązanie umowy bez wypowiedzenia z winy pracownicy. W tym wypadku powinien też zostać spełniony jeden warunek: reprezentująca pracownicę organizacja związkowa powinna wyrazić zgodę na rozwiązanie umowy.

Uwaga! Ochroną taką nie jest objęta pracownica zatrudniona na okres próbnego, który nie przekracza jednego miesiąca.

Z kolei ochrona stosunku pracy kobiety zatrudnionej na czas określony, na czas wykonywania określonej pracy lub na okres próbnego przekraczający jeden miesiąc wygląda następująco: jeżeli taka umowa uległaby rozwiązaniu po upływie trzeciego miesiąca ciąży, to ulega przedłużeniu do dnia porodu.

Rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem przez pracodawcę (w okresie ciąży lub urlopu macierzyńskiego) może nastąpić tylko w razie ogłoszenia upadłości lub likwidacji pracodawcy. W takiej sytuacji pracodawca powinien termin rozwiązania umowy o pracę uzgodnić z reprezentującą pracownicę zasadową organizacją związkową. Jeżeli nie ma żadnej możliwości, aby w tym okresie zapewnić tej pracownicy inne zatrudnienie, to wówczas przysługuje jej pewne świadczenia. Okres ich pobierania wlicza się do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia pracownicze.

URLOP WYPOCZYNKOWY MŁODOCIANEGO

Pracownik młodociany, w pojęciu kodeksu pracy, to osoba, która ukończyła 15, a nie przekroczyła 18 lat. Nabywa on prawo do pierwszego urlopu po 6 miesiącach od rozpoczęcia pierwszej pracy. Urlop ten wynosi 12 dni roboczych. Po roku pracy młodociany ma prawo do kolejnego urlopu, niezależnego od tego, który otrzymał po pół roku. Urlop młodocianego po roku pracy wynosi 26 dni roboczych. Gdy młodociany przed upływem roku pracy (po wcześniejszym wykorzystaniu urlopu za pierwsze 6 miesięcy pracy) ukończył lat 18, jego kolejny urlop wynosi nie 26, lecz 20 dni roboczych.

Jeżeli młodociany uczęszcza do szkoły, pracodawca powinien mu udzielić urlopu w czasie ferii szkolnych. Jeżeli uczy się w szkole dla pracujących i wystąpi ze stosownym wnioskiem, pracodawca jest obowiązany udzielić mu urlopu bezpłatnego, także w

okresie ferii, z tym że urlop bezpłatny łącznie z przysługującym młodocianemu urlopem wypoczynkowym nie powinien przekraczać dwóch miesięcy. Przywileje urlopowe młodocianego uzupełnione są ponadto zaliczalnością omówionego urlopu bezpłatnego do okresu pracy, od którego w przyszłości będą zależały różne jego uprawnienia pracownicze (urlopy, dodatki za staż pracowniczy, nagrody jubileuszowe itp.).

Urlopy młodocianych nie powinny jednak zakłócać toku pracy u pracodawcy. Dlatego też nie ma przeszkód, aby z zachowaniem wszystkich przywilejów regulować urlopy wypoczynkowe młodocianych według planów urlopów.

UPRAWNIENIA MŁODEJ MATKI

Kobieta, która opiekuje się dzieckiem w wieku do czterech lat, nie może - bez jej zgody - zostać zatrudniona w godzinach nadliczbowych i w porze nocnej. Nie wolno jej także delegować poza stałe miejsce pracy. Ochrona taka przysługuje nie tylko biologicznej matce dziecka, lecz także kobiecie, która jest prawną opiekunką dziecka bądź też opiekuje się dzieckiem adoptowanym albo przyjętym na wychowanie, czy też dziećmi swego męża.

Jeżeli pracownica karmi dziecko piersią, to wówczas ma prawo do dwóch półgodzinnych przerw w pracy. Są one wliczone do czasu pracy. Może się zdarzyć, że kobieta karmi piersią więcej niż jedno dziecko. W takim wypadku ma prawo do dwóch przerw w pracy po 45 minut każda. Kobieta ma również prawo wystąpić wnioskiem, aby te przerwy zostały jej udzielone łącznie. Jeżeli zaś pracuje krócej niż cztery godziny dziennie, to wówczas przerwy na karmienie jej nie przysługują. Gdy zaś czas pracy nie przekracza sześciu godzin dziennych, to pracownicy przysługuje jedna przerwa na karmienie.

Uwaga! Jeżeli dziecko nie jest karmione pokarmem matki, to pracownicy przerwa na karmienie nie przysługuje. Nie ma natomiast żadnego znaczenia fakt, na podstawie jakiej umowy o pracę jest kobieta zatrudniona, tzn. czy jest to umowa na okres próbnego, na czas określony bądź też nie określony.

Pracodawca musi udzielić kobiecie przerw na karmienie w tym czasie, który z nią uzgodni. Za czas tych przerw, musi jej wypłacić wynagrodzenie (obliczone na takich samych zasadach jak za urlop).

I wreszcie sprawa dwudniowego zwolnienia od pracy w ciągu roku. Takie zwolnienie przysługuje pracownicy wówczas, gdy wychowuje przynajmniej jedno dziecko w wieku do lat 14. Za czas zwolnienia przysługuje jej prawo do wynagrodzenia.

Uwaga! Niezależnie od liczby dzieci kobiecie przysługują tylko dwa dni zwolnienia.

Jeżeli kobieta w danym roku nie wykorzystała dwudniowego zwolnienia, to za ten rok ono jej przepada. Nie może wykorzystać w następnym roku np. czterech dni.